

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Äriõiguse ja intellektuaalse omandi õppetool

Priit Kala

**LAIENDATUD KOLLEKTIIVNE LITSENTS
AUTORIÕIGUSLIKES JA AUTORIÕIGUSEGA KAASNEVATES
SUHETES**

Magistritöö

Juhendaja
Ph.D. Aleksei Kelli

Tartu
2013

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
I PEATÜKK. AUTORIÕIGUSE JA AUTORIÕIGUSEGA KAASNEVATE ÕIGUSTE KOLLEKTIIVNE TEOSTAMINE LAIENDATUD KOLLEKTIIVSE LITSENTSI RAKENDAMISE EELDUSENA	8
1.1. Õiguste kollektiivse teostamise süsteemi peamised parameetrid	8
1.2. Lisatingimused kollektiivse esindamise organisatsioonidele laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemis	15
1.2.1. Esinduslikkuse nõue	15
1.2.2. Kinnitamise nõue.....	17
II PEATÜKK. LAIENDATUD KOLLEKTIIVSE LITSENTSI OLEMUS.....	23
2.1. Laiendatud kollektiivne litsents täislitsentside tagamisel.....	23
2.1.1. Mitteesindatud õiguste omajate probleem autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutamisel.....	23
2.1.2. Laiendatud kollektiivne litsents kui lepinguvabadusel põhinev lahendus	26
2.2. Laiendatud kollektiivse litsentsi positsioon rahvusvaheliste autoriõiguse reeglite kontekstis	30
III PEATÜKK. AUTORIÕIGUSE JA AUTORIÕIGUSEGA KAASNEVATE ÕIGUSTE OMAJATE ÕIGUSTE KAITSE LAIENDATUD KOLLEKTIIVSE LITSENTSI TINGIMUSTES	37
3.1. Mitteesindatud õiguste omajate võimalus keelata oma õiguste ja õiguste objektide kasutamine	37
3.2. Mitteesindatud õiguste omajate õigus nõuda individuaalse tasu väljamaksmist.....	44
3.3. Laiendatud kollektiivse litsentsi lepingute informatsiooni kättesaadavaks tegemise vajadus	49
IV PEATÜKK. LAIENDATUD KOLLEKTIIVSE LITSENTSI RAKENDATAVUS.....	53
4.1. Laiendatud kollektiivse litsentsi rakendamise põhimõtted.....	53
4.2. Laiendatud kollektiivne litsents Eesti õiguskorras	57
KOKKUVÕTE.....	68
EXTENDED COLLECTIVE LICENSE IN COPYRIGHT AND RELATED RIGHTS RELATIONS.....	73
KASUTATUD KIRJANDUS	79
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	82
MUUD KASUTATUD ALLIKAD	83

SISSEJUHATUS

Meie väikese riigi ja rahva suurus peitub meie rikkalikus kultuuripärandis – see on meie lootusrikka tuleviku läte. Kultuuri rolli ühiskonna arengus on raske ülehinnata: muusika, raamatud, filmid, teater, kunst ja paljud muud kultuurisaavutused annavad elule nauditava kvaliteedi. See kohustab meid ühiselt hoolitsema kultuuri järjepidevuse eest.

Sarnaselt teiste sotsiaalnähtustega on õigusriigis ka kultuurivaldkond seaduse vahendusel suunatav. Ilmselt ei saa õigusaktide abil panna kedagi looma, kuid õigussüsteemi ülesanne on kujundada kultuuri järjepidevuse tagamiseks ja kultuuriväärtuste kaitseks sobiv keskkond. Õnnestumiseks tuleb leida tasakaalupunkt kõikide puudutatud huvigruppide soovide ja ootuste vahel.

Loomemajandus, nagu seda on tänapäeval tavaks nimetada, toetub kolmele sambale. Autoril peab olema võimalus teenida oma loominguga elatist. Igale inimesele peab olema tagatud lihtne juurdepääs kultuurisaavutustele. Autorit ja kultuuritarbijat ühendavale kultuuriettevõtjale peab olema tagatud loomeresultaatidesse investeerimiseks õiguskindlus. Mida edukamad ollakse nende huvide rahuldamisel, seda mitmekesisem ja jätkusuutlikum on meie kultuuripilt.

Jälgides meie ümber toimuvat, ei saa jääda märkamatuks ka kultuurivaldkonda mõjutavad tehnoloogia arengud – internet, sotsiaalmeedia, nutiseadmed, tehnoloogia kättesaadavus ja mobiilne andmeside on vaid mõned selle trendi märksõnad. Kultuuritarbimine on kardinaalselt muutunud, kultuurisaavutuste masskasutamine on hoomamatu. See faktiline reaalsus esitab ka autoriõigusele uusi väljakutseid. Lahenduste leidmisel tuleb olla avatud ja innovaatiline, otsitav peab olema solidaarne ja paindlik.

Üks peamisi masskasutusega seotud autoriõiguslikke probleeme on see, kuidas tagada autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutajatele õiguskindlus ning garanteerida mõistlike tehingukuludega litsents kõikide autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide kasutamiseks (täislitsents). Masskasutustega seoses on õiguste kasutajatel sisuliselt võimatu tuvastada individuaalselt kõiki autoriõiguse ja autoriõigustega kaasnevate õiguste omajaid ja sõlmida nendega õiguste kasutamiseks litsentsilepinguid. Selliselt oleksid lubade hankimisega seonduvad tehingukulud ebamõistlikult kõrged. Autoriõiguse ja autoriõigusega

kaasnevate õiguste omajatel on samuti keeruline hallata individuaalselt sellist hulka kasutusi. Masskasutuste litsentseerimiseks on ainus mõistlik moodus autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kollektiivne teostamine. Praktikas ei esinda aga ükski kollektiivse esindamise organisatsioon eranditult kõiki maailma autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajaid. Seetõttu võib kollektiivse esindamise organisatsiooniga litsentsilepingu sõlminud õiguste kasutaja tahtmatult rikkuda mõne autoriõiguse või autoriõigusega kaasnevate õiguste omaja õigusi.

Eestis on kirjeldatud masskasutusega seonduva mitteesindatud õiguste omajate probleemi lahendamiseks rakendatud peamiselt autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste piiranguid (sundlitsentse) ning õiguste kohustuslikku kollektiivset teostamist. Need meetodid aitavad küll tagada õiguste kasutajatele õiguskindluse, kuid riivavad seejuures autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate õigusi. Magistritöö autor näeb selles asjaolus probleemi ja see oli ka ajend uurimisteema valikul. Autor soovis uurida, kas sundlitsentsidele ja õiguste kohustuslikule kollektiivsele teostamisele on alternatiive, mis kaitseksid võrdselt autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate ja kasutajate huve.

Põhjamaad¹ on pikka aega teinud koostööd autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste valdkonnas ning omavad kõik sarnast seadusandlust. Sealsed seadusandjad on otsinud lahendust õiguste kasutajate olukorrale, püüdes neile tagada õiguskindluse. Mitteesindatud autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate probleemi lahendamiseks ja õiguste kasutajatele täislitsentsi tagamiseks töötati Põhjamaades 1960. aastate alguses välja uudne õiguslik lahendus, mida nimetatakse „laiendatud kollektiivseks litsentsiks“ (*extended collective license*).² Üks peamisi tõukejõude sellise lahenduse rakendamiseks oli soov saavutada autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate ja kasutajate huvide vahel tasakaal.³

Lihtsustatult on laiendatud kollektiivne litsents seadusega loodud mudel, mis annab teatud tingimustel kollektiivse esindamise organisatsioonidele õiguse sõlmida kasutajatega „laiendava efektiga“ litsentsilepinguid. „Laiendav efekt“ tähendab, et litsentsileping annab loa

¹ Taani, Soome, Norra, Rootsi ja Island.

² T. Koskinen-Olsson. *Collective Management in the Nordic Countries*. – D. Gervais (ed). *Collective Management of Copyright and Related Rights*. Second Edition. The Netherlands: Kluwer Law International 2010, lk 283.

³ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 290.

kasutada ka nende autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate õigusi, kes ei ole esindatud ühegi kollektiivse esindamise organisatsiooni poolt. Eestis on seni rakendatud laiendatud kollektiivse litsentsi reeglit autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti satelliidi kaudu edastamise korral.

Magistritöös uurib autor Põhjamaades välja töötatud laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi ja analüüsib selle mooduse edasise rakendamise võimalusi Eestis.

Magistritöö eesmärk on tuvastada, kuidas peab toimima õiguste kollektiivne teostamine laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemis ja kuidas lahendab laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem täislitsentsi tagamise küsimuse rahvusvaheliste autoriõiguse reeglite kontekstis. Samuti on eesmärk jõuda vastuseni, kas ja kuidas aitab laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem kaitsta autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate õigusi ning millistel tingimustel on laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi võimalik rakendada.

Selleks uurib autor õiguste kollektiivse teostamise põhimõtteid üldisemalt ja laiendatud kollektiivse litsentsi tingimustes ning võrdleb neid olukorraga Eestis. Samuti avab autor laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi olemuse ja analüüsib selle vastavust rahvusvahelistele autoriõiguse reeglitele. Autor käsitleb ka laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemis autoriõigusega ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate kaitseks rakendatavaid elemente. Lisaks analüüsib autor laiendatud kollektiivse litsentsi rakendamise praktikaid ja sellega seonduvaid edasise arengu perspektiive.

Autor esitab hüpoteesi, et on võimalik ja põhjendatud kehtestada Eesti autoriõiguse seadusesse sellisel kujul laiendatud kollektiivse litsentsi regulatsioon, mis kaitseks senisest paremini autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate ja nende õiguste kasutajate huve ning võimaldaks kollektiivse esindamise organisatsioonidel sõlmida autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide kasutamiseks laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguid ka uutes valdkondades.

Autori väite eeldused on, et (i) Eesti autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kollektiivse teostamise süsteem on võimalik viia kooskõlla laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamise põhimõtetega; (ii) laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem tagab autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutajatele õiguskindluse kooskõlas

rahvusvaheliste autoriõiguse reeglitega; (iii) laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem võimaldab kehtestada autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate õiguste kaitset tagavad reeglid ja (iv) laiendatud kollektiivse litsentsi reeglid on Eestis rakendatavad ka uutes autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutamise valdkondades.

Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem on pälvinud rahvusvaheliselt suurt tähelepanu ja selle rakendamine on aktuaalne teema paljudes riikides.⁴ Eestis on käimas kogu intellektuaalse omandi õiguse kodifitseerimine, mille käigus korrastatakse, ajakohastatakse ja arendatakse edasi ka kehtivat autoriõiguse seadust. Moodustatud on intellektuaalse omandi õiguse kodifitseerimise töögrupp, kes valmistab ette uue autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seaduse eelnõu.⁵ Sellega seoses on arutlusel ka laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamise küsimused.⁶ Eesti õiguskirjanduses on laiendatud kollektiivse litsentsi teemat sügavuti käsitletud sisuliselt ainult ühes ajakirja Juridica artiklis.⁷ Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi osas õigete järelduste ja otsuste tegemiseks ei ole see küllaldaseks aluseks ning vajab seetõttu põhjalikumat käsitlust ja analüüsimist.

Magistritöös on uuritava probleemi analüüsimiseks ja lahendamiseks kasutatud süsteemset, analüütilist, loogilist, kvalitatiivset, võrdlevat ja ajaloolist uurimismeetodit. Autor on kasutanud teema käsitlemisel peamiselt õigusala kirjandust, autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi reguleerivaid rahvusvahelisi konventsioone, Euroopa Liidu õigusakte ja riigisiseseid õigusakte. Autor tugineb peamiselt selliste õigusteadlaste nagu Daniel Gervais, Mihály Ficsor, Tarja Koskinen-Olsson, Thomas Riis, Jens Schovsbo, Johan Axhamn ja Lucie Guibault' käsitlustele ning seisukohtadele, kuna nimetatud autorid on avaldanud töid analüüsides laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemist. Samuti on autor uurinud Taani, Soome ja Rootsi autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seadusi, kuna nendes riikides on kõige pikemaajalisemalt rakendatud laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi. Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi on Euroopa Liidus ja Eestis kasutatud piiratult ja

⁴ T. Riis, J. Schovsbo. Extended Collective Licenses and the Nordic Experience - It's a Hybrid but is it a VOLVO or a Lemon? – Columbia Journal of Law & the Arts 2010/33, lk 472.

⁵ A. Kelli. Intellektuaalse omandi kodifitseerimine: vajadused, võimalused ja töökorraldus. – Juridica 2012/7, lk 481-485.

⁶ Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seaduse eelnõu 15.02.2013 versioon. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=58013/Autori%F5iguse+seaduse+eeln%F5u.pdf> (05.05.2013); Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seaduse eelnõu ja seletuskirja esialgne lähtematerjal. Versioon 19.02.2013, lk 157–160. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=58012/Autori%F5iguse+anal%FC%FCs.pdf> (05.05.2013).

⁷ E. Vasamäe. Kollektiivse esindamise organisatsioonide esindusõiguse ulatus. – Juridica 2012/7, lk 529-534.

seetõttu puudub magistritöö teema jaoks asjakohane kohtupraktika Euroopa Liidu ja Eesti kohtulahendite näol.

Uurimisteema avamiseks on magistritöö jaotatud vastavalt uurimisprobleemidele nelja peatükki, mis omakorda koosnevad vajadusel alapeatükkidest.

Esimeses peatükis uurib autor autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kollektiivse teostamise üldpõhimõtteid. Tähelepanu all on kollektiivse esindamise organisatsioonide olemus autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste teostamisel laiemalt ning nende roll laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemis. Vastust otsitakse küsimusele, millist autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kollektiivse teostamise süsteemi olemasolu eeldab laiendatud kollektiivse litsentsi mudeli rakendamine.

Teises peatükis on vaatluse all laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi sisuline pool. Käsitlemisele tulevad laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi eesmärk ja toimimise alused rahvusvaheliste autoriõiguse reeglite raames. Selguma peaks, kas laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem lahendab autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutajate probleemid masskasutuste korral ning tagab nende huvide kaitse, rikkumata seejuures rahvusvahelisi õigusnorme.

Kolmas peatükk keskendub autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate õiguste kaitse aspektidele laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemis. Põhitähelepanu on seejuures suunatud mitteesindatud autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajatele. Autor sisustab laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemis autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate õiguste kaitseks kasutatavaid peamisi elemente. Autor soovib jõuda arusaamisele, kas ja kuidas võimaldab laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem tagada autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate huvide kaitse.

Neljandas peatükis käsitletakse laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi kasutamise küsimust. Autor uurib laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamise põhimõtteid Põhjamaades ja analüüsib selle süsteemi praeguse olukorra ja edasise arengu võimalusi Eesti õiguskorras. Lahendamist vajab küsimus, kas ja kuidas laiendatud kollektiivse litsentsi reegleid Eestis edasi arendada ja rakendada.

I PEATÜKK. AUTORIÕIGUSE JA AUTORIÕIGUSEGA KAASNEVATE ÕIGUSTE KOLLEKTIIVNE TEOSTAMINE LAIENDATUD KOLLEKTIIVSE LITSENTSI RAKENDAMISE EELDUSENA

1.1. Õiguste kollektiivse teostamise süsteemi peamised parameetrid

Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi edukas rakendamine mis tahes riigi õiguskorda eeldab seal väljakujunenud ja hästi toimivat õiguste kollektiivse teostamise traditsiooni.⁸ Sellest johtuvalt on oluline sisustada õiguste kollektiivse teostamise peamised põhimõtted ja parameetrid.

Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate⁹ õiguste omajatel¹⁰ on võimalik valida oma õiguste teostamiseks erinevaid mooduseid, eelkõige teostades oma õigusi kas individuaalselt või kollektiivselt.¹¹

Kuigi õiguste omajatel on parem ülevaade ja võimalus suunata neile kuuluvate teoste ning autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide¹² kasutamist õiguste individuaalse teostamise kaudu, ei ole selline moodus praktikas alati tõhus ja sageli ka mitte võimalik. Õiguste teostamine individuaalselt on problemaatiline eelkõige masskasutuste korral – siis, kui teoseid kasutatakse korraga suures mahus, väga paljude kasutajate poolt ja erinevates kohtades. Üksikul õiguse omajal peaaegu et puudub võimekus jälgida masskasutuste puhul kõiki neid kasutusi.¹³ Õiguste kasutajatele kaasneks aga teoste kasutamiseks vajalike lubade hankimisega ebamõistlikult kõrge tehingukulu, kui nad peaksid masskasutuse korral kõigepealt tuvastama iga õiguse omaja ning saavutama seejärel igapähega neist teose kasutamise tingimustes kokkuleppe individuaalsete läbirääkimiste ja lepingute kaudu.¹⁴ Just

⁸ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 490.

⁹ Magistritöös kasutab autor terminit „autoriõigus“ nii autoriõiguse kui ka autoriõigusega kaasnevate õiguste tähistamiseks, ja kui autor peab kontekstist tulenevalt vajalikuks käsitleda autoriõigusi või autoriõigusega kaasnevaid õigusi eraldi.

¹⁰ Magistritöös kasutab autor terminit „õiguste omaja“ nii autoriõiguse omaja kui autoriõigusega kaasnevate õiguste omaja tähistamiseks, ja kui autor peab kontekstist tulenevalt vajalikuks käsitleda autoriõiguse omajat või autoriõigusega kaasnevate õiguste omajat eraldi.

¹¹ J. A. L. Sterling. World Copyright Law. Third Edition. London: Sweet & Maxwell 2008, lk 584.

¹² Magistritöös kasutab autor terminit „teos“ nii autori poolt loodud teose kui autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide (esitus, fonogramm, saade, programm jms) tähistamiseks.

¹³ M. Ficsor. Collective Management of Copyright and Related Rights. Geneva: WIPO 2002, lk 16-17.

¹⁴ D. Gervais. Collective Management of Copyright: Theory and Practice in the Digital Age. – D. Gervais (ed). Collective Management of Copyright and Related Rights. Second Edition. The Netherlands: Kluwer Law International 2010, lk 2-3.

selliste olukordade lahendamiseks on välja kujunenud praktilisem moodus õiguste kollektiivse teostamise näol.¹⁵

Õiguste kollektiivse teostamise süsteem toimib kollektiivse esindamise organisatsioonide kaudu. Autoriõiguse seaduse¹⁶ § 13¹ lg 1 kohaselt teostab autor oma varalisi õigusi kas iseseisvalt või kollektiivse esindamise organisatsioonide kaudu.

Mitmed Euroopa Liidus autoriõigust reguleerivad õigusaktid viitavad õiguste kollektiivsele teostamisele ja kollektiivse esindamise organisatsioonidele, kuid ei anna selliste organisatsioonide legaalse definitsiooni. Seda võib seletada asjaoluga, et Euroopas on kollektiivse esindamise organisatsioonid eksisteerinud sedavõrd kaua, et nende olemasolu turuosalistena peetakse iseenesestmõistetavaks.

Küll aga on kollektiivse esindamise organisatsiooni mõistet sisustatud¹⁷ Euroopa Nõukogu direktiivis 93/83/EMÜ teatavate satelliitlevile ja kaabli kaudu taasedastamisele kohaldatavaid autoriõigusi ja sellega kaasnevaid õigusi käsitlevate eeskirjade kooskõlastamise kohta.¹⁸ Satelliididirektiivi artikkel 1 lg 4 kohaselt tähendab „kollektiivse esindamise organisatsioon” satelliididirektiivi kohaldamisel organisatsiooni, mille ainus või peamine eesmärk on juhtida või hallata autoriõigusi või autoriõigusega kaasnevaid õigusi. Satelliididirektiivis leiduva kollektiivse esindamise organisatsiooni määratluse kohaselt on oluline, et ühe peamise ülesandena juhiks või haldaks kollektiivse esindamise organisatsioon kas autoriõigusi või autoriõigusega kaasnevaid õigusi. Sellise laialt tõlgendatava definitsiooni peamine põhjus on see, et mitmes Euroopa Liidu liikmesriigis tegelevad autoriõigusega ja just eelkõige autoriõigusega kaasnevate õigustega ka erinevad kutseühendused.¹⁹

Autoriõiguse seaduses puudub eraldi kollektiivse esindamise organisatsiooni legaalse definitsioon. Mõningad parameetreid autoriõiguse seadus kollektiivse esindamise

¹⁵ S. von Lewinski. International Copyright Law and Policy. New York: Oxford University Press 2008, lk 61.

¹⁶ Autoriõiguse seadus. – RT I 1992, 49, 615; RT I, 28.12.2011, 5 (edaspidi AutÕS).

¹⁷ A. Schierholz. Collective Rights Management in Europe - Practice and Legal Framework. – M. M. Walter, S. von Lewinski (ed). European Copyright Law. A Commentary. New York: Oxford University Press 2010, lk 1150.

¹⁸ Euroopa Nõukogu direktiiv 93/83/EMÜ, 27. september 1993, teatavate satelliitlevile ja kaabli kaudu taasedastamisele kohaldatavaid autoriõigusi ja sellega kaasnevaid õigusi käsitlevate eeskirjade kooskõlastamise kohta. – EÜT L 248, 06.10.1993 (edaspidi satelliididirektiiv).

¹⁹ T. Dreier. Satellite and Cable Directive. – M. M. Walter, S. von Lewinski (ed). European Copyright Law. A Commentary. New York: Oxford University Press 2010, lk 421-422.

organisatsioonile siiski annab. AutÕS § 76 lg 1 kohaselt on autoritel, esitajatel, fonogrammitootjatel, televisiooni- ja raadioteenuse osutajatel ning teistel autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajatel õigus asutada kollektiivse esindamise organisatsioone.

Eestis on kõik autoriõiguse seaduses loetletud ja autoriõiguse peamiste kategooriate õiguste omajad asutanud oma õiguste kollektiivseks teostamiseks asjakohased organisatsioonid. Olulisemad kollektiivse esindamise organisatsioonid Eestis on autorite õiguste esindajana Eesti Autorite Ühing²⁰, esitajatel Eesti Esitajate Liit²¹, fonogrammitootjatel Eesti Fonogrammitootjate Ühing²² ning televisiooni- ja raadioteenuste osutajatel Eesti Ringhäälingute Liit²³.

Nagu nähtub, on enamik Eestis tegutsevatest kollektiivse esindamise organisatsioonidest suhteliselt lühikese ajalooga. Autori hinnangul ei saa Eestis rääkida õiguste kollektiivse teostamise väljakujunenud traditsioonidest. Siinsete kollektiivse esindamise organisatsioonide haldus- ja finantsvõimekus vajaks laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamisel täiendavat järelevalvet. Küll aga on oluline järeldus, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamiseks vajalik õiguste kollektiivse teostamise süsteem on Eestis olemas ja see võimaldab täiendavate regulatsioonidega laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi kasutada.

Samuti leiab autor, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemiga seoses oleks vaja tegeleda ka kollektiivse esindamise organisatsioonide mõningate tegevuspõhimõtete reguleerimisega. Eelkõige tuleb tähelepanu pöörata kollektiivse esindamise organisatsiooni ning õiguste kasutajate ja õiguste omajate vaheliste suhete mõningatele aspektidele.

Kuigi kollektiivse esindamise organisatsioonid ise keelduvad ennast pidamast äriliste eesmärkidega turuosalisteks ja määratlevad end teatud tüüpi kultuuriväärtuste kaitsjatena,²⁴ on kollektiivse esindamise organisatsioonid tavaliselt monopolid.²⁵ Oma olemuselt on

²⁰ Eesti Autorite Ühing MTÜ, asutatud 08.10.1991, vt arvutivõrgus: www.eau.org (05.05.2013).

²¹ Eesti Esitajate Liit MTÜ, asutatud 21.03.2000, vt arvutivõrgus: www.eel.ee (05.05.2013).

²² Eesti Fonogrammitootjate Ühing MTÜ, asutatud 09.03.1998, vt arvutivõrgus: www.efy.ee (05.05.2013).

²³ Eesti Ringhäälingute Liit MTÜ, asutatud 20.04.1998, vt arvutivõrgus: www.ringhliit.ee (05.05.2013).

²⁴ A. Schierholz (viide 17), lk 1172.

²⁵ S. von Lewinski (viide 15), lk 166.

autoriõigus monopolistliku iseloomuga, sest annab autorile ainuõiguse otsustada oma teose kasutamise üle. On paratamatu, et nende õiguste edasiandmine kollektiivse esindamise organisatsioonile toob kaasa monopolistlike struktuuride tekkimise kollektiivse esindamise organisatsioonide kujul.²⁶ Kuna praktikas puudub konkurents erinevate riikide kollektiivse esindamise organisatsioonide vahel, siis muudab see asjaolu nad konkurentsi reguleerivate põhimõtete subjektiks.²⁷

Euroopa Parlamendi ja Euroopa Nõukogu direktiivi 2001/29/EÜ autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas²⁸ preambula punkti 17 kohaselt peavad liikmesriigid tagama, et kollektiivse esindamise organisatsioonid järgiksid konkurentsieeskirju. Sellele vaatamata on Euroopa Liidus just Eesti (lisaks veel ainult Luksemburg) see riik, kus ei ole kollektiivse esindamise organisatsioonide tegevuse üle riiklikku järelevalvet teostavat ametit.²⁹ Mandri-Euroopa autoriõiguse (*author's rights*) traditsiooniga riikides on kollektiivse esindamise organisatsioonide tegevuse reguleerimine tavapärane, sealhulgas reguleeritakse nii nende suhteid teoste kasutajatega kui ka õiguste omajatega. Täpsemalt allutatakse kollektiivse esindamise organisatsioonid tihtipeale konkurentsi- ja kartellivastastele regulatsioonidele ning kehtestatakse spetsiaalne mehhanism kollektiivse esindamise organisatsioonide tegevuse järelevalveks.³⁰

Magistritöö autori hinnangul suurendab laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem kollektiivse esindamise organisatsioonide turgu valitsevat seisundit. Sellest tulenevalt on autor seisukohal, et laiendatud kollektiivse litsentsi edasisel rakendamisel tuleb kehtestada riiklik järelevalve kollektiivse esindamise organisatsioonide üle ja määrata riikliku järelevalve teostaja pädevus. Kuna autoriõigus on Justiitsministeeriumi põhimääruse³¹ § 9 lg 11 kohaselt Justiitsministeeriumi haldusalas, siis leiab autor, et riikliku järelevalve teostaja peaks olema Justiitsministeerium. Kollektiivse esindamise organisatsioonide tegevusele

²⁶ A. Schierholz (viide 17), lk 1154.

²⁷ A. Schierholz (viide 17), lk 1188.

²⁸ Euroopa Parlamendi ja Euroopa Nõukogu direktiiv 2001/29/EÜ, 22. mai 2001, autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas. – EÜT L 167, 22.06.2001 (edaspidi infoühiskonna direktiiv).

²⁹ A. Schierholz (viide 17), lk 1167.

³⁰ S. von Lewinski (viide 15), lk 61.

³¹ Justiitsministeeriumi põhimääruse kinnitamise määrus. – RT I 1997, 1, 7; RT I, 25.03.2013, 2.

konkurentsiseaduse³² kohaldatavuse küsimus vajab põhjalikumat analüüsi, kuid see ei ole käesoleva magistritöö piiratud mahtu arvestades võimalik.

AutÕS § 76 lg 2 kohaselt peab kollektiivse esindamise organisatsioon olema mittetulundusühing, mille asutamise, tegevuse ja lõpetamise suhtes kohaldatakse mittetulundusühingute seadust käesolevast autoriõiguse seadusest tulenevate erisustega.

Erinevalt autoriõiguse seadusest ei pööra satelliididirektiivis kehtestatud kollektiivse esindamise organisatsiooni määratlus tähelepanu sellise organisatsiooni õiguslikule vormile ega samuti aspektile, millistel alustel ta neid õiguste omajaid esindab.³³ Magistritöö autor leiab, et AutÕS § 76 lg-st 2 tulenev regulatsioon on laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi kontekstis puudulik. Kollektiivse esindamise organisatsiooni õiguslik vorm on küll määratletud ja tegevusele kohaldatakse mittetulunduseühingute seadust³⁴, kuid autoriõiguse seaduses kollektiivse esindamise organisatsiooni suhtes erisätteid kehtestatud ei ole.

MTÜS § 13 lg 1 kohaselt otsustab mittetulundusühingu liikmeks vastuvõtmise juhatus, kui seda ei ole põhikirjaga antud üldkoosoleku või muu organi pädevusse. MTÜS § 16 lg 1 kohaselt võib liikme mittetulundusühingust välja arvata juhatuse otsusega põhikirjas ettenähtud juhtudel ja korras. Põhikirjaga võib ette näha, et liikme väljaarvamise otsustab üldkoosolek. Seega on kehtiva redaktsiooni kohaselt õiguste omaja kollektiivse esindamise organisatsiooni liikmeks võtmine ja väljaarvamine nende organisatsioonide juhatuse pädevuses.

Magistritöö autor leiab, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi puhul tuleb kõikidele õiguste omajatele tagada võimalus saada soovi korral kollektiivse esindamise organisatsiooni liikmeks. Kui kollektiivse esindamise organisatsioon sõlmib laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu ja selle alusel realselt kasutatakse mõne mitteesindatud õiguste omaja teost, siis ei ole põhjendatud jätta selle õiguste omaja liikmeks võtmist kollektiivse esindamise organisatsiooni juhatuse pädevusse. Autor leiab, et samamoodi peaks olema piiratud kollektiivse esindamise organisatsiooni pädevust õiguste omaja organisatsioonist väljaarvamisel. Näiteks Euroopa Liidu tasandil on Saksamaa ja Austria pikka aega

³² Konkurentsiseadus. – RT I 2001, 56, 332; RT I, 27.06.2012, 11.

³³ T. Dreier (viide 19), lk 421-422.

³⁴ Mittetulundusühingute seadus. – RT I 1996, 42, 811; RT I, 18.12.2012, 30 (edaspidi MTÜS).

väljendanud soovi panna paika õiguste kollektiivse teostamise üldreeglid ning just nendes riikides on õiguste kollektiivne teostamine reguleeritud seaduse tasandil kõige põhjalikumalt.³⁵ Saksamaal on kollektiivse esindamise organisatsioonide tegevus reguleeritud eriseadusega.³⁶

Õiguste kollektiivse teostamise süsteemis volitavad õiguste omajad teatud kasutusviiside korral oma õigusi esindama kollektiivse esindamise organisatsioonidega.³⁷ Esindusõiguse ulatuse piiritlemiseks sõlmivad kollektiivse esindamise organisatsioonid üksikute õiguste omajatega standardsed liikmelepingud.³⁸ Samuti sõlmivad erinevate riikide kollektiivse esindamise organisatsioonid vastastikku kahepoolseid lepinguid, mille alusel volitab ühe riigi organisatsioon ennast teise riigi territooriumil esindama selle riigi kollektiivse esindamise organisatsiooni. Selliselt koondub ühe kollektiivse esindamise organisatsiooni alla suurem hulk õiguste omajaid ja teoseid (repertuaar).³⁹

Üks võimalus on õiguste kollektiivset teostamist sisustada kollektiivse esindamise organisatsiooni tegevuse kirjeldamise kaudu. Selle määratluse kohaselt jälgivad kollektiivse esindamise organisatsioonid esindatavate õiguste omajate eest ja asemel nende õiguste kasutamist, peavad läbirääkimisi kasutajatega, annavad õiguste kasutamiseks litsentse, koguvad kokku litsentsitasud ja jagavad need õiguste omajatele laiali.⁴⁰ Analoogne õiguste kollektiivset teostamist defineeriv säte on olemas ka autoriõiguse seaduses⁴¹.

Magistritöö teema käsitlemiseks on vaja avada ka autoriõiguse kujundamist mõjutavat konteksti. Autoriõigus on intellektuaalse omandi üks liik ja temaga kaasnevad erinevad huvid

³⁵ A. Schierholz (viide 17), lk 1166.

³⁶ Law of the Administration of Copyright and Neighboring Rights (Copyright Administration Law) (Text of September 9, 1965, as last amended by the Law of May 8, 1998. Pealkiri saksa k: Gesetz über die Wahrnehmung von Urheberrechten und verwandten Schutzrechten (Urheberrechtswahrnehmungsgesetz). Arvutivõrgus: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=126251 (05.05.2013).

³⁷ M. Ficsor (viide 13), lk 17.

³⁸ A. Schierholz (viide 17), lk 1152.

³⁹ A. Schierholz (viide 17), lk 1155.

⁴⁰ M. Ficsor (viide 13), lk 17.

⁴¹ AutÕS § 77 lg 1 p-ide 1, 2 ja 3 kohaselt teostavad ja kaitsevad kollektiivse esindamise organisatsioonid oma liikmete varalisi ja isiklikke õigusi organisatsiooni põhikirjas ja liikmelepingus ettenähtud korras, sealhulgas annavad nõusoleku teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti (esituse, fonogrammi, raadio- ja televisioonisaate või -programmi) kasutamiseks, sõlmides selleks kasutajaga vastava lepingu, otsustavad autoritasu, litsentsitasu, esitajatasu või muu tasu suuruse, pidades vajaduse korral sellealaseid läbirääkimisi, koguvad ja maksavad välja tasu teoste või autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide kasutamise eest.

ning suhted nende huvidega seotud gruppide vahel.⁴² Autoriõiguses on nende huvidega seonduvateks peamisteks gruppideks (i) autorid ja esitajad, (ii) teoste ärielistel eesmärkidel kasutajad (kirjastajad, fonogrammitootjad, ringhäälinguorganisatsioonid)⁴³ ja (iii) lõppkasutajad.⁴⁴ Heiki Pisuke nimetab veel teise ringi huvigrupiks autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate kollektiivse esindamise organisatsioone ning kolmanda ringi huvigrupina riiki ja pärijaid.⁴⁵ Seejuures võib üks isik olla samaaegselt nii õiguste omanik kui ka kasutaja.

Autoriõigusega seotud huvirühmade määramine on tähtis, kuna magistritöös analüüsitakse mitmeid küsimusi autoriõigusega seotud huvide vahelise tasakaalu kaudu. Nii saab väita, et õiguste kollektiivse teostamise moodus on välja kasvanud eelkõige õiguste omajate huvidest lähtuvalt.⁴⁶ Samas on nüüdseks olukord muutunud ja kui ajalooliselt olidki kollektiivse esindamise organisatsioonid loodud ennekõike põhjustel, et üksikud õiguste omanikud ei olnud võimelised haldama teoste masskasutusi, siis tänapäeval on kollektiivse esindamise organisatsioonid rohkem õiguste kasutajate huvide instrumendid, aidates kaasa teoste lihtsamale kasutamisele.⁴⁷

Lisaks erinevatele huvidele mõjutab autoriõigust tehnoloogia areng. Tehnoloogia määrab need autoriõiguste kasutamise viisid, mille puhul on võimalik ainult õiguste kollektiivne teostamine.⁴⁸ Elulised asjaolud näitavad masskasutuste kasvu ja uute kasutusvaldkondade kujunemist. Autoriõigus peab suutma nende arengutega kaasas käia ja õiguste kollektiivne teostamine loob selleks võimalused. Sellest tulenevalt on hästi toimiva õiguste kollektiivse teostamise süsteemi olemasolu laiemas tähtsusega kui ainult laiendatud kollektiivse litsentsi konteksti silmas pidades. Viimase jaoks on aga õiguste kollektiivse teostamise süsteemi olemasolu peamine eeldus.

⁴² A. Kelli (viide 5), lk 484.

⁴³ Magistritöös kasutab autor fraasi „õiguste kasutajad“ peamiselt selle huvigrupi tähistamiseks.

⁴⁴ J. Drexler, S. von Lewinski. The Digitising of Literary and Artistic Works. – Electronic Journal of Comparative Law 2007/11.3, lk 138. Arvutivõrgus: <http://www.ejcl.org/113/article113-19.pdf> (05.05.2013).

⁴⁵ H. Pisuke. Autoriõiguse seaduse eesmärk ja ülesanded. – Juridica 2012/7, lk 495.

⁴⁶ M. Ficsor (viide 13), lk 17-18.

⁴⁷ A. Schierholz (viide 17), lk 1152.

⁴⁸ M. Ficsor (viide 13), lk 16.

1.2. Lisatingimused kollektiivse esindamise organisatsioonidele laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemis

Õiguste kollektiivse teostamise struktuur on ainult eeldus laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamiseks, sest viimane kehtestab kollektiivse esindamise organisatsioonidele veel täiendavaid nõudeid. Mitte kõik kollektiivse esindamise organisatsioonid ei ole õigustatud sõlmima laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguid. Sellega seoses on keskne küsimus nende kriteeriumide sisustamine, mis annab kollektiivse esindamise organisatsioonile õiguse laiendatud kollektiivse litsentsilepingu sõlmimiseks.

1.2.1. Esinduslikkuse nõue

Kõige olulisema tingimuse kohaselt peab kollektiivse esindamise organisatsioon vastama esinduslikkuse nõudele.

Laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu sõlmimiseks peab kollektiivse esindamise organisatsiooni repertuaar olema esinduslik. Eelkõige tähendab see, et kollektiivse esindamise organisatsioon peab olema faktiliselt ja usutavalt selle kategooria õiguste omajate esindaja, kelle õigusi soovitakse laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguga litsentseerida.⁴⁹ Esinduslikkuse nõue on Põhjamaade õigusaktides sõnastatud erinevalt ja kasutatud termine otsene ja täpne tõlkimine komplitseeritud.⁵⁰ Kuid põhimõtteliselt sisustavad Põhjamaade õigusaktid selle nõude selliselt, et „oluline“ või „märkimisväärne“ osa sama kategooria õiguste omajaid peab olema selle kollektiivse esindamise organisatsiooni liikmed, enne kui ta on õigustatud pidama läbirääkimisi ja sõlmima lepinguid laiendatud kollektiivse litsentsi kasutamiseks.⁵¹ Näiteks Taanis, Norras ja Soomes peab kollektiivse esindamise organisatsioon esinduslikkuse nõude täitmiseks esindama olulist hulka selles riigis kasutatavatest sama kategooria õiguste omajatest. Rootsis aga on tingimuseks, et kollektiivse esindamise organisatsioon peab esindama olulist hulka Rootsi sama kategooria õiguste

⁴⁹ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 293.

⁵⁰ H. Olsson. The Extended Collective Licence as Applied in the Nordic Countries. Presentation by Henry Olsson at Kopinor 25th Anniversary International Symposium. Oslo, May 20, 2005. Arvutivõrgus: <http://www.kopinor.no/en/copyright/extended-collective-license/documents/the-extended-collective-license-as-applied-in-the-nordic-countries> (05.05.2013).

⁵¹ D. Gervais. Application of an Extended Collective Licensing Regime in Canada: Principles and Issues Related to Implementation. Study Prepared for the Department of Canadian Heritage. – *Sine loco*: University of Ottawa 2003, lk 32. Arvutivõrgus: http://aix1.uottawa.ca/~dgervais/publications/extended_licensing.pdf (05.05.2013).

omajaid. Nende kahe sõnastuse erinevusena viitab Taani, Norra ja Soome reegel selles riigis kasutatavatele sama kategooria õiguste omajatele, aga Rootsi säte viitab õiguste omajate kodakondsusele. Taani, Rootsi ja Soome kasutasid algselt Rootsi sarnast tingimust, kuid muutsid õigusnormi sisu pärast Euroopa Komisjoni kriitikat Taani suunas. Euroopa Komisjoni etteheide oli, et piirates muu riigi kollektiivse esindamise organisatsioonide Taanis tegutsemise võimalust nende organisatsioonide kodakondsuse alusel, on tegemist diskrimineerimisega kodakondsuse alusel ja see on vastuolus Euroopa Liidu aluslepingute⁵² põhimõtetega.⁵³

Tuleb aga tõdeda, et sama kategooria õiguste omajatest lähtuv esinduslikkuse kriteerium loob teiste riikide kollektiivse esindamise organisatsioonidele laiendatud kollektiivse litsentsi lepingute sõlmimiseks siiski pigem teoreetilised võimalused. Põhjamaade praktika näitab, et erinevatest praktilistest asjaoludest tulenevalt sõlmivad laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguid reaalselt ainult selle sama riigi kollektiivse esindamise organisatsioonid.⁵⁴

Esinduslikkuse nõue on oluline argument laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi õigustamiseks. Kui kollektiivse esindamise organisatsiooni repertuaar on esinduslik, siis on ebatõenäoline, et üksik õiguste omaja suudaks individuaalselt oma õigusi teostades saavutada kollektiivse esindamise organisatsioonist paremad tingimused.⁵⁵

Terminid „olulist osa“ või „märkimisväärset osa“ ei ole õigusaktidega defineeritud. Selle parameetri seaduses numbrilise täpsusega määratlemine oleks ka riskantne ja seda mõistet tuleb igal üksikul juhtumil sisustada eraldi. Esinduslikkuse nõude hindamisel tuleb arvestada nii kvalitatiivseid kui ka kvantitatiivseid parameetreid. Kvalitatiivsete näitajatena võiks arvesse võtta õiguste omajaid, kelle teosed on väga populaarsed, ning kvantitatiivsete karakteristikutena õiguste omajaid, kellele kuulub suur hulk teoseid. Seejuures on mõistlik eeldada, et „oluline“ või „märkimisväärne“ osa õiguste omajatest on väiksem arv kui kõikide

⁵² J. Axhamn, L. Guibault. Cross-border extended collective licensing: a solution to online dissemination of Europe's cultural heritage? Final Report prepared for EuropeanaConnect. – Amsterdam: Universitet van Amsterdam 2011, lk 30-31. Arvutivõrgus: http://www.ivir.nl/publicaties/guibault/ECL_Europeana_final_report_092011.pdf (05.05.2013).

⁵³ Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 18 kohaselt ilma et see piiraks aluslepingutes sisalduvate erisätete kohaldamist, on aluslepingutes käsitletud valdkondades keelatud igasugune diskrimineerimine kodakondsuse alusel. Vt Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioon. – ELT C 83, 30.03.2010.

⁵⁴ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 490.

⁵⁵ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 291.

kasutatavate teoste õiguste omajad. Kindlasti ei tähendama esinduslikkuse nõue teoreetilist „enamust“ kõikidest kasutatavate teoste õiguste omajatest.⁵⁶

Esinduslikkuse nõudele vastavuse hindamine seondub järgmisena käsitlemisele tuleva tingimusega.

1.2.2. Kinnitamise nõue

Teiseks laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi toimimist tagavaks tingimuseks on kollektiivse esindamise organisatsiooni kinnitamise nõue. Selle reegli kohaselt peab laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguid sõlmima õigustatud kollektiivse esindamise organisatsiooni kiitma heaks ja kinnitama pädev amet. Põhjamaades kiidab kollektiivse esindamise organisatsiooni heaks ja kinnitab kultuuriminister.⁵⁷

Esinduslikkuse nõue toimib koos kinnitamise nõudega. Kinnitamise ja heakskiitmise protsessiga tagatakse, et kollektiivse esindamise organisatsiooni repertuaar selle kategooria õiguste omajate osas on esinduslik. Seega on esinduslikkuse nõude lõplik sisustamine kollektiivse esindamise organisatsiooni kinnitava ameti pädevuses. Nii on igal üksikjuhtumil selle ameti otsustada, kas lähtuda õiguste omajate või esindatud teoste arvust.⁵⁸ Kollektiivse esindamise organisatsioon kinnitatakse tähtajaliselt, valdavalt viieks aastaks. Kui kollektiivse esindamise organisatsioon ei täida talle kehtestatud nõudeid, siis võidakse kinnitamine ja heakskiitmine tühistada.⁵⁹

Põhjamaade praktika kohaselt kinnitatakse laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguid sõlmima iga kategooria õiguste omajate osas ainult üks kollektiivse esindamise organisatsioon. Ajalooliselt on kinnitatud ühes kategoorias ka mitu organisatsiooni, kuid sellest on loobutud. Rohkem kui ühe organisatsiooni kinnitamine tekitab praktikas probleeme. Mitteesindatud õiguste omajatel on keeruline tuvastada, millisele organisatsioonile esitada oma võimalikud nõuded. Kasutajatel tekib küsimus, milliseid õiguste omajaid ja teoseid siis parajasti milline kollektiivse esindamise organisatsioon esindab. Sellest johtuvalt on laiendatud kollektiivse

⁵⁶ D. Gervais (viide 51), lk 33.

⁵⁷ D. Gervais (viide 51), lk 32-34.

⁵⁸ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 493.

⁵⁹ P.-L. Haarmann. Tekijänoikeus ja lähioikeudet. Helsinki: Talentum 2005, lk 230-231.

litsentsi süsteemi toimimise tagamiseks leitud olevat mõistlikum, et laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguid saab igas õiguste omajate kategoorias sõlmida ainult üks kollektiivse esindamise organisatsioon.⁶⁰ Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi eesmärk ei ole kollektiivse esindamise organisatsioonide vaheliste konfliktide tekitamine, vaid masskasutuste litsentseerimise lihtsustamine.⁶¹

Kuigi Põhjamaades on peetud mõistlikuks kinnitada iga õiguste omajate kategooria osas laiendatud litsentsi lepingute sõlmimiseks ainult üks kollektiivse esindamise organisatsioon, tuleb Eesti vastavat praktikat kujundades arvestada Euroopa Liidu õigusega. Selles asjas on määrava tähtsusega Euroopa Parlamendi ja Euroopa Nõukogu direktiiv 2006/123/EÜ teenuste kohta siseturul.⁶² Kuigi kollektiivse esindamise organisatsioonid on teenuse osutajad,⁶³ ei ole veel päris ühtset seisukohta küsimuses, kas teenuste direktiiv kohaldub ka oma teenust piiriüleselt pakkuvatele kollektiivse esindamise organisatsioonidele.⁶⁴

Teenuste direktiivi artikkel 16 lg 1 kohaselt ei sea liikmesriigid oma territooriumil teenuste osutamise valdkonnale juurdepääsu ega selles valdkonnas tegutsemise eeltingimuseks vastavust mis tahes järgmistele nõuetele, mis ei vasta järgmistele põhimõtetele: (a) mittediskrimineerimine: nõuded ei või olla otseselt ega kaudselt diskrimineerivad kodakondsuse alusel või juriidilise isiku puhul asutamiskoha liikmesriigi alusel; (b) vajadus: nõue peab olema põhjendatud avaliku korra, avaliku julgeoleku, rahvatervise või keskkonnakaitse seisukohast; (b) proportsionaalsus: nõuded peavad olema sobivad taotletava eesmärgi saavutamise tagamiseks ega või minna nimetatud eesmärgi saavutamiseks vajalikust kaugemale.

Probleem tuleneb teenuste direktiivi artikkel 17 lg-st 11, mille kohaselt ei kohaldata selle direktiivi artiklit 16 autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste suhtes. Just teenuste direktiivi artikkel 17 lg 11 ja artikli 16 koostoime on mitmeti tõlgendatav ja põhjustab diskussioone. On seisukohti, mille kohaselt tuleks teenuste direktiivi artikkel 17 lg 11 tõlgendada selliselt, et see ei kohaldu kollektiivse esindamise organisatsioonidele, kuna autoriõigused on teenuste

⁶⁰ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 493.

⁶¹ D. Gervais (viide 51), lk 35.

⁶² Euroopa Parlamendi ja Euroopa Nõukogu direktiiv 2006/123/EÜ, 12. detsember 2006, teenuste kohta siseturul. – ELT L 376, 27.12.2006 (edaspidi teenuste direktiiv).

⁶³ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 493.

⁶⁴ A. Schierholz (viide 17), lk 1172.

direktiivi ulatusest välja jäetud. Oponeerivad arvamused omakorda viitavad, et teenuste direktiivi ettevalmistamise käigus toimus õiguste kollektiivse teostamise küsimuses põhjalikud arutelud, mille käigus tehti ka konkreetsed ettepanekud jätta see valdkond teenuse direktiivi reguleerimisalast välja. Selle argumentatsiooni toetajad jõuavad järeldusele, et kui vaatamata viidatud aruteludele õiguste kollektiivset teostamist teenuste direktiivis kajastatud ei ole, siis teenuste direktiiv kohaldub täielikult ka õiguste kollektiivsele teostamisele.⁶⁵ Viimast seisukohta toetab ka teenuste direktiivi rakendamise käsiraamat. Selle kohaselt hõlmab teenuste direktiivi intellektuaalset omandit puudutava artikkel 17 lg 1 ainult autoriõiguseid kui selliseid (st õiguste olemasolu, ulatust, erandeid, kestust jms), kuid ei puuduta seevastu nende õiguste teostamisega seotud teenuseid, nagu need, mida pakuvad kollektiivse esindamise organisatsioonid.⁶⁶

Kas ja millises ulatuses võivad Euroopa Liidu liikmesriigid kehtestada riigisisest kollektiivse esindamise organisatsioonidele nende teenuste pakkumise osas piiranguid, sõltub seega olulisel määral teenuste direktiivist ja selle tõlgendamisest. Kui teenuste direktiiv on kohalduv ka õiguste kollektiivsele teostamisele, siis kohalduvad kollektiivse esindamise organisatsioonide suhtes ka teenuste direktiivi peatüki III (teenuseosutajate asutamisvabadus) ja peatüki IV (teenuste vaba liikumine) sätted. See tähendaks, et Euroopa Liidu liikmesriikidel oleks keeruline piirata oma riigisisese õigusega nende territooriumil tegutsevate, kuid teistes liikmesriikides asutatud kollektiivse esindamise organisatsioonide tegevust. Otseselt puudutab selline tõlgendus just selliseid riigisiseseid regulatsioone, mis kinnitavad ühe kategooria õiguste omajate lõikes ainult ühe kollektiivse esindamise organisatsiooni.⁶⁷

Magistritöö autori hinnangul võivad laiendatud kollektiivse litsentsi lepingute sõlmimiseks muude riikide kollektiivse esindamise organisatsioonide kinnitamisega kaasneda praktilised

⁶⁵ A. Schierholz (viide 17), lk 1172-1173.

⁶⁶ Teenuste direktiivi rakendamise käsiraamatu kohaselt hõlmab teenuste direktiivi intellektuaalset omandit puudutava artikkel 17 lg 1 ainult neid õiguseid kui selliseid (st õiguse olemasolu, ulatus, erandid, kestus jms), kuid seevastu ei puuduta see artikkel selliste õiguste teostamisega seotud teenuseid, nagu need, mida pakuvad kollektiivse esindamise organisatsioonid ja patendivolinikud. *Autori märkus:* Teenuste direktiivi rakendamise tiitellehel on märkus, et tegemist on Euroopa Komisjoni Siseturu ja Teenuste Peadirektoriaadi poolt koostatud dokumendiga ja see ei ole siduv Euroopa Komisjoni kui institutsiooni jaoks. Seega tuleb arvestada, et Euroopa Komisjon võib võtta teistsuguse seisukoha, kui on väljendatud selles käsiraamatus. Vt Handbook on the implementation of the Services Directive. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities 2007, lk 42. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/internal_market/services/docs/services-dir/guides/handbook_en.pdf (05.05.2013).

⁶⁷ A. Schierholz (viide 17), lk 1173.

probleemid. Eelkõige tekitab küsitavusi võimalus garanteerida sellises olukorras riigisiseste õigusaktidega mitteesindatud õiguste omajate õiguste kaitse ja teostada riiklikku järelevalvet nende kollektiivse esindamise organisatsioonide üle. Kodumaistele mitteesindatud õiguste omajatele muutub koormavamaks oma nõuete esitamine. See küsimus vajab põhjalikumat analüüsi, kuid see ei ole käesoleva magistritöö piiratud mahtu arvestades võimalik.

Kollektiivse esindamise organisatsioonide tegevust puudutavate regulatsioonide tuleviku osas valitsebki teatud määramatus. Ebaselge on, kas Euroopa Liidu õigusega oleks kooskõlas sellise regulatsiooni kehtestamine, mis lubab ainult ühel kollektiivse esindamise organisatsioonil sõlmida laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguid.⁶⁸

Siinkohal tuleb ära märkida Euroopa Komisjoni niinimetatud CISAC otsus.⁶⁹ Paljud muusika valdkonna kollektiivse esindamise organisatsioonide omavahelised lepingud põhinevad CISAC⁷⁰ tüüplepingul, mille kohaselt teostavad lepingupooled vastastikku teineteise õigusi oma koduriigi territooriumil.⁷¹ CISAC otsuses kajastatakse kollektiivse esindamise organisatsioonide vastastikuse esindamise lepingute konkreetseid sätteid. Nendes lepingutes sisalduvate liikmesuse⁷² ja ainuõiguse⁷³ sätete ning kollektiivse esindamise organisatsioonide kooskõlastatud tegevuse tagajärjel piirati litsentsimispiirkonnad rangelt ühe riigi territooriumiga⁷⁴. CISAC otsuses jõutakse järeldusele, et nimetatud lepingud ja tegevus

⁶⁸ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 494-495.

⁶⁹ Kokkuvõtte Euroopa Komisjoni otsusest, 16. juuli 2008, juhtumi nr COMP/C-2/38.698-CISAC. – ELT C 323, 18.12.2008 (edaspidi CISAC otsus).

⁷⁰ International Confederation of Societies of Authors and Composers (Rahvusvaheline Autorite ja Heliloojate Ühingute Konföderatsioon), vt arvutivõrgus www.cisac.com (05.05.2013) (edaspidi CISAC).

⁷¹ T. Woods. Multi-territorial Licensing and the Evolving Role of Collective Management Organizations. – D. Gervais (ed). Collective Management of Copyright and Related Rights. Second Edition. The Netherlands: Kluwer Law International 2010, lk 108–109.

⁷² Kuni 2004. aastani oli CISAC tüüplepingus nn liikmesuse säte, mille kohaselt ei saa ükski kollektiivse esindamise organisatsioon ilma teise osapoole nõusolekuta aktsepteerida liikmena autorit, kes on juba teise kollektiivse esindamise organisatsiooni liige või kes on selle riigi kodanik, kus teine kollektiivse esindamise organisatsioon tegutseb.

⁷³ CISAC tüüplepingu ainuõiguse sätte kohaselt volitab kollektiivse esindamise organisatsioon teist kollektiivse esindamise organisatsiooni ainuõiguslikkuse alusel litsentsima ja haldama oma repertuaari tema territooriumil. Selle sättega takistatakse kollektiivse esindamise organisatsioonil litsentsida oma repertuaari teistes riikides ning lubada mõnel muul kollektiivse esindamise organisatsioonil esindada sama repertuaari samal territooriumil.

⁷⁴ CISAC kooskõlastatud tegevus seoses territoriaalse piiritlemisega, kujutab kõigi kollektiivse esindamise organisatsioonide kooskõlastatud tegevust, mis on seotud range territoriaalse piiritlemisega. Kõik kollektiivse esindamise organisatsioonid piiravad vastastikuse esindamise lepingute alusel õigust litsentsida oma repertuaari teise kollektiivse esindamise organisatsiooni territooriumil.

kahjustab konkurentsi ning on vastuolus Euroopa Liidu asutamislepingu artikliga 81.⁷⁵ Ühtki trahvi kõnealuse otsusega ei määratud, kuid otsuse kohaselt pidid adressaadid kohe tühistama liikmesuse ja ainuõiguse sätteid. Muu hulgas on CISAC otsuses asutud seisukohale, et autoriõiguse olemusest tulenev vajadus olla õiguste teostamiseks kohapeal esindatud ei õigusta kollektiivse esindamise organisatsioonide tegevusulatuse piiramist selle riigi territooriumiga, kus see asutatud on.⁷⁶

Vaatamata eespool käsitletud mõningatele õiguslikele küsitavustele on siiski vajalik ja põhjendatud kehtestada laiendatud kollektiivse litsentsi lepingute sõlmimiseks kollektiivse esindamise organisatsiooni kinnitamise nõue, sest see reegel koostoimes esinduslikkuse nõudega tagab laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi toimimise. Selliselt on võimalik hinnata, kas laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguid sõlmival kollektiivse esindamise organisatsioonil on piisav finants- ja haldusvõimekus laiendatud kollektiivse litsentsi reeglitest tulenevate õiguste ja kohustuste täitmiseks. Sellega tagatakse laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguid sõlmivate kollektiivse esindamise organisatsioonide stabiilsus ja jätkusuutlikkus. Finants- ja haldusvõimekust kontrollitakse ja jälgitakse seejuures regulaarselt.⁷⁷

Magistritöö autor leiab, et laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu sõlmimiseks vajalik kollektiivse esindamise organisatsiooni kinnitamise nõue iseenesest ei välista ka välismaiste ja samas kategoorias mitme kollektiivse esindamise organisatsiooni kinnitamist. Küll aga tagaks see õiguste omajate ja õiguste kasutajate huvide parema kaitse. Samuti oleks selliselt laiendatud kollektiivse litsentsi lepingute sõlmimisega seonduva osas suurem õigusselgus. Ka kollektiivse esindamise organisatsioonide kinnitamine peaks autori hinnangul olema Justiitsministeeriumi pädevuses.

⁷⁵ Euroopa Liidu lepingu artikkel 101 (endine Euroopa Liidu asutamislepingu artikkel 81) kohaselt on siseturuga kokkusobimatud ja keelatud kõik sellised ettevõtjatevahelised kokkulepped, ettevõtjate ühenduste otsused ja kooskõlastatud tegevus, mis võivad mõjutada liikmesriikidevahelist kaubandust ning mille eesmärgiks või tagajärjeks on takistada, piirata või kahjustada konkurentsi siseturu piires. Vt Euroopa Liidu lepingu konsolideeritud versioon. – ELT C 83, 30.03.2010.

⁷⁶ L. Guibault, S. van Gompel. *Collective Management in the European Union*. – D. Gervais (ed). *Collective Management of Copyright and Related Rights*. Second Edition. The Netherlands: Kluwer Law International 2010, lk 148.

⁷⁷ J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 31-32.

Kui ühe kategooria õiguste omajate osas võimaldatakse laiendatud kollektiivse litsentsi lepingut sõlmida mitmel kollektiivse esindamise organisatsioonil, siis oleks põhjendatud tagada neid organisatsioone kinnitavale ametile oma kinnituse tühistamise õigus. Kõnealusel ametil peaks olemas vajadusel võimalus tühistada kollektiivse esindamise organisatsioonile antud laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu sõlmimise luba.⁷⁸ Samuti oleks mõistlik lisada laiendatud kollektiivse litsentsi reeglitele säte, mis selgitaks mitteesindatud õiguste omajatele seda, millisele kollektiivse esindamise organisatsioonile peaksid nad oma nõuded esitama.⁷⁹

Autor leiab, et Eestis laiendatud kollektiivse litsentsi lepingute sõlmimiseks peaksid kollektiivse esindamise organisatsioonid vastama esinduslikkuse nõudele ning olema kinnitatud ja heaks kiidetud Justiitsministeerium poolt. Selliste reeglite kehtestamine tagaks laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi toimimise ning õiguste omajate ja õiguste kasutajate huvide parema kaitse.

⁷⁸ D. Gervais (viide 51), lk 39.

⁷⁹ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 493.

II PEATÜKK. LAIENDATUD KOLLEKTIIVSE LITSENTSI OLEMUS

2.1. Laiendatud kollektiivne litsents täislitsentside tagamisel

2.1.1. Mitteesindatud õiguste omajate probleem autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutamisel

Kui eelmises peatükis sai käsitletud õiguste kollektiivse teostamise põhimõtteid ja selle kohaldamise vajadust laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemiga, siis käesolevas peatükis tuleb avamisele laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi olemus. Uurimise all on, kuidas laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem toimib ja milliseid ülesandeid see täidab.

Õiguste kollektiivse teostamise eesmärgi saavutamiseks väljastatakse tavaliselt kahte tüüpi litsentse, s.o täislitsentse (*blanket license*) ja erilitsentse (*specific license*). Täislitsents annab kasutajatele õiguse kasutada mingil kindlal perioodil kõiki kollektiivse esindamise organisatsiooni repertuaaris sisalduvaid teoseid. Erilitsentsi rakendatakse aga üksikjuhtudel mingi konkreetse teose kasutamiseks selgelt määratletud viisil ja kindlal perioodil. Kuna erilitsentside puhul tähendab iga teose kasutusluba uut tehingut, siis nimetatakse neid ka tehingulisteks litsentsideks (*transactional license*) ja individuaalseteks litsentsideks (*individual license*).⁸⁰

Mihály Ficsor peab kollektiivse esindamise organisatsioonide poolt kasutajatele täislitsentsi tagamise võimet üheks kõige tähtsamaks välja arenenud õiguste kollektiivse teostamise süsteemi elemendiks. Ficsor on seisukohal, et kui täislitsentse ei oleks võimalik garanteerida, siis oleksid õiguste kollektiivse teostamise eelised väga minimaalsed või mõningatel juhtudel isegi olematud.⁸¹

Täislitsentsi olulisus tuleneb tõsiasiast, et ükskõik kui arenenud on maailma kollektiivse esindamise organisatsioonide vaheline koostöö, ei esinda ükski kollektiivse esindamise organisatsioon peaaegu mitte kunagi kõiki maailmas eksisteerivaid ja kasutatavaid teoseid.⁸² On paratamatu, et kõik õiguste omajad ei ole andnud ega annagi oma õiguste teostamist üle

⁸⁰ D. Gervais (viide 14), lk 9.

⁸¹ M. Ficsor (viide 13), lk 139.

⁸² M. Ficsor (viide 13), lk 139.

kollektiivse esindamise organisatsioonidele.⁸³ Ja sellest johtuvalt ei teki kunagi olukorda, kus kollektiivse esindamise organisatsioonide vastastikused lepingud annaksid neile õiguse esindada täielikult kõiki maailma teoseid ja nende õiguste omajaid. Samas võivad sellisel õiguste kollektiivse teostamise süsteemi lüngal olla tõsised tagajärjed.⁸⁴

Selliste masskasutuste korral, kus ainus võimalik moodus on õiguste kollektiivne teostamine, põhjustab viidatud süsteemi lünk kaks teineteisega seotud probleemi. Esiteks ei või ükski õiguste kasutaja olla kindel, et kollektiivse esindamise organisatsiooniga sõlmitud litsentsileping katab kõik tema poolt kasutatavad teosed.⁸⁵ Masskasutuste olemusest tulenevalt on õiguste kasutajatel üldse äärmiselt keeruline igal üksikul juhul kontrollida, kas nende poolt parajasti kasutatud teosega seotud õigused on tema lepingupartneriks olevale kollektiivse esindamise organisatsioonile üle antud või mitte.⁸⁶ Seetõttu puudub kasutajatel õiguskindlus teoste kasutamise õiguspärasuse suhtes ja see toob kaasa mõne õiguste omaja autoriõiguste tahtmatu rikkumise riski. Seda nimetatakse kõrvalolija (*out-sider*) probleemiks.⁸⁷ Kõrvalolijaid (*outsiders*) on määratletud kui õiguste omajaid või teoseid, mis ei ole esindatud ühegi kollektiivse esindamise organisatsiooni poolt. Kõrvalolijatena tuleb pidada silmas nii kodu- kui ka välismaiseid õiguste omajaid, aga ka füüsilisest isikutest õiguste omajate pärijaid. Kõrvalolija probleem on ka olukord, kus õiguste omaja on küll mõne kollektiivse esindamise organisatsiooni poolt esindatud, kuid tulenevalt kollektiivse esindamise organisatsiooniga sõlmitud liikmelepingust ei ole ta mõne õiguse osas kollektiivse esindamise organisatsioonile esindusõigust andnud.⁸⁸

Kõrvalolija probleemist tuleneb aga teine riskiolukord takistamise probleemi (*hold up-problem*) kujul. Mõnes valdkonnas saab masskasutuste puhul üksik õiguste omaja rakendada oma autoriõigusi suure hulga teiste õiguste omajate teoste kasutamise takistamiseks (blokeerimiseks).⁸⁹ Selliselt on ühel õiguse omajal kolmandate isikute õiguste kasutamise võimaldamise suhtes ebaproportsionaalselt suur otsustusõigus.

⁸³ N. Bruun, *Intellectual Property Law in Finland*. Haag: Kluwer Law International 2001, lk 37.

⁸⁴ J. A. L. Sterling (viide 11), lk 603-604.

⁸⁵ T. Riis, *Intellectual Property Law in Denmark. Sine loco*: Kluwer Law International 2000, lk 66.

⁸⁶ N. Bruun (viide 83), lk 37.

⁸⁷ T. Riis (viide 85), lk 66.

⁸⁸ J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 32-33.

⁸⁹ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 482.

Autor leiab, et tõenäoliselt eksisteerib ka Eestis kõrvalolijate probleem. On äärmiselt ebatõenäoline, et Eesti kollektiivse esindamise organisatsioonid esindaksid erinevalt muude riikide kollektiivse esindamise organisatsioonidest eranditult kõiki maailma õiguste omajaid. See ei ole eluliselt usutav juba seetõttu, et Eestis kasutatakse paljude välisriikide kodanikest õiguste omajate teoseid. Eesti kollektiivse esindamise organisatsioonid sõlmivad siinsete õiguste kasutajatega litsentsilepingud nende samade muude riikide kollektiivse esindamise organisatsioonidega sõlmitud lepingute alusel. Tõenäoliselt on kõrvalolija probleem aktuaalne ka Eesti enda õiguste omajate osas. Eesti iseseisvuse taastamisele eelnenud okupatsiooniperiood on üldteada tõsiasi ja see on jätnud oma jälje ka autoriõiguste teostamise osas. On küsitav, kas praegu Eestis tegutsevad kollektiivse esindamise organisatsioonid esindavad kõiki tollest perioodist pärit ja tänapäevalgi kasutatavate Eesti teoste õiguste omajaid. Magistritöös on eespool juba viidatud⁹⁰ Eesti kollektiivse esindamise organisatsioonide suhteliselt lühikesele minevikule. Suure tõenäosusega ei ole kõik õiguste omajad veel jõudnud nende liikmeks astuda. Autori hinnangul on see asjaolu aktuaalne Eesti esitajate osas. Esitajate absoluutarv on võrrelduna näiteks fonogrammitootjate hulgaga märkimisväärselt suurem. Samas on ka Eesti fonogrammitootjate turg killustunud ja Eestis tegutseb palju üksikute fonogrammide fonogrammitootja õiguseid omavaid isikuid. Oma hinnangus tugineb magistritöö autor isiklikule pikaajalisele kogemusele loomemajanduses ja leiab, et ka Eestis eksisteerib kõrvalolija probleem.

Kõrvalolija probleemi lahendamiseks ongi vaja õiguslikke instrumente, mis annaksid vähemalt mõnele kollektiivse esindamise organisatsioonile täislitsentside garanteerimise õiguse nendes kasutusvaldkondades, kus autoriõigusi saab teostada ainult kollektiivselt.⁹¹ Ühe sellise instrumendina ongi Põhjamaades kasutusele võetud laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem.⁹² Seega on laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem suunatud just kõrvalolijate probleemile ja lahendab masskasutuste korral täislitsentside küsimust.⁹³

⁹⁰ *Supra*, lk 10.

⁹¹ M. Ficsor (viide 13), lk 139-140.

⁹² T. Riis (viide 85), lk 66.

⁹³ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 291.

2.1.2. Laiendatud kollektiivne litsents kui lepinguvabadusel põhinev lahendus

Laiendatud kollektiivse litsentsi (*extended collective license*) süsteem võeti tehnoloogia arengu tagajärjel Põhjamaades kasutusele kaua aega enne digitaaltehnoloogia leiutamist. 1950-ndate lõpus vajasis ringhäälinguorganisatsioonid head lahendust kirjandus- ja muusikateoste esmase edastamisega (*primary broadcasting*) seotud autoriõiguslikele probleemidele. Tegemist oli tõelise teoste masskasutusega ja sellest johtuvalt oli ringhäälinguorganisatsioonidel sisuliselt võimatu saavutada individuaalselt kokkuleppeid kõikide nende poolt edastatud kirjandus- ja muusikateoste autoriõiguste omajatega. Õiguste kollektiivne teostamine oli küll ainus mõeldav lahendus, kuid Põhjamaade ringhäälinguorganisatsioonid juhtisid tähelepanu ka kollektiivse esindamise organisatsioonide esindatuse teemale. Ringhäälinguorganisatsioonid soovisid saada seadusandjalt kõrvalolijate probleemile mingisuguseid tagatisi ja nõudsid sellise litsentsi kehtestamist, mis välistaks kõrvalolijate võimalike nõuete riski. Nii tuli leida lahendus, mis arvestaks nii õiguste omajate ainuõigustega kui ka ringhäälinguorganisatsioonide nõuetega. Selle tulemusel loodigi kõikides Põhjamaades laiendatud kollektiivse litsentsi instituut kirjandus- ja muusikateoste edastamiseks.⁹⁴

Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi terminoloogilise tähistamise osas tuleb ära märkida, et Põhjamaades tähistatakse seda süsteemi terminiga, mida võiks tõlkida kui „lepingulitsents“ (*agreementlicense*)⁹⁵. Seda sõna ei ole sõnaraamatus fikseeritud, kuid see tähistus viitab erinevustele terminiga „sundlitsents“ (*compulsory license*).⁹⁶ Ingliskeelses õiguskirjanduses kasutatakse erinevaid termineid. Näiteks „*extended rights collective licensing scheme*“, mida eesti keelde on tõlgitud „õiguste laiendatud kollektiivse teostamise mudel“⁹⁷, „*extended collective licenses*“ on tõlgitud „laiendatud kollektiivne teostamine“⁹⁸, „laiendatud kollektiivlitsentsid“⁹⁹; „*extended repertoire system*“,¹⁰⁰ mida võiks tõlkida „laiendatud repertuaari süsteem“. Magistritöö autor eelistab termineid „*extended collective license*“ ja „laiendatud kollektiivne litsents“. Autori arvates tähistab see termin süsteemi olemust kõige

⁹⁴ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 284-285.

⁹⁵ Taani keeles „aftalelicens“, norra keeles „avtalisens“, rootsi keeles „avtalslicens“, soome keeles „sopimuslisenssi“.

⁹⁶ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 473.

⁹⁷ E. Vasamäe (viide 7), lk 529.

⁹⁸ K. Nemvalts. Mõningaid autoriõiguse seaduse ajakohastamise aspekte: teose vaba kasutamise regulatsioon. – *Juridica* 2012/7, lk 516.

⁹⁹ Infoühiskonna direktiivi preambula punkti 18 eestikeelne tõlge.

¹⁰⁰ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 284.

täpsemalt. Ka ideoloogiliselt tähistab „litsents“ mitteesindatud õiguste omajate positsiooni kohasemalt kui „teostamine“, kuivõrd viimane eeldab pigem õiguse omaja tahte olemasolu ja aktiivsuse elementi.

Laiendatud kollektiivne litsents on õiguslik mudel, mis annab teatud tingimustel kollektiivse esindamise organisatsioonile õiguse laiendada õiguste kasutajatega sõlmitavate litsentsilepingute ulatust. Neid lepinguid „laiendatakse“ selliselt, et lepingu esemeks on ka need õiguste omajad ja teosed, kes ei ole lepingu pooleks oleva kollektiivse esindamise organisatsiooni liikmed ega esindatavad. Seda nimetataksegi „laiendavaks efektiks“. Peale „laiendava efekti“ litsentsilepingu sõlmimist on kasutajal õiguslik alus kasutada kokkulepitud viisil kõiki selle õiguste kategooria teoseid.¹⁰¹ Seejuures „laiendavat efekti“ on võimalik rakendada ka kollektiivse esindamise organisatsiooni sisese probleemi lahendamiseks. Kui enamus kollektiivse esindamise organisatsiooni liikmeid on andnud organisatsioonile üle oma mingisuguse õiguse teostamise, siis on sellel kollektiivse esindamise organisatsioonil õigus sõlmida õiguste kasutajatega laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguid ka oma nende liikmete õiguste kasutamiseks, kes veel selle õiguse teostamist üle ei ole andnud.¹⁰²

Seega tuleb eristada „laiendatud kollektiivse litsentsi reegleid“ ja „laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguid“. „Laiendatud kollektiivse litsentsi reeglid“ on kogum õigusnorme, mis kehtestavad laiendatud kollektiivse litsentsi põhimõtted ja loovad kollektiivse esindamise organisatsioonile õigusliku aluse kasutajatega sõlmitavate lepingute ulatuse laiendamiseks. „Laiendatud kollektiivse litsentsi leping“ ongi aga need lepingud, milles on reaalselt kasutatud laiendatud kollektiivse litsentsi reegleid. Need on seega kollektiivse esindamise organisatsiooni poolt õiguste kasutajaga sõlmitud litsentsilepingud, mis annavad õiguste kasutajale loa ka mitteesindatud õiguste omajate teoste kasutamiseks lepingus sätestatud viisil.¹⁰³

Tsiviilõiguses eksisteerivates lepingulistest suhetes tuleb pidada üheks tähtsaimaks printsiibiks lepinguvabaduse põhimõtet. Vaba turumajandusega riikidele iseloomulikult on eraõiguse

¹⁰¹ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 290-291.

¹⁰² J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 32-33.

¹⁰³ G. Karnell. Extended Collective License Clauses and Agreements in Nordic Copyright Law. – 10 Columbia - VLA Journal of Law & The Arts 73, 1985-1986, lk 74.

ühiks tähtsaimaks instituudiks leping. Lepinguvabaduse printsiibi kohaselt on iga isik vaba otsustama lepingu sõlmimise üle.¹⁰⁴ Lepinguvabaduse printsiibist lähtuvalt väljendub ka üks laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi olulisim ideoloogiline tugevus ja eelis. Peamine laiendatud kollektiivse litsentsi reeglite kohaldamise tingimus on lepingu olemasolu kollektiivse esindamise organisatsiooni ja õiguste kasutaja vahel. Ainult konkreetne leping on see, mis määratleb kasutada lubatud teosed ja õigused. Ainult see leping sätestab, millisel viisil võib neid teoseid ja õiguseid kasutada. Teisisõnu peab laiendatud kollektiivse litsentsi leping olema täpne ning piiritlema selgelt teoste ja õiguste kasutamise viisi. Leping ei või olla üldsõnaline ega võimaldada kasutada teoseid mis tahes viisil.¹⁰⁵ Kui kollektiivse esindamise organisatsioon ja õiguste kasutaja on pooltevaheliste vabade läbirääkimiste tulemusel jõudnud mõlemaid pooli rahuldava kokkuleppeni, mille üheks sisuks on ka „laiendava efekti“ rakendamine, rakendub alles pärast lepingu sõlmimist laiendatud kollektiivse litsentsi mehhanism. Alles seejärel ja mitte seaduse alusel, tekib õiguste kasutajal õigus kasutada ka mitteesindatud õiguste omajate teoseid.¹⁰⁶ Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem ei halvenda õiguste omajate olukorda, sest lepinguvabadus on säilinud.¹⁰⁷ Seda eelkõige põhjusel, et seaduseandja ei mõjuta õigusaktiga ühegi laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu konkreetset sisu, vaid kõigest „laiendab“ need lepingud kehtivaks ka esindamata õiguste omajate suhtes.¹⁰⁸

Magistritöö autor nõustub lepinguvabadust puudutavate seisukohtadega ja leiab, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi tuginemine vabadel läbirääkimistel sõlmitud kokkuleppele, tagab vähemalt kõikide esindatud õiguste omajate ja õiguste kasutajate lepinguvabaduse säilimise. Eesti õiguskorra kontekstis oleks laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi näol seega tegemist kollektiivse esindamise organisatsioonile seadusest tuleneva esindusõigusega tsiviilseadustiku üldosa seaduse¹⁰⁹ § 117 lg 2 tähenduses¹¹⁰. Samas, arvestades laiendatud

¹⁰⁴ I. Kull. Lepinguvabaduse põhimõte Euroopa ühtlustavas tsiviilõiguses ja Eesti tsiviilõiguse reform. – Riigikogu Toimetised 2, 2000.

¹⁰⁵ H. Olsson (viide 50).

¹⁰⁶ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 291.

¹⁰⁷ V. Verronen. Extended Collective Licence in Finland: A Legal Instrument for Balancing the Rights of the Author with the Interests of the User. – Journal, Copyright Society of the U.S.A. 1143, 2001-2002/49, lk 1147-1148.

¹⁰⁸ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 476.

¹⁰⁹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216; RT I, 06.12.2010, 12 (edaspidi TsÜS).

¹¹⁰ TsÜS § 117 lg 2 kohaselt võib esindusõiguse anda tehinguga (volitus) või see võib tuleneda seadusest (seadusjärgne esindusõigus); TsÜS § 120 lg 1 kohaselt määratakse seadusjärgse esindusõiguse ulatus seadusega.

kollektiivse litsentsi süsteemis kasutatava kollektiivse esindamise organisatsiooni kinnitamise nõuet, tuleb see esindusõigus pädeva ameti poolt kinnitada.

Analüüsides laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi erinevate autoriõigusega seotud huvide aspektist¹¹¹ on väga oluline argument, et sellest süsteemist saavad kasu nii õiguste omajad kui ka õiguste kasutajad. Õiguste omajate kasu seisneb asjaolus, et masskasutuste korral ei ole nad tegelikult võimelised jälgima kõiki oma õiguste ja teoste kasutusi. Kasutajatele tagatakse täislitsents ja nad saavad õiguspäraselt kasutada kõiki teoseid.¹¹² Kuid lisaks kasutajatele ja õiguste omajatele saab kasu laiemalt kogu ühiskond, sest laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem tagab kultuurisaavutustele lihtsa ja õiguspärase juurdepääsu ühiskonna arengu jaoks olulistes valdkondades.¹¹³ Kõikidele huvigruppidele on kahjulik olukord, kus õiguste omaja ideeliselt on valmis lubama oma õiguste ja teoste kasutamist, kuid ei saa seda teha ainult sellel põhjusel, et õiguste kasutaja erinevatel objektiivsetel põhjustel ei ole võimeline saavutama temaga kokkulepet. Seega võib öelda, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi eesmärk ei ole piirata õiguste omajate ainuõigusi, vaid eelkõige ja peamiselt hoolitseda selle eest, et lubade taotlustele õiguste kasutamiseks saaksid reageerida kõik õiguste omajad, kes seda ideeliselt sooviksid.¹¹⁴

Seejuures juhib Daniel Gervais tähelepanu asjaolule, et kuigi laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem on tõhus vahend mõne konkreetse probleemi lahendamiseks, mis kaasnevad autoriõiguste kasutamiseks lubade hankimisega, on see siiski mõeldudki just nende konkreetsete probleemide lahendamiseks. Eelkõige lahendab see mitteesindatud õiguste omajate probleemi, kuid see ei pruugi lahendada muid tänapäeval masskasutustega kaasnevaid probleeme.¹¹⁵

Seega on laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem suunatud masskasutuste korral kõrvalolijate probleemi lahendamisele ja õiguste kasutajate õiguskindluse tagamisele.

¹¹¹ *Supra*, lk 13-14.

¹¹² H. Olsson (viide 50).

¹¹³ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 292.

¹¹⁴ D. Gervais (viide 51), lk 21.

¹¹⁵ D. Gervais. *The Evolving Role(s) of Copyright Collectives*. – C. B. Graber, jt (ed). *Digital Rights Management: The End of Collecting Societies*. Berne: Staempfli Publishers 2005, lk 45.

2.2. Laiendatud kollektiivse litsentsi positsioon rahvusvaheliste autoriõiguse reeglite kontekstis

Kahtlemata ei ole laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem ainus moodus masskasutuste korral kõrvalolijate probleemi lahendamiseks ja õiguste kasutajatele täislitsentsi tagamiseks. Samas on autoriõigus rahvusvaheliste konventsioonide ja lepingutega põhjalikult piiritletud valdkond ning iga lahenduse rakendamise puhul on vaja analüüsida selle kooskõla nende reeglitega.

Nagu juba öeldud, kasutatakse kõrvalolijate probleemi lahendamiseks erinevaid mooduseid. Ühe alternatiivina lisatakse kollektiivse esindamise organisatsiooniga sõlmitavasse litsentsilepingusse säte, mille kohaselt kollektiivse esindamise organisatsioon võtab endale kohustuse tasu maksmiseks kõikidele mitteesindatud õiguste omajatele. Selle lahenduse suurim puudus on, et see küll suunab finantskohustuse ühelt isikult teisele, kuid see ei muuda teose kasutamist õiguspäraseks. Kahtlemata ei vabasta selline eraõiguslik leping õiguste kasutajat võimalikust kriminaalvastutusest. Nii ei kaasne selle lahendusega õiguse kasutajale täit õiguskindlust. Lahendusvõimalus on anda seaduse alusel kollektiivse esindamise organisatsioonile üldvolitus õiguste omajate esindamiseks. Tõsi, sellise lahenduse lõpptulemus ei erine oluliselt laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi lõppresultaadist. Erinevus on siiski selles, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem ei anna kollektiivse esindamise organisatsioonile üldist õigust esindada kõiki ühe kategooria õiguste omajaid, vaid „laiendab“ mingisuguse konkreetset sõlmitud lepingu ulatust selliselt, et see hõlmab ka mitteesindatud õiguste omajaid.¹¹⁶

Üks eelistatumaid alternatiivseid lahendusi on kohustuslik õiguste kollektiivne teostamine. Selle mooduse sisu on, et õiguste omajatel on võimalik teostada oma õigusi ainult kollektiivse esindamise organisatsioonide kaudu ja neil tuleb leppida organisatsioonidelt saadavate tasudega.¹¹⁷ Õiguste omajatele kuulub küll jätkuvalt ainuõigus, kuid seda on võimalik teostada ainult kollektiivse esindamise organisatsiooni kaudu. Põhimõtteliselt on lubatud rakendada õiguste kohustusliku kollektiivse teostamise moodust ainult samadel juhtudel, kui on lubatud mittevabatahtlike litsentside kasutamine.¹¹⁸ Võrreldes õiguste kohustuslikku

¹¹⁶ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 292–293.

¹¹⁷ H. Olsson (viide 50).

¹¹⁸ M. Ficsor. *Collective Management of Copyright and Related Rights from the Viewpoint on International Norms and the Acquis Communautaire*. – D. Gervais (ed). *Collective Management of Copyright and Related Rights*. Second Edition. The Netherlands: Kluwer Law International 2010, lk 44.

kollektiivse teostamise moodust laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemiga, on õiguste kohustusliku kollektiivse teostamise mudeli korral õiguste omajad kohustatud astuma kollektiivse esindamise organisatsiooni liikmeks ning selles mudelis puudub neil igasugune võimalus soovi korral oma õigusi individuaalselt teostada.¹¹⁹ Võimalus astuda välja laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemist on üks peamisi tunnuseid, millega see eristub õiguste kohustuslikust kollektiivsest teostamisest.¹²⁰ Ja viimane ning samuti üks eelistatuid lahendusi on seadusesse sundlitsentside (*compulsory license*) või kohustuslike litsentside (*statutory license*) lisamine.¹²¹ Sundlitsents ja kohustuslik litsents ning õiguste kohustusliku kollektiivse teostamise mudel on aga oma olemuselt väga sarnased. Seda eriti juhul, kui kollektiivse esindamise organisatsioonil puudub õigus keelduda litsentsi andmisest.¹²²

Laiendatud kollektiivse litsentsi näol on aga teatud mõttes justkui tegemist vabatahtliku ja sundlitsentsi vahepealse lahendusega.¹²³ Sellest tulenevalt tekib küsimus, kas laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem üldse erineb sundlitsentsist, ja kui erineb, siis mille poolest. Ja veelgi määravam on küsimus, kas laiendatud kollektiivse litsentsi näol on tegemist mingil kujul autoriõiguse piiranguga.

Teadupärast mõisteti autoriõiguse valdkonnas juba selle kujundamise staadiumis, et ühiskonna huvides on teatud erijuhtudel vaja autoriõigustele kehtestada piiranguid ja erandeid (*limitation or exception*).¹²⁴ Ühiskondlik huvi väljendub eelkõige kultuuriväärtustele vaba juurepääsu võimaldamises ja see eeldab kompromissi ühiskonna ja autorite huvide vahel.¹²⁵ Ühiskondlik huvi on lahtine mõiste ja vajab sellest johtuvalt iga üksikjuhtumi põhjalikku analüüsimist, lähtudes ühiskonna ajaloolistest, kultuurilistest ja sotsiaalsetest asjaoludest.¹²⁶

Autoriõiguste erandiks võiks pidada selliseid erijuhtumeid, kus autorid on ilma jätud nii ainuõigusest kui ka seadusjärgsest õiglase tasu saamise õigusest.¹²⁷ Autoriõiguste piiramise üks peamisi mooduseid on teoste kasutamise lubamine teatud erijuhtudel ilma õiguste omaja

¹¹⁹ J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 48.

¹²⁰ J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 38.

¹²¹ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 292-293.

¹²² A. Schierholz (viide 17), lk 1152.

¹²³ P.-L. Haarmann (viide 59), lk 227.

¹²⁴ S. Ricketson, J. C. Ginsburg, International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond. Second edition. Volume 1. New York: Oxford University Press 2006, lk 756.

¹²⁵ H. Pisuke. Autoriõiguse alused ja muusikateoste kasutamine. *Sine loco*: Eesti Kirikute Nõukogu 2006, lk 71.

¹²⁶ S. Ricketson, J. C. Ginsburg (viide 124), lk 756.

¹²⁷ S. von Lewinski (viide 15), lk 152.

nõusolekuta, kuid tasu maksmise kohustusega. Selliseid sätteid nimetataksegi üldjuhul sundlitsentsideks (*compulsory licenses*), vahel ka kohustuslikeks litsentsideks (*obligatory licenses*)¹²⁸ ning neid koos tihti ka mittevabatahtlikeks litsentsideks (*non-voluntary licenses*).¹²⁹ Ka õiguste kohustuslikku kollektiivset teostamist peetakse üldjuhul autoriõiguste piiranguks.¹³⁰

Peamiste selliste piirangute õiguslik alus on sätestatud Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooni¹³¹ artikkel 11bis lg-s 2¹³² ja artikkel 13 lg-s 1¹³³. Need Berni konventsiooni kaks olemuselt sarnast sätet annavad loa sundlitsentsidele, esimene seoses raadio- ja telesaadetega ning teine seoses fonogrammidega.¹³⁴ Samas, Berni konventsioon ei kasuta termineid „erandid“ või „piirangud“ või vastavaid tegusõnu „piirama“ või „keelama“. ¹³⁵ Samamoodi võimaldab autoriõigustele piirangute ja erandite kehtestamist TRIPS lepingu¹³⁶ artikkel 13¹³⁷ ja Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni autoriõiguse lepingu¹³⁸ artikkel 10¹³⁹.

¹²⁸ S. Ricketson, J. C. Ginsburg (viide 124), lk 757.

¹²⁹ S. von Lewinski (viide 15), lk 152.

¹³⁰ J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 47-48.

¹³¹ Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooniga ühinemise seadus. – RT II 1994, 16/17, 49 (edaspidi Berni konventsioon).

¹³² Berni konventsiooni artikkel 11bis lg 2 kohaselt määrab liitu kuuluvate riikide seadusandlus kindlaks tingimused, mille kohaselt teostatakse eelmises lõikes nimetatud õigusi, kusjuures need tingimused kehtivad vaid riikides, kus need on ette nähtud. Need tingimused ei tohi mitte mingil juhul kahjustada autori moraalseid õigusi ega ka tema õigust saada õiglast tasu, mis lepingu puudumise korral fikseeritakse kompetentse organi poolt; Berni konventsiooni artikkel 11bis lg 1 kohaselt kuulub kirjandus- ja kunstiteoste autoritele ainuõigus lubada (i) nende teoste ülekandmist raadio või televisiooni vahendusel või avalikustamist mistahes vahendite abil, mis on mõeldud märkide, helide või kujundite kaablita levitamiseks, (ii) teose ülekande avalikustamist kaabli kaudu või kordusülekannet, kui avalikustamist teostab algsest organisatsioonist erinev organisatsioon, (iii) avalikustamist valjuhääldi või analoogsete vahenditega, mis edastavad märkide, helide või kujundite abil teose ülekannet.“

¹³³ Berni konventsiooni artikkel 13 lg 1 kohaselt võib iga liitu kuuluv riik enda suhtes kehtestada reservatsioonid ja tingimused ainuõigusele, mis on tagatud muusikateose autorile ja teksti autorile, juhul kui teksti salvestamine koos muusikateosega on viimase poolt juba lubatud, lubades selle muusikateose helisalvestamist koos tekstiga, kui see teoses esineb; kuid kõik sellised reservatsioonid ja tingimused kehtivad vaid riikides, mis need on kehtestanud, ja ei tohi mitte mingil tingimusel kahjustada nende autorite õigusi saada õiglast tasu, mis lepingu puudumisel fikseeritakse kompetentse organi poolt.

¹³⁴ S. Ricketson, J. C. Ginsburg (viide 124), lk 823.

¹³⁵ M. Ficsor. The Law of Copyright and The Internet. New York: Oxford University Press 2002, lk 255.

¹³⁶ Eesti Vabariigi Maailma Kaubandusorganisatsiooni Asutamislepingu (Marrakeši lepingu) lisa 1C. Eesti Vabariigi Maailma Kaubandusorganisatsiooni Asutamislepinguga (Marrakeši lepinguga) ühinemise protokoll ratifitseerimise seadus. – RT II 1999, 22, 123 (edaspidi TRIPS leping).

¹³⁷ TRIPS lepingu artikli 13 kohaselt võivad liikmed ainuõiguste puhul teatud erijuhtudel seada piiranguid või teha erandeid, kui see ei ole vastuolus teose normaalse kasutamisega ega kahjusta liigselt õigusevaldaja seaduslikke huve.

¹³⁸ Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni autoriõiguse lepingu ratifitseerimise seadus. – RT II 2006, 14, 39 (edaspidi WIPO autoriõiguse leping).

Sarnaselt autoriõigustega ja Berni konventsioonis sätestatule võimaldab autoriõigusega kaasnevate õiguste osas piirangute ja erandite kehtestamist¹⁴⁰ teose esitaja, fonogrammitootja ning ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvaheline konventsioon¹⁴¹ ja peamiselt selle artikkel 15¹⁴². Samas lubab Rooma konventsiooni artikkel 15 lg 2 kehtestada autoriõigusega kaasnevate õiguste osas samu piiranguid ja erandeid kui autoriõigusega seoses. See säte lähtub põhimõttest, et autoriõigusega kaasnevate õiguste omajaid ei ole lubatud kohelda paremini kui autoriõiguse omajaid.¹⁴³ Samamoodi näeb autoriõigusega kaasnevate õiguste osas piirangute ja erandite võimaluse ette Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni esitus- ja fonogrammilepingu¹⁴⁴ artikkel 16¹⁴⁵. Kuna Mandri-Euroopa autoriõiguse kontseptsiooni kohaselt ei tohi autoriõigusega kaasnevatel õigustel olla suuremat kaitset kui autoriõigustel,¹⁴⁶ siis tähendab see, et kui rahvusvaheliste autoriõiguse reeglite kohaselt on lubatud piirangute ja erandite kehtestamine autoriõigustele, siis on see lubatud ka autoriõigusega kaasnevale õigustele.

¹³⁹ WIPO autoriõiguse lepingu artikkel 10 lg 1 kohaselt võivad lepinguosaliselised oma riigisisestest õigusaktides ette näha käesoleva lepinguga kirjandus- ja kunstiteoste autoritele antud õiguste piiramisi või erandeid teatavatel erijuhtudel, mis ei ole vastuolus teoste tavapärase kasutamisega ega piira põhjendamatult autori õigustatud huve; WIPO autoriõiguse lepingu artikkel 10 lg 2 kohaselt peavad Berni konventsiooni kohaldamisel lepinguosaliselised piirduma selles sätestatud õiguste piiramiste või erandite puhul teatavate erijuhtudega, mis ei ole vastuolus teoste tavapärase kasutamisega ega piira põhjendamatult autori õigustatud huve.

¹⁴⁰ Guide to the Rome Convention and to the Phonograms Convention. *Sine loco*: WIPO Publication 1981 (1999), lk 57.

¹⁴¹ Teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvahelise konventsiooniga ühinemise seadus. – RT II 1999, 27, 165 (edaspidi Rooma konventsioon).

¹⁴² Rooma konventsiooni artikkel 15 lg 1 kohaselt võib osalisriik riigisisestes seadustes ja määrustes sätestada konventsiooniga tagatud kaitse suhtes erandid seoses (a) isiklikul eesmärgil kasutamisega, (b) lühikeste väljavõtete kasutamisega päevakajalise sündmuse kajastamiseks, (c) lühiajalise salvestusega, mida ringhäälinguorganisatsioon teostab oma vahenditega ja oma saate tarbeks, (d) eranditult õppe- või teaduslikul eesmärgil kasutamisega; Rooma konventsiooni artikkel 15 lg 2 kohaselt võib sõltumata käesoleva artikli lõikest 1, osalisriik riigisiseste seaduste ja määrustega kehtestada samasugused piirangud teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse suhtes, nagu ta kehtestab riigisiseste seaduste ja määrustega kirjandus- ja kunstiteoste kehtiva autoriõiguse kaitse suhtes. Sundlitsentse võib kehtestada ainult sellises ulatuses, mis on kooskõlas konventsiooniga.

¹⁴³ Guide to the Rome Convention and to the Phonograms Convention (viide 140), lk 58-59.

¹⁴⁴ Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni esitus- ja fonogrammilepingu ratifitseerimise seadus. – RT II 2006, 14, 40 (edaspidi WIPO esitus- ja fonogrammileping).

¹⁴⁵ WIPO esitus- ja fonogrammilepingu artikkel 16 lg 1 kohaselt võivad lepinguosaliselised oma riigisisestes õigusaktides teose esitajate ja fonogrammitootjate kaitse suhtes ette näha samasugused piiramised ja erandid, nagu nad näevad oma riigisisestes õigusaktides ette kirjandus- ja kunstiteoste kaitse suhtes; WIPO esitus- ja fonogrammilepingu artikkel 16 lg 2 kohaselt peavad lepinguosaliselised käesoleva lepingu kohaste õiguste piiramiste ja erandite puhul piirduma teatavate erijuhtudega, mis ei ole vastuolus esituse või fonogrammi tavapärase kasutamisega ega piira põhjendamatult teose esitaja või fonogrammitootja õigustatud huve.

¹⁴⁶ S. von Lewinski (viide 15), lk 461.

Need autoriõiguse piiranguid võimaldavad sätted ei käsitle õiguste kollektiivset teostamist ega laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi. Need normid kehtestavad üldprintsüübid ainuõiguste erandite ja piirangute kehtestamiseks. Kuna laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem riivab kõrvalolijate õigusi, omavad ka autoriõiguste piiranguid võimaldavad rahvusvahelised reeglid tähendust laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi seisukohast.¹⁴⁷

Berni konventsiooni artikkel 11bis lg-s 2 ja artikkel 13 lg-s 1 sätestatud juhtudel on küll autoriõigused jätkuvalt kaitstud, kuid neid on oluliselt piiratud ja sisulises mõttes muudetud ainuõigusest õiglase tasu õiguseks.¹⁴⁸ Kui võrrelda mitteesindatud õiguste omaja seisukohast sundlitsentsi ja laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi olemust, siis mingisuguseid sarnaseid tunnuseid on võimalik välja tuua. Võib tekkida küsimus, kas laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem loob kõrvalolija jaoks olukorra, kus tema õigusi on piiratud, kuid säilitatud õiglase tasu saamise õigus. Positiivne järeldus tähendaks, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi puhul oleks sisulises mõttes tegemist sundlitsentsiga.

Küsimus, kas laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi näol on tegemist autoriõiguse piiranguga, on tähtis, kuna kõiki autoriõiguse erandeid ja piiranguid tuleb kaaluda ja analüüsida „kolme-astmelise-testi“ (*three-step-test*)¹⁴⁹ tingimuste kaudu ning kui need ei vasta neile tingimustele, siis ei ole selliste erandite ja piirangute kehtestamine lubatud.¹⁵⁰

Kuigi laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi teatud sarnasus sundlitsentsiga võib tekitada küsimusi, on vastus sellele küsimusele selgelt eitav.¹⁵¹ Valdav on seisukoht, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem ei ole sundusliku olemusega ja seda võib rakendada ka väljaspool rahvusvaheliste autoriõiguse piirangute ja erandite reegleid.¹⁵²

¹⁴⁷ J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 47.

¹⁴⁸ S. Ricketson, J. C. Ginsburg (viide 124), lk 757-758.

¹⁴⁹ „Kolme-astmeliseks-testiks“ nimetatakse Berni konventsiooni artikkel 9 lg-s 2 sätestatud kolme tingimust, millele vastamine võimaldab autoriõigustele erandite ja piirangute kehtestamist. Berni konventsiooni artikkel 9 lg 2 kohaselt otsustab liitu kuuluvate riikide seadusandlus, kas lubada selliste teoste reprodutseerimist teatud erijuhtudel, kuid tingimusel, et selline reprodutseerimine ei ole vastuolus teose tavapärase kasutamisega ja ei kahjusta põhjendamatult autori seaduslikke huve.

¹⁵⁰ S. von Lewinski (viide 15), lk 159-160.

¹⁵¹ H. Olsson (viide 50).

¹⁵² T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 481.

Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem loob õiguste kollektiivseks teostamiseks täiesti uue mooduse, kus on kasutatud nii sundlitsentsi kui ka traditsiooniliste kollektiivsete lepingute omadusi. Selliselt on laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem oma olemuselt segu autonoomiast ja riigipoolsest sekkumisest. See on küll mõningate probleemide lahendamisel sundlitsentsiga sama efektiivne, aga olulise erinevusega jätab õiguste omajatele kontrolli oma õiguste kasutamise üle.¹⁵³ Kui arvestada kõiki neid garantiisid, mis laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemiga luuakse mitteesindatud õiguste omajate huvide kaitseks, tuleb pidada selles süsteemis mitteesindatud õiguste omaja seisukohast sisalduvaid teatavaid sundlitsentsi tunnused siiski tinglikeks.¹⁵⁴

Ideoloogiliselt eristab laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi sundlitsentsist mitu olulist aspekti. Kuna autoriõigust peetakse omandiks, siis lähtutakse ka autoriõiguses põhimõttest, et omandi kasutamine põhineb lepinguvabadusel. Sundlitsentsi näol aga on tegemist mehhanismiga, kus autoriõigus kaotab oma ainuõigusliku olemuse ja muutub sisuliselt tasu saamise õiguseks. Sundlitsentsiga puudub õiguste omajal võimalus keelata oma õiguste kasutamist.¹⁵⁵ Nagu varasemaltki juba öeldud, siis üks olulisemaid laiendatud kollektiivset litsentsi süsteemi sundlitsentsist selgelt eristav element ongi lepinguvabadus. Vastupidiselt sundlitsentsile on laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi puhul alati võimalus, et kollektiivse esindamise organisatsioon ja õiguste kasutaja ei jõua lepingu tingimustes kokkuleppele ning lepingut ei sõlmita. Teisisõnu on kollektiivse esindamise organisatsioonil õigus loobuda lepingu sõlmimisest ja see on veel üks aspekt, mis kinnitab, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem ei muuda ainuõiguse teostamise olemust.¹⁵⁶ Veel üks laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi märkimisväärselt nii sundlitsentsist kui ka õiguste kohustuslikust kollektiivsest teostamisest eristav ja äärmiselt oluline laiendatud kollektiivse litsentsi element on magistritöö järgmises peatükis¹⁵⁷ põhjalikumalt käsitletav õiguste omaja *opt-out* võimalus.¹⁵⁸

D. Gervais on seisukohal, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem ei ole mittevabatahtlik litsents kahel põhjusel. Esiteks, laiendatud kollektiivset litsentsi väljastavad kollektiivse

¹⁵³ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 472.

¹⁵⁴ M. Ficsor (viide 13), lk 72.

¹⁵⁵ V. Verronen (viide 107), lk 1144–1145.

¹⁵⁶ V. Verronen (viide 107), lk 1147–1148.

¹⁵⁷ *Infra*, lk 37.

¹⁵⁸ J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 48.

esindamise organisatsioonid on saanud selleks loa pädevalt ametilt, ning teiseks, mitteesindatud õiguste omajad saavad *opt-out* võimaluse abil sellest lepingust välja astuda.¹⁵⁹

Ka M. Ficsor on seisukohal, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem on rahvusvaheliste autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste reeglite kohaselt lubatud ka ainuõiguste teostamiseks eeldusel, et selle süsteemiga on loodud piisavad vahendid nende õiguste ainuõigusliku olemuse säilitamiseks.¹⁶⁰

Seega on laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamine kooskõlas rahvusvaheliste autoriõiguse reeglitega. Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem lahendab õiguste kasutajate seisukohast tähtsaima probleemi. Seejuures tagab laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem õiguste kasutajate ja vähemalt esindatud õiguste omajate lepinguvabaduse.

¹⁵⁹ D. Gervais (viide 51), lk 17.

¹⁶⁰ M. Ficsor. Collective Management of Copyright and Related Rights in the Digital, Networked Environment: Voluntary, Presumption-Based, Extended, Mandatory, Possible, Inevitable? – D. Gervais (ed). Collective Management of Copyright and Related Rights. The Netherlands: Kluwer Law International 2006, lk 81.

III PEATÜKK. AUTORIÕIGUSE JA AUTORIÕIGUSEGA KAASNEVATE ÕIGUSTE OMAJATE ÕIGUSTE KAITSE LAIENDATUD KOLLEKTIIVSE LITSENTSI TINGIMUSTES

3.1. Mitteesindatud õiguste omajate võimalus keelata oma õiguste ja õiguste objektide kasutamine

Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem riivab kõrvalolijate õigusi. Kui eelmises peatükis selgus, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem tagab autoriõiguste kasutajate huvide kaitse, siis tasakaalustava lahendusena kõrvalolijate probleemile vajab analüüsimist kõrvalolijate õiguste olukord laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemis.

Kõrvalolijate õiguste kaitse on üks kõrgendatud tähelepanu vajav küsimus laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamisel. Mida vähem on laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemis kasutatud kõrvalolijate huve kaitsvaid elemente, seda rohkem sarnaneb see kõrvalolijate positsioonist sundlitsentsi olemusele ja seda vähem on nende seisukohast vaadeldav üks eriliik ainuõiguste teostamise moodusena.¹⁶¹

Kõrvalolijate huvide kaitseks rakendatakse laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemis kahte peamist vahendit:

- õigus keelata oma teose kasutamine laiendatud kollektiivse litsentsi alusel (*opt-out* võimalus);
- õigus nõuda individuaalse tasu väljamaksmist.¹⁶²

Nende kahe elemendi kehtestamine laiendatud kollektiivse litsentsi reeglitega tagab selle süsteemi kooskõla rahvusvaheliste autoriõiguse normidega. Kõikidel õiguste omajatel, kes ei ole liitunud kollektiivse esindamise organisatsiooniga või ei soovi osaleda õiguste kollektiivse teostamise süsteemis, peab olema võimalus vabalt valida nende elementide kasutamise vahel.¹⁶³

¹⁶¹ H. Olsson (viide 50).

¹⁶² T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 294.

¹⁶³ M. Ficsor (viide 118), lk 62.

Üks laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemis kõrvalolijate õiguste tagamiseks kasutatavatest lahendustest on *opt-out* (väljumise) võimalus¹⁶⁴, mida nimetatakse ka vetoõiguseks (*veto right*). Gunnar Karnell on seoses *opt-out* võimaluse tähtsusega väljendanud seisukohta, et *opt-out* võimalust tagavate sätete lisamine laiendatud kollektiivse litsentsi reeglitele on näitaja, mis kontrollib seadusandja usku laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi. Keeldudes kõrvalolijatele *opt-out* võimaluse tagamisest, jätab see õiguste omaja isegi halvemasse olukorda kui sundlitsents.¹⁶⁵

Opt-out võimalus tähendab laiendatud kollektiivse litsentsi reeglitega mitteesindatud õiguste omajatele antud õigust informeerida kollektiivse esindamise organisatsiooni oma soovist, et see neid laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu alusel ei esindaks.¹⁶⁶ Põhimõtteliselt tähendab see, et kui tavapärane õiguste kollektiivse teostamise süsteem eeldab õiguste omaja poolset valikut selle süsteemiga liitumiseks (*opt-in*), siis laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem põhineb vastupidisel printsiibil, kus õiguste omaja liidetakse selle süsteemiga automaatselt ja tal on võimalik teha otsus sellest süsteemist väljuda (*opt-out*).¹⁶⁷ Õiguse omajale on antud võimalus väljuda „laiendava efekti“ ulatusest ja pöörduda tagasi oma ainuõiguste individuaalse teostamise juurde.¹⁶⁸

Kui õiguste omaja on kasutanud *opt-out* võimalust ning keelanud oma õiguste ja teoste teatud viisil kasutamise, siis ei tohi ükski laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu osapool neid õigusi ja teoseid sellisel viisil enam kasutada.¹⁶⁹

Autoriõiguste üheks iseloomulikuks tunnuseks on autori võimalus lubada või keelata teistel isikutel oma teoste kasutamist. Kuna autoriõigused loovad õiguste omajale erakordselt suure kontrolli oma teose üle, siis nimetatakse neid ka ainuõigusteks.¹⁷⁰ See põhimõte on sätestatud

¹⁶⁴ Kuna õiguskirjanduses kasutatakse selle elemendi tähistamiseks valdavalt terminit „*opt-out*“, siis magistritöös autor seda terminit täies ulatuses eesti keelde ei tõlgi ja kasutab terminit „*opt-out* võimalus“.

¹⁶⁵ G. Karnell (viide 103), lk 76.

¹⁶⁶ M. Ficsor (viide 13), lk 141.

¹⁶⁷ D. Gervais (viide 51), lk 5.

¹⁶⁸ J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 37.

¹⁶⁹ M. Ficsor (viide 13), lk 72-73.

¹⁷⁰ H. Pisuke (viide 125), lk 28.

Berni konventsiooni artikkel 9 lg-s 1.¹⁷¹ Sarnaselt autoritele on ainuõigused ka autoriõigusega kaasnevate õiguste omajatel nende õiguste objektide suhtes.¹⁷²

Tagamaks kooskõla Berni konventsiooni artikkel 9 lg-st 1 tuleneva põhimõttega, peab laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem toimima selliselt, et laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguid oleks võimalik tõlgendada kui õiguste omajate vabatahtlikku õiguste teostamise vahendeid. Just selle vabatahtliku olemuse säilitamisel on laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemis kandev roll *opt-out* võimalusel. *Opt-out* element aitab kollektiivse litsentsi lepingu sõlmimisel säilitada õiguste omajate ainuõiguste olemus.¹⁷³ Kuigi kõrvalolijatele võib *opt-out* võimaluse luua ka laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu sätetega olukorras, kus laiendatud kollektiivse litsentsi reeglid ise selgesõnaliselt sellist võimalust ei anna,¹⁷⁴ ei tohi seadusandja Berni konventsiooni tingimustele vastamiseks sellise lahendusega leppida ning ta peab laiendatud kollektiivse litsentsi reeglitega tagama *opt-out* võimaluse olemasolu.¹⁷⁵

Tuleb täpsustada, et Põhjamaades on *opt-out* võimalust rakendatud erinevalt ja mitte kõikides laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamise valdkondades. Üks valdkond, kus õiguste omajatel ei ole *opt-out* võimalust, on tele- ja raadioprogrammide taasedastamine kaabellevivõrgu kaudu. Selline erisus on tingitud satelliididirektiivist.¹⁷⁶ Nimelt nõuab satelliididirektiivi artikkel 9 lg 1¹⁷⁷ liikmesriikidelt tele- ja raadioprogrammide taasedastamisel kaabellevivõrgu kaudu autoriõigustele kohustusliku kollektiivse teostamise mudeli kehtestamist,¹⁷⁸ ning see rakendati kõrvalolijatega kaasneda võiva takistamise (*hold-up*) olukorra lahendamiseks, kus üksikutel kõrvalolijatel oleks võimalik blokeerida kaabellevioperaatoritel tele- ja raadioprogrammide taasedastamine kaabellevivõrgu kaudu.¹⁷⁹

¹⁷¹ Berni konventsiooni artikkel 9 lg 1 kohaselt kuulub Berni konventsiooni järgi kaitstavate kirjandus- ja kunstiteoste autoritele ainuõigus lubada nende teoste reprodutseerimist igal viisil ja igas vormis.

¹⁷² Esitaja ainuõigusega seoses vt Rooma konventsiooni artikkel 7; fonogrammitootja ainuõigusega seoses vt Rooma konventsiooni artikkel 10; ringhäälinguorganisatsiooni ainuõigusega seoses vt Rooma konventsiooni artikkel 13.

¹⁷³ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 482.

¹⁷⁴ H. Olsson (viide 50).

¹⁷⁵ G. Karnell (viide 103), lk 76.

¹⁷⁶ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 294.

¹⁷⁷ Satelliididirektiivi artikkel 9 lg 1 kohaselt tagavad liikmesriigid, et autoriõiguse omanikud ja autoriõigusega kaasnevate õiguste valdajad kasutavad oma õigust lubada või keelata kaabellevioperaatoril kaabli kaudu taasedastamine ainult kollektiivse esindamise organisatsioonide vahendusel.

¹⁷⁸ T. Dreier (viide 19), lk 450-451.

¹⁷⁹ A. Schierholz (viide 17), lk 1164-1165.

Seega tuleb eristada kahte tüüpi laiendatud kollektiivse litsentsi reegleid. Ühed laiendatud kollektiivse litsentsi reeglid annavad õiguste omajale *opt-out* võimaluse, ja teised, mis sellist võimalust ei sisalda. Millist laiendatud kollektiivse litsentsi reeglite tüüpi rakendada, sõltub praktilistest asjaoludest. Lähtudes probleemidest, mille lahendamisele laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem on suunatud, sobivad mõlemad laiendatud kollektiivse litsentsi reeglite tüübid masskasutuste litsentseerimisega kaasnevate kõrgete tehingukulude probleemi lahendamiseks. Takistamise (*hold-up*) probleemi saab aga lahendada reeglitega, mis *opt-out* võimalust ei sisalda. On küll seisukohtasid, et laiendatud kollektiivse litsentsi reegel koos *opt-out* võimalusega ei lahenda masskasutuste litsentseerimisega kaasnevate kõrgete tehingukulude probleemi, kuid vähemalt suunab see asjakohase probleemi kasutajatelt õiguste omajatele. Seda põhjusel, et õiguste omaja, kes soovib vältida oma õiguste ja teoste kasutamist laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu alusel, peaks sellisel juhul looma mingisuguse süsteemi turu jälgimiseks ning kandma ka sellega seonduvad kulud.¹⁸⁰

Laiendatud kollektiivse litsentsi reegleid kehtestades on oluline lähtuda põhimõttest, et enamikul juhtudel ei peaks õiguste kollektiivne teostamine olema sunniviisiline. See tähendab, et õiguste omajatel peab olema võimalus vabalt valida õiguste kollektiivse teostamise ja individuaalse õiguste teostamise vahel. Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi eesmärk ei ole kaasata sunniviisiliselt neid õiguste omajaid ja teoseid, kes on teadlikult otsustanud õiguste kollektiivse teostamise süsteemist kõrvale jääda. Eelkõige on laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi kandev idee liita sellise automaatse võtte kaudu õiguste kollektiivse teostamise süsteemiga need õiguste omajad, kes mis tahes põhjusel ei ole oma valikut teinud või seda avaldanud.¹⁸¹ Nii ei ole põhjust eelistada sellise laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamist, kus õiguste omajatel oleks keelatud kasutada süsteemist väljumiseks *opt-out* võimalust. Kuna selliselt sarnaneks laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem olemuslikult sundlitsentsi ja õiguste kohustusliku kollektiivse teostamisega, võib sellist tüüpi laiendatud kollektiivse litsentsi reegli rakendamine tuua kaasa vastuolu rahvusvaheliste autoriõiguse reeglitega. Ilma *opt-out* võimaluseta laiendatud kollektiivse litsentsi reegleid tuleks rakendada valdkondades, kus rahvusvahelised autoriõiguse reeglid lubavad sundlitsentsi rakendamist.¹⁸² Magistritöö hinnangul on vaja seda põhimõtet arvestada ka Eestis laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamisel.

¹⁸⁰ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 482.

¹⁸¹ D. Gervais (viide 51), lk 40.

¹⁸² D. Gervais (viide 51), lk 26.

Tuleb tõdeda, et isegi *opt-out* võimaluse olemasolu korral võib teatud juhul laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem olla kõrvalolijate seisukohast sarnane sundlitsentsiga või õiguste kohustusliku kollektiivse teostamisega. Seda eelkõige põhjusel, et õiguste omaja ei pruugi alati teada oma õiguste ja teoste kasutamisest laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu alusel.¹⁸³ Informatsiooni puudumine tähendab praktikas, et ka sellise soovi olemasolu korral ei keela kõrvalolija oma õiguste ja teoste kasutamist laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu alusel. Põhjamaades ei ole veel loodud süsteemi, mille kaudu oleks õiguste omajatel võimalik saada informatsiooni oma õiguste ja teoste kasutamisest laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu alusel.¹⁸⁴ Magistritöö autori hinnangul vajab informatsiooni puudumise küsimus Eestis laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamisel lahendamist, kuid see leiab põhjalikumalt käsitlemist allpool.¹⁸⁵

Opt-out võimalusega seondub ka üks paradoksaalne probleem. Nagu korduvalt põhjendatud, on *opt-out* võimalus element, mis tagab laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi kooskõla rahvusvaheliste autoriõiguse reeglitega. Samas võib *opt-out* võimalus ise olla vastuolus ühe olulise Berni konventsiooni põhimõttega, täpsemalt Berni konventsiooni artikkel 5 lg-st 2¹⁸⁶ tuleneva formaalsuse keeluga. Teose suhtes autoriõiguse tekkimiseks või nende õiguste teostamiseks ei ole nõutavad mingisugused formaalsused – teose registreerimine, deponeerimine vms toiming ei ole vajalik.¹⁸⁷ Keelatud on ka selline olukord, kus autorile on küll tagatud ainuõigus, kuid realselt ei saa ta oma õigusi teostada enne, kui on eeltingimusena täitnud mingisuguseid formaalsusi.¹⁸⁸

Formaalsuse nõue on laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemiga puutumuses eelkõige seoses autoriõiguse teostamisega. Võimalik on väita, et *opt-out* võimalusega laiendatud kollektiivse litsentsi reeglitega tuleb õiguste omajal ainuõiguste taastamiseks ja nende individuaalseks teostamiseks kasutada *opt-out* võimalust. Nendel asjaoludel võiks *opt-out* võimalust justkui

¹⁸³ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 476.

¹⁸⁴ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 482-483.

¹⁸⁵ *Infra*, lk 49.

¹⁸⁶ Berni konventsiooni artikkel 5 lg 2 kohaselt ei sõltu autoriõiguste omamine ja teostamine ühestki formaalsusest; nende omamine ja teostamine ei sõltu kaitse olemasolust teose päritolumaal.

¹⁸⁷ H. Pisuke (viide 125), lk 19.

¹⁸⁸ S. Ricketson, J. C. Ginsburg (viide 124), lk 325.

käsitleda Berni konventsiooni artikkel 5 lg-ga 2 vastuolus oleva formaalsuse nõudena. Samuti võib selliseks formaalsuseks pidada nõuet kuuluda mingisugusesse organisatsiooni.¹⁸⁹

D. Gervais on seisukohal, et *opt-out* võimalus ei ole keelatud formaalsus Berni konventsiooni artikkel 5 lg 2 tähenduses. Ta leiab, et kui *opt-out* on üleüldse mingisugune piirang, siis väga mõõdukas.¹⁹⁰

Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi „formaalne“ element *opt-out* võimalus siiski erineb Berni konventsiooni artikkel 5 lg-ga 2 silmas peetud formaalsustest. *Opt-out* võimalus ei ole õiguste teostamiseks vajalik formaalsus, vaid pigem on see vajalik oma ainuõiguste teostamiseks individuaalselt. Olenemata *opt-out* võimaluse kasutamisest teostavad kõrvalolijad jätkuvalt ühte ja sama ainuõigust. Erinevus on ainult nõude subjektis. Seega muudab *opt-out* võimaluse kasutamine vaid õiguste teostamise moodust. Kui ühel juhul on kõrvalolija nõue kollektiivse esindamise organisatsiooni vastu, siis teisel juhul õiguste kasutaja vastu. Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemis sisalduv *opt-out* võimalus on kõrvalolija vahend oma õiguste teostamise protsessi juhtimiseks kui nende õiguste teostamise eeltingimus.¹⁹¹

Oluline on ka asjaolu, et Berni konventsiooni artikkel 5 lg-ga 2 sätestatud formaalsuste keeld on eelkõige suunatud riikide poolt kehtestatavate formaalsuste vastu, mille järgimata jätmisega võib kaasneda autoriõiguste kaotamine. Ei ole mõistlik tõlgendada Berni konventsiooni artikkel 5 lg 2 kohaselt keelatud formaalsuseks kollektiivse esindamise organisatsioonile laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemist väljumiseks saadetavat teadet.¹⁹² Berni konventsioon ei välista formaalse iseloomuga süsteemide juurutamist, vaid lubamatu on seada õiguse omamine ja teostamine sõltuvaks nendest formaalsustest.¹⁹³ Ilmselt ei ole *opt-out* võimalus autoriõiguste kui selliste omamise ja teostamise eeltingimus ning seega ei ole see element keelatud formaalsus.¹⁹⁴

¹⁸⁹ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 483.

¹⁹⁰ D. Gervais. The Changing Role of Copyright Collectives. – D. Gervais (ed). Collective Management of Copyright and Related Rights. The Netherlands: Kluwer Law International 2006, lk 35.

¹⁹¹ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 483-484.

¹⁹² D. Gervais (viide 51), lk 19.

¹⁹³ S. Ricketson, J. C. Ginsburg (viide 124), lk 328.

¹⁹⁴ J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 46.

On siiski oluline jälgida, et *opt-out* võimaluse kasutamise protseduur oleks lihtne. Kõrvalolijal peab olema võimalik väljuda laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemist lihtsa teavitusega, milles ta keelab kõigi oma olemasolevate ja tulevaste teoste kasutamise. Lubamatu oleks nõuda õiguste omajalt mingisuguste nimekirjade või muu taolise esitamist.¹⁹⁵ Asjakohase teate võib saata kas või e-kirjaga. *Opt-out* võimaluse kasutamisel igasuguste täpselt piiritletud vorminõuete puudumine annab täiendavad garantiid, et tegemist ei ole formaalsusega Berni konventsiooni artikkel 5 lg 2 mõistes.¹⁹⁶ Magistritöö autor leiab, et on siiski põhjendatud ja kooskõlas eespool kirjeldatud seisukohtadega kehtestada Eestis laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamisel *opt-out* võimaluse kasutamisele kirjalikku taasesitamist võimaldava vormi nõue TsÜS § 79¹⁹⁷ tähenduses.

Kõrvalolija võib *opt-out* võimaluse kasutamise korral edastada oma õiguste ja teoste kasutamise keelu omal äranägemisel mis tahes laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu poolele. Siinjuures on oluline, et see peab olema esitatud isiklikult õiguste omaja enda poolt.¹⁹⁸

Opt-out võimaluse kohaldamine eeldab laiendatud kollektiivse litsentsi reeglitega kollektiivse esindamise organisatsioonile reageerimiseks mingisuguse mõistliku tähtaja kehtestamist. Kollektiivse esindamise organisatsioonil peab jääma piisavalt aega asjakohaste teoste kõrvaldamiseks oma repertuaarist.¹⁹⁹ Mõistlik periood selleks oleks kolm kuni kuus kuud. See on piisav aeg, et kõikidel asjaosalistel oleks võimalik informatsioon teadmiseks võtta ning sooritada kõik vajalikud toimingud.²⁰⁰ Autor leiab, et võimalike probleemide vältimiseks võiks kõnesolev periood olla pigem pikem. Seetõttu võiks autori hinnangul olla selleks perioodiks kuus kuud.

Magistritöö autor leiab, et *opt-out* võimalus tagab kõrvalolija ainuõiguste säilimise ning huvide kaitse. Igal kõrvalolijal, kes on teadlikult otsustanud õiguste kollektiivse teostamise süsteemiga mitte liituda, on võimalus lihtsalt oma valitud olukord taastada ja laiendatud

¹⁹⁵ M. Ficsor (viide 118), lk 62.

¹⁹⁶ D. Gervais (viide 14), lk 27.

¹⁹⁷ TsÜS § 79 kohaselt, kui seaduses on sätestatud tehingu kirjalikku taasesitamist võimaldav vorm, peab tehing olema tehtud püsivat kirjalikku taasesitamist võimaldaval viisil ja sisaldama tehingu teinud isikute nimesid, kuid ei pea olema omakäeliselt allkirjastatud.

¹⁹⁸ J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 37.

¹⁹⁹ M. Ficsor (viide 118), lk 62.

²⁰⁰ D. Gervais (viide 51), lk 32.

kollektiivse litsentsi süsteemist väljuda. Autori hinnangul peaks laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamisel maksimaalselt eelistama *opt-out* võimalusega laiendatud kollektiivse litsentsi reegleid.

3.2. Mitteesindatud õiguste omajate õigus nõuda individuaalse tasu väljamaksmist

Kui *opt-out* võimalus on kõrvalolijatele, kes ei soovi osaleda õiguste kollektiivse teostamise süsteemis ka laiendatud kollektiivse litsentsi kaudu, soovides teostada oma õigusi individuaalselt, siis laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem sisaldab elementi ka nende kõrvalolijate õiguste kaitseks, kes ei soovi liituda ühegi kollektiivse esindamise organisatsiooniga, kuid ei soovi ka väljuda laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemist.

Autoriõiguste kasutamiseks sõlmitavate litsentsilepingute üheks peamiseks tingimuseks on õiguste kasutajate kohustus maksta õiguse omajatele teoste kasutamise eest tasu. See põhimõte kehtib ka laiendatud kollektiivse litsentsi lepingute kohta.²⁰¹ Lähtudes laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi olemusest, kogub kollektiivse esindamise organisatsioon tasusid nii oma liikmete kui ka kõrvalolijate jaoks.²⁰² Kõrvalolijal, kelle teoseid kasutatakse laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu alusel ja kes ei ole soovinud sellest väljumiseks kasutada *opt-out* võimalust, on õigus osale selle lepingu alusel kogutavast tasust.²⁰³ Selle printsiibi tagamiseks rakendatakse laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemis kõrvalolijate huvide kaitse ühe elemendina õigust nõuda individuaalse tasu väljamaksmist.

Kõrvalolijate õigus nõuda individuaalse tasu väljamaksmist tähendab laiendatud kollektiivse litsentsi reeglitega mitteesindatud õiguste omajatele antud õigust nõuda laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu sõlminud kollektiivse esindamise organisatsioonilt individuaalse tasu väljamaksmist. Seejuures on üldprintsiip, et mitteliikmetest õiguste omajaid peab kohtlema võrdselt liikmetest õiguste omajatega.²⁰⁴ Seega on Eesti õiguskorra kontekstis tegemist seadusest tuleneva nõudega võlaõigusseaduse § 3 p 6 tähenduses²⁰⁵.

²⁰¹ H. Olsson (viide 50).

²⁰² V. Verronen (viide 107), lk 1149-1150.

²⁰³ J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 44.

²⁰⁴ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 294–295.

²⁰⁵ Võlaõigusseaduse § 3 p 6 kohaselt võib võlasuhe tekkida seadusest tulenevast alusest; Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 81, 487; RT I, 05.04.2013, 4.

Seda eelkõige põhjusel, et õiguste omaja ei pruugi alati teada oma õiguste ja teoste kasutamisest laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu alusel.²⁰⁶ Informatsiooni puudumine tähendab praktikas, et ka sellise soovi olemasolu korral ei keela kõrvalolija oma õiguste ja teoste kasutamist laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu alusel. Põhjamaades ei ole veel loodud süsteemi, mille kaudu oleks õiguste omajatel võimalik saada informatsiooni oma õiguste ja teoste kasutamisest laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu alusel.²⁰⁷ Magistritöö autori hinnangul vajab informatsiooni puudumise küsimus Eestis laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamisel lahendamist, kuid see leiab põhjalikumat käsitlemist allpool.²⁰⁸

Praktikas on selle õiguse realiseerimisega mõningaid probleeme. Sarnaselt *opt-out* võimalusega on üks probleem tingitud asjaolust, et õiguste omajad ei ole teadlikud oma õiguste ja teoste kasutamise faktist mõne laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu alusel. Nii võib objektiivsetel asjaoludel jääda paljudel kõrvalolijatel individuaalse tasu väljamaksmise nõue esitamata. Kõnealune probleem puudutab paratamatult rohkem välisriikide õiguste omajaid.²⁰⁹ Teine probleemide grupp ongi seotud spetsiifiliselt välisriikide õiguste omajatega. Siin võiks omakorda eristada kahte erinevat olukorda. Esiteks on praktikas selgunud, et mitmetel juhtudel ei jõua välisriikide õiguste omajateni mingisugust tasu nende õiguste ja teoste laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu alusel kasutamise eest. Seda põhjusel, et kollektiivse esindamise organisatsioonid sõlmivad teiste riikide kollektiivse esindamise organisatsioonidega vastastikuseks esindamiseks ka sellist tüüpi lepinguid, kus omavahel riigisisest kogutud tasusid ei vahetata. Samuti võivad mõningatel juhtudel kogutud tasude summad jääda alla nende lepingutega kokku lepitud väljamaksmisele kuuluva miinimumsumma läve. Mõlemal juhul jäävad need tasud selle koduturu kollektiivse esindamise organisatsiooni tuludesse ning nendest saavad kasu ainult kodumaised õiguste omajad. Teiseks on õiguste kollektiivsel teostamisel välja kujunenud tava, et kollektiivse esindamise organisatsioon peab kinni mingisuguse osa kõikidest kogutud tasudest ja seda rakendatakse organisatsiooni liikmete ühishuvisid puudutavatel eesmärkidel. Selline praktika on leidnud rakendamist ka laiendatud kollektiivse litsentsi lepingute alusel kogutud tasude osas. Raha kasutamisest ühishuvisid puudutavatel eesmärkidel saavad aga kasu peamiselt

²⁰⁶ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 476.

²⁰⁷ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 482-483.

²⁰⁸ *Infra*, lk 49.

²⁰⁹ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 482-483.

selle kollektiivse esindamise organisatsiooni liikmed. Need on aspektid, kus kodumaised õiguse omajad võidakse kohelda paremini kui kõrvalolijaid ja välisriikide õiguste omajaid.²¹⁰

Rahvusvaheliste autoriõiguse reeglite üheks printsiibiks on aga võrdse kohtlemise põhimõte.²¹¹ Sellest johtuvalt ja kirjeldatud välisriikide õiguste omajate võimaliku erineva kohtlemise tõttu on erinevad õigusteadlased väljendanud seisukohta, et laiendatud kollektiivse litsentsi reeglid võivad olla vastuolus rahvusvahelistest autoriõiguse reeglitest tuleneva võrdse kohtlemise põhimõtetega. Sellest johtuvalt on seatud kahtluse alla, kas kohalik kollektiivse esindamise organisatsioon on ikkagi sobiv esindama välisriikide õiguste omajate huvisid. See ei ole siiski probleem, sest laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem sisaldab võrdset kohtlemist tagavaid reegleid.²¹²

Õiguste omajate võrdse kohtlemise ja individuaalse tasu väljamaksmise õiguse realiseerimise tagab mõningate põhimõtete rakendamine. Eelkõige on see kollektiivse esindamise organisatsioonis kohustus tagada, et kõrvalolijad tõepoolest saaksid neile ette nähtud individuaalse tasu.²¹³ Selleks tuleb tasude jagamisel järgida kahe sammulist protseduuri. Kõik laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguga seotud kollektiivse esindamise organisatsioonid peavad tegema mõistlike pingutusi mitteesindatud õiguste omajate leidmiseks ning neile tasude väljamaksmiseks. Seejuures laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguga on seotud kõik kollektiivse esindamise organisatsioonid, kellele vastava litsentsilepingu alusel on laekunud litsentsitasusid – seda kas otse õiguste kasutajatelt või teistelt kollektiivse esindamise organisatsioonidelt. Kui kõrvalolija asukohariigis tegutseb tunnustatud sama kategooria

²¹⁰ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 490-492.

²¹¹ Berni konventsiooni artikkel 5 lg 1 kohaselt on teose päritolumaast erinevates Liitu kuuluvates riikides autoritel Berni konventsiooni kohaselt kaitstavate teoste osas õigused, mis nende riikide vastavad seadused annavad praegu või tulevikus oma kodanikele, samuti ka Berni konventsiooniga spetsiaalselt tagatud õigused; TRIPS lepingu artikli 3 kohaselt tagab iga liige teiste liikmete kodanikele intellektuaalomandi kaitsel režiimi, mis ei ole vähem soodne kui tema kodanikele tagatu, välja arvatud erandid, mis on juba sätestatud vastavalt Pariisi konventsioonis (1967), Berni konventsioonis (1971), Rooma konventsioonis ja mikrolülituse käsitlevas intellektuaalomandi lepingus. Teoste esitajate, fonogrammitootjate ning ringhäälinguorganisatsioonide puhul kehtib see kohustus ainult nende õiguste suhtes, mis on sätestatud käesolevas lepingus; Rooma konventsiooni artikkel 2 lg 1 kohaselt tähendab riiklik kohtlemine konventsioonis seda, et osalisriik, kus kaitset nõutakse, kohaldab oma riigisisest õigust (a) selle osalisriigi kodanikuks olevale teose esitajale sama osalisriigi territooriumil toimuva, ülekantava või esmakordselt salvestatava esituse korral, (b) selle osalisriigi kodanikuks olevale fonogrammitootjale sama osalisriigi territooriumil fonogrammi esmakordse salvestamise või avaldamise korral, (c) ringhäälinguorganisatsioonile, mille peakorter asub selle osalisriigi territooriumil, sama osalisriigi territooriumil paiknevast saatjast saate edastamise korral.

²¹² J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 45.

²¹³ T. Koskinen-Olsson (viide 3), lk 294-295.

kollektiivse esindamise organisatsioon, siis peaks tasu kogunud kollektiivse esindamise organisatsioon saatma kõrvalolijale ettenähtud tasu koos kohase infoga sellele teise riigi kollektiivse esindamise organisatsioonile ja paluma neil hoolitseda õiguste omajale tasu väljamaksmise eest. Kui need toimingud ei ole andnud tulemust, siis peab kollektiivse esindamise organisatsioonil olema kohustus säilitada neid rahalisi vahendeid õigusaktides määratud tähtajani. Seda juhuks, kui ühel või teisel moel õnnestub hiljem tuvastada tasu saamiseks õigustatud õiguste omaja. Selle tagamiseks, et kollektiivse esindamise organisatsioonid ka reaalselt tegutseksid kõrvalolijatele tasude väljamaksmise nimel, võib anda laiendatud kollektiivse litsentsi reeglitega riikliku järelevalve teostajale volitused asjakohase kontrolli ja vajalike ettekirjutuste tegemiseks. Samale ametile võib anda ka volituse kehtestada kollektiivse esindamise organisatsioonidele tasude väljamaksmiseks protseduurireegleid.²¹⁴

Magistritöö autor leiab, et nimetatud seisukohtasid on oluline järgida ka Eestis laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamisel. See kinnitab veel kord autori seisukohta, et Eestis laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamisel on lisaks selle süsteemi reeglite kehtestamisele vaja tegeleda ka õiguste kollektiivse teostamise küsimustega üldisemalt. Mitmed Eestis tegutsevad kollektiivse esindamise organisatsioonid on tegutsenud lühiajaliselt ning laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi tingimustes on möödapääsmatu jälgida nende haldus- ja finantsvõimekuse jätkusuutlikkust. Eriti oluline on see küsimus just seoses kõrvalolijate õigusega individuaalse tasu väljamaksmisele. Autor leiab, et muu hulgas tuleks kehtestada regulatsioon, mis kohustaks kollektiivse esindamise organisatsioone hoidma neile kõrvalolijate õiguste ja teoste kasutamise eest makstud tasusid oma varast eraldi.

Teine oluline põhimõte, tagamaks õiguste omajate võrdset kohtlemist ja individuaalse tasu väljamaksmist, kohaldub olukordades, kus kõrvalolija ühel või teisel põhjusel ei ole rahul väljamakstavat tasu puudutavate tingimustega. Laiendatud kollektiivse litsentsi reeglid sisaldavad põhimõtet, et kõrvalolijatel on alati õigus nõuda individuaalse tasu väljamaksmist. Kõrvalolijal on nõudeõigus nii siis, kui talle pakutakse võimalust osa saada kogutud tasude kollektiivsetel eesmärkidel kasutamisest,²¹⁵ kui ka siis, kui tasu jääb alla piirmäära, mis kollektiivse esindamise organisatsiooni sisereeglite kohaselt muidu väljamaksmisele ei

²¹⁴ D. Gervais (viide 51), lk 30-31.

²¹⁵ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 294-295.

kuuluks. Võib seega öelda, et kõrvalolijad on kollektiivse esindamise organisatsiooni liikmetega võrreldes isegi paremal positsioonil.²¹⁶

Kõrvalolijatel on õigus nõuda individuaalse tasu väljamaksmist ainult laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu osapooleks olnud kollektiivse esindamise organisatsioonilt. Selline põhimõte on mõistlik, sest laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi üks eesmärke on lahendada õiguste kasutajate jaoks kõrvalolijate probleem. Põhjamaades ei ole soovitud panna kollektiivse esindamise organisatsioone olukorda, kus neil tuleks hoida pikka aega kõrvalolijatele tasude väljamaksmiseks vajalikke rahalisi reserve. Sellest johtuvalt on seal piiratud kõrvalolijate individuaalse tasu väljamaksmise nõudeõiguse kehtivust kolme aastani alates hetkest, kui õiguste kasutamine aset leidis.²¹⁷ Magistritöö autori hinnangul oleks Eestis laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamisel kõrvalolijate nõudeõigusele kolmeaastase aegumistähtaaja kehtestamine ebapiisav. Sisuliselt tähendab see, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemiga määratakse kõrvalolija nõudele tehingust tuleneva nõudega samaväärne aegumistähtaeg TsÜS § 146 lg 1²¹⁸ tähenduses. Autor leiab, et tehingust tulenevalt ja seadusest tulenevalt nõude alust omavad isikud ei ole võrdses olukorras – iseäranis arvestades laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi eripära, kus nõudeõiguslik isik võib saada oma nõudeõiguse tekkimisest teada oluliselt hiljem pärast selle nõude sissenõutavaks muutumist. Autor leiab, et Eestis laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamisel võiks olla mitteesindatud õiguste omajate individuaalse tasu väljamaksmise nõude aegumise tähtaeg TsÜS § 149 kohaselt²¹⁹ kümme aastat.

Laiendatud kollektiivse litsentsi reeglitega kõrvalolijatele tagatud õigus nõuda igal juhul individuaalse tasu väljamaksmist kaitseb kõrvalolija huvisid, kelle õigusi ja teoseid on laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu alusel kasutatud, kuid kes ei soovi liituda õiguste kollektiivse teostamise süsteemiga ega kasutada *opt-out* võimalust.

²¹⁶ V. Verronen (viide 107), lk 1150.

²¹⁷ H. Olsson (viide 50).

²¹⁸ TsÜS § 146 lg 1 kohaselt on tehingust tuleneva nõude aegumistähtaeg kolm aastat.

²¹⁹ TsÜS § 149 kohaselt on seadusest tuleneva nõude aegumistähtaeg kümme aastat selle nõude sissenõutavaks muutumisest, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti.

3.3. Laiendatud kollektiivse litsentsi lepingute informatsiooni kättesaadavaks tegemise vajadus

Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi kõrvalolijate huvide kaitse elemendid *opt-out* võimalus ja õigus nõuda individuaalse tasu väljamaksmist toimivad tõhusalt, kui kõrvalolija neid õigusi ka tegelikult realiseerib. Et võimalikult palju kõrvalolijaid saaksid nendest kahest elemendist oma huvide kaitsel sisulist kasu, vajab laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem asjakohast tugiaparaati.

Nii *opt-out* võimaluse kui ka individuaalse tasu väljamaksmise nõudeõiguse teemakäsitluse käigus²²⁰ selgus, et sõltumata nende elementide olemasolust võivad esineda olukorrad, kus praktikas ei ole kõrvalolijal võimalus neid õigusi realiseerida. Ning peamine põhjus selleks on infopuudusest tulenev teadmatus, kus kõrvalolija ei ole teadlik oma õiguste ja teoste kasutamise faktist mõne laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu alusel. Samuti sai tuvastatud, et Põhjamaades ei ole sellest asjaolust teadasaamiseks vajalikku süsteemi veel loodud.²²¹ Õiguskirjanduse põhjal saab järeldada, et kõnealune probleem on laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendavates riikides pigem lahendamata. Magistritöö autori hinnangul ei tohiks aga selle olukorraga leppida ja Eestis peaks laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamisel otsima sellele probleemile lahendusi.

Praktikas on kõrvalolijal äärmiselt keeruline tõestada oma õiguste ja teoste kasutamist.²²² Valdavalt ei nõua laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem õiguste kasutajatelt andmete kogumist ning säilitamist õiguste ja teoste kasutamise kohta. Tagamaks kõrvalolijatele võimalust reaalselt ja tõhusalt nõuda kollektiivse esindamise organisatsioonidelt individuaalse tasu väljamaksmist, võiks aga sellele informatsioonile juurdepääsu võimaldamine olla vajalik.²²³

Ka Eestis on kehtiva regulatsiooni kohaselt juurdepääs vastavale teabele ainult kollektiivse esindamise organisatsioonidel.²²⁴ Ühed suured masskasutajad on

²²⁰ *Supra*, lk 41 ja lk 45.

²²¹ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 482-483.

²²² J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 36.

²²³ G. Karnell (viide 103), lk 77.

²²⁴ AutÕS § 76 lg 5 kohaselt on ainult kollektiivse esindamise organisatsioonil õigus saada kõikidelt avalik-õiguslikelt ja eraõiguslikelt isikutelt vajalikku teavet teoste ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide kasutamise kohta.

ringhäälinguorganisatsioonid. Kuid näiteks meediateenuste seaduse kohaselt²²⁵ on televisiooni- ja raadioteenuse osutajatel kohustus edastatud programm salvestada ja neid salvestisi säilitada ainult kakskümmend päeva.²²⁶ Seega on õiguste omajal teoreetiline võimalus tõendada oma õiguste ja teoste kasutamist maksimaalselt kahekümne päeva jooksul alates kasutamise toimumise hetkest. Autori hinnangul tähendab nii lühikene periood, et õigeaegselt reageerimiseks peaksid õiguste omajad rakendama mingisugust õiguste ja teoste kasutamiste ööpäevaringset jälgimist võimaldavat süsteemi. See aga muudaks mitte ainult laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi, vaid kogu õiguste kollektiivse teostamise süsteemi eelised õiguste omajate seisukohast olematuks. Kuna laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi alusidee õiguste kasutajate positsioonist on lahendada nende jaoks kõrvalolijate probleem, siis oleks autori hinnangul põhjendamatu muuta kõrvalolijatele vajaliku teabe säilitamine ja edastamine ka õiguste kasutajate kohustuseks. Selle probleemi lahendamise kohustus peab jääma kollektiivse esindamise organisatsioonide ja mõne vastava riikliku ameti kohustuseks.

Magistritöö autor leiab, et Eestis laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamisel tuleks asutada laiendatud kollektiivse litsentsi lepingutega seonduva info tarbeks avalike andmetega andmekogu avaliku teabe seaduse²²⁷ tähenduses²²⁸. Muu hulgas võiksid seal olla andmed *opt-out* võimalust kasutanud kõrvalolijate kohta ja eelistatavalt nende kontaktandmetega. Selliselt oleks õiguste kasutajatel võimalik pidada nendega soovi korral läbirääkimisi nende õiguste ja teoste kasutamise jätkamiseks individuaalse kokkuleppe alusel.²²⁹ Kollektiivse esindamise organisatsioonidele tuleks aga laiendatud kollektiivse litsentsi reeglitega kehtestada nõue avaldada selles andmekogus teave kõrvalolijate kohta, kelle õigusi ja teoseid on laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu alusel kasutatud ning kelle õiguste ja teoste kasutamise eest on makstud ka tasusid.²³⁰

²²⁵ Meediateenuste seadus. – RT I, 06.01.2011, 1; RT I, 25.04.2012, 4 (edaspidi MeeTS).

²²⁶ MeeTS § 21 lg-te 1 ja 2 kohaselt tagab televisiooni- ja raadioteenuse osutaja edastatud programmi salvestamise ning neid salvestisi säilitatakse vähemalt 20 päeva jooksul pärast programmi edastamist.

²²⁷ Avaliku teabe seadus. – RT I 2000, 92, 597; RT I, 19.12.2012, 5 (edaspidi AvTS).

²²⁸ AvTS § 43¹ lg 1 kohaselt on andmekogu riigi, kohaliku omavalitsuse või muu avalik-õigusliku isiku või avalikke ülesandeid täitva eraõigusliku isiku infosüsteemis töödeldavate korrastatud andmete kogum, mis asutatakse ja mida kasutatakse seaduses, selle alusel antud õigusaktis või rahvusvahelises lepingus sätestatud ülesannete täitmiseks. AvTS § 43³ lg 1 kohaselt asutatakse andmekogu seadusega või selle alusel antud õigusaktiga. AvTS § 43⁸ lg 1 kohaselt peavad andmekogus töödeldavad andmed olema avalikult kättesaadavad, kui neile ei ole seadusega või selle alusel kehtestatud juurdepääsupiirangut.

²²⁹ D. Gervais (viide 51), lk 40.

²³⁰ D. Gervais (viide 51), lk 29.

Magistritöö autori hinnangul suurendaks see oluliselt võimalust, et kõrvalolijad saavad teada oma õiguste ja teoste kasutamisest laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu alusel ja annaks seeläbi kõrvalolijatele reaalse võimaluse kas individuaalse tasu väljamaksmise nõude või *opt-out* võimaluse realiseerimiseks. See kokku annaks aga kvaliteetsema kõrvalolijate õiguste kaitse.

Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemis rakendatakse veel ühte tugielementi. Kusjuures see on suunatud nii õiguste omajate kui ka õiguste kasutajate huvide kaitsmisele. Nimelt on suuremas osas Põhjamaades loodud võimalus laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi kasutamisest tulenevate erimeelsuste kohtuväliseks lahendamiseks. Kasutatakse lepitus- või vahekohtumenetlusel põhinevaid mudeleid. Näiteks Taani autoriõiguse seadus sisaldab põhjalikku juhendit lepitusmenetluse läbiviimiseks, kuid teisalt kasutatakse seda harva. Sellest tulenevalt on seal hilisemate seadusemuudatuste käigus loodud litsentsitasude küsimustele spetsialiseerunud vahekohtu poole pöördumise võimalus. Euroopa Liidu liikmesriikidele seab kohustuse lepitusmenetluse süsteemi kehtestamiseks²³¹ satelliididirektiivi artikkel 11.²³² Selline kohtuväline menetlus on vajalik ka õiguste omajate tarbeks, sest on üsna ebatõenäoline, et üksikute õiguste omaja pöörduks oma tasu saamise vaidlusega kohtusse. See on usutav ainult erijuhtumitel, kui tema õigusi ja teost on kasutatud märkimisväärsel määral.²³³

Eestis on kehtiva regulatsiooni kohaselt teatud autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste pinnalt tekkivate vaidluste lahendamiseks kasutusel lepitusmenetluse süsteem, kus lepitusorganina tegutseb Justiitsministeeriumi juurde moodustatud autoriõiguse komisjon²³⁴, kes on lepitusorgan lepitusseaduse²³⁵ § 19 tähenduses. Lepitusseaduse kohaselt on aga

²³¹ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 295.

²³² Satelliididirektiivi artikkel 11 lg 1 kohaselt, kui ringhäälingusaate kaabli kaudu edastamise loa kohta ei ole sõlmitud kokkulepet, tagavad liikmesriigid, et kumbki osapool võib kasutada ühe või mitme vahendaja abi.

²³³ J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 44.

²³⁴ AutÕS § 87 lg 1 kohaselt luuakse Justiitsministeeriumi juurde autoriõiguse komisjon (edaspidi komisjon), mis tegutseb asjatundjate komisjoni õigustes; AutÕS § 87 lg 1¹ kohaselt on autoriõiguse komisjon lepitusorgan lepitusseaduse § 19 tähenduses. Komisjonis toimuvale menetlusele kohaldatakse lepitusseaduse sätteid käesolevas seaduses sätestatud erisustega. Vaidluse lahendamisel autoriõiguse komisjoni poolt tegutseb komisjon koosseisus, mille sõltumatus ja erapooletus on väljaspool mõistlikku kahtlust. Vajadusel kaasatakse justiitsministri korraldusega komisjoni tegevusse sõltumatuid eksperte väljastpoolt komisjoni.

²³⁵ Lepitusseadus. – RT I 2009, 59, 385 (edaspidi LepS).

lepitusmenetlus vabatahtlikkusele põhinev tegevus.²³⁶ Autoriõiguse seadusega ei ole sätestatud juhtumeid, kus lepitusmenetlus oleks kohustuslik kohtueelne menetlus. Magistritöö autori hinnangul tuleks laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamisel kaaluda lepitusmenetluse määramist laiendatud kollektiivse litsentsi lepingutest tulenevate vaidluste lahendamisel kohustuslikuks kohtueelseks menetluseks. Autori hinnangul ei pruugi aga lepitusmenetlus olla piisav vahend laiendatud kollektiivse litsentsi lepingutega tekkivate vaidluste lahendamiseks. Arvestades käimasolevat kogu intellektuaalse omandi valdkonna kodifitseerimist, võib näiteks autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste pinnalt tekkivate vaidluste kohtueelse lahendamise küsimuses võtta eeskuju tööstusomandi valdkonna regulatsioonist, kus tööstusomandi seadustest tulenevate vaidluste lahendamiseks on loodud tööstusomandi apellatsioonikomisjon ning menetlus tööstusomandi apellatsioonikomisjonis on kohustuslik kohtueelne menetlus.²³⁷ Autor leiab, et spetsialiseerunud vahekohtu loomise küsimus vajab põhjalikumat analüüsi, kuid see pole käesoleva magistritöö piiratud mahtu arvestades võimalik.

Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem sisaldab *opt-out* võimaluse ja individuaalse tasu väljamaksmise nõudeõiguse näol kõrvalolijate huvide kaitse elemente, mis säilitab kõrvalolijatele nende autoriõiguste olemuse. Igal kõrvalolijal on võimalus ka laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu korral valida, kas teostada oma õigusi kollektiivselt või individuaalselt ning sellele vastavalt kasutada *opt-out* võimalust. Samuti on kõrvalolijatel säilinud õigus saada tasu oma õiguste ja teoste kasutamise eest.

²³⁶ LepS § 1 lg 1 kohaselt on lepitusmenetlus lepitusseaduse tähenduses poolte vabatahtlikkusele põhinev tegevus, mille käigus käesoleva seaduse §-s 2 sätestatud erapooletu isik (edaspidi lepitaja) toetab lepitusosaliste suhtlust eesmärgiga aidata neil leida vaidlusküsimusele lahendus. Lepitaja võib lepituse asjaolude ja lepitusmenetluse kulgemise põhjal esitada pooltele omapoolse lahendusettepaneku. LepS § 1 lg 4 kohaselt on seaduses sätestatud juhul lepitusmenetlus kohustuslik kohtueelne menetlus.

²³⁷ TÕAS § 38 lg 1 kohaselt on tööstusomandi apellatsioonikomisjon kohtueelne sõltumatu organ; TÕAS § 38 lg 2 kohaselt on menetlus tööstusomandi apellatsioonikomisjonis kohustuslik kohtueelne menetlus; TÕAS § 39 lg 1 p-ide 1 ja 2 kohaselt lahendab tööstusomandi apellatsioonikomisjon tööstusomandi seadustes sätestatud juhtudel taotleja poolt Patendiameti otsuse vaidlustamiseks esitatud kaebusi ja asjasthuvitatud isiku ja taotleja või omaniku vahelisi vaidlusi asjasthuvitatud isiku avalduse (edaspidi vaidlustusavaldus) alusel; Tööstusomandi õiguskorralduse aluste seadus. – RT I 2003, 18, 98; RT I 28.12.2011, 46 (edaspidi ja eespool TÕAS).

IV PEATÜKK. LAIENDATUD KOLLEKTIIVSE LITSENTSI RAKENDATAVUS

4.1. Laiendatud kollektiivse litsentsi rakendamise põhimõtted

Olles eespool avanud erinevaid laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemiga seonduvaid aspekte, on kahtlemata oluline ja ehk isegi esmatähtis mõista, millistel tingimustel on võimalik laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendada. Sellel eesmärgil on mõistlik esmalt käsitleda Põhjamaade praktikaid ja põhimõtteid laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi kasutamisel.

Eespool on juba selgunud,²³⁸ et algselt töötati laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem välja autoriõiguslike probleemide lahendamiseks kirjandus- ja muusikateoste edastamisel raadios ja televisioonis. Pärast seda on laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamise ringi suurendatud järjest uute kasutusvaldkondade lisamisega. Tänapäeval kasutatakse Põhjamaades laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi üldistatult peamiselt järgmistes valdkondades:

- kirjandus- ja muusikateoste edastamine raadios- ja televisioonis;
- trükitud teoste reprograafiline reprodutseerimine hariduslikel eesmärkidel ning ettevõtete- ja asutustesiseks kasutamiseks;
- edastatud raadio- ja telesaate reprodutseerimine (salvestamine) hariduslikel eesmärkidel;
- tele- ja raadioprogrammide taasedastamine kaabellevivõrgu kaudu;
- avaliku arhiivi, muusemi või raamatukogude poolt oma kogusse kuuluvate teoste reprodutseerimine;
- kujutava kunsti teoste kasutamine;
- ringhäälinguorganisatsioonide arhiivides asuvate teoste kasutamine.²³⁹

Kuna kõrvalolijate seisukohast on laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemil sundlitsentsile iseloomulikke tunnuseid, siis on kõiki uusi valdkondasid enne nende rakendamist põhjalikult analüüsitud. Rahvusvaheliste autoriõiguse reeglitega täieliku kooskõla tagamiseks on uusi kasutusvõimalusi kehtestatud ainult nendes valdkondades, kus rahvusvahelised autoriõiguse reeglid lubavad sundlitsentsi rakendamist, aga kus Põhjamaad on pidanud laiendatud

²³⁸ *Supra*, lk 26.

²³⁹ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 290.

kollektiivse litsentsi süsteemi kasutamist autoriõiguste põhimõtete suhtes sobivamaks.²⁴⁰ Põhjamaade kogemust üldistades leiab autor, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi kasutamist iseloomustav pidev areng uute valdkondade suunas on tõhusalt toimiva süsteemi tunnus.

Kui püüda määratleda peamised eeltingimused laiendatud kollektiivse litsentsi reeglite uutes valdkondades rakendamise põhjendamiseks, siis võib välja tuua viis kumulatiivset parameetrit: (i) ilmselge masskasutuse olukord ja õigustatud avalik huvi muuta selline kasutusviis õiguspäraseks; (ii) individuaalsed ja kollektiivsed lepingud ei võimalda mõistlike tehingukuludega hankida selliseks masskasutuseks vajalikke kõrvalolijate õiguste kasutamise lubasid; (iii) autoriõiguse erandi või sundlitsentsi rakendamist peetakse põhjendatuks, kuna õiguste omajatel peaks olema õigus saada oma õiguste kasutamise eest vabade läbirääkimistega kokku lepitud tasu; (iv) autoriõiguse erandi või sundlitsentsi võimalik vastuolu rahvusvaheliste autoriõiguse reeglitega; (v) ja kui eeltoodud punktides nimetatud nõuded on täidetud, siis on laiendatud kollektiivse litsentsi reegli kasutuselevõtmine uues valdkonnas õigustatud.²⁴¹

Lisaks on veel kaks põhjendust, mis õigustavad laiendatud kollektiivse litsentsi reegli rakendamist. Esimene tingimus tuleneb rahvusvahelistest autoriõiguse põhireeglitest ja selle kohaselt on laiendatud kollektiivset litsentsi lubatud kasutada ainult sellistes valdkondades, kus õiguste kollektiivse teostamise näol on tegemist õiguste tavapärase teostamisega. Teine tingimus on, et „laiendav efekt“ hõlmab ainult suhteliselt marginaalset hulka õigustest.²⁴²

Laiendatud kollektiivse litsentsi kasutamine on kõige kaugemale arenenud Taanis.²⁴³ Tehnoloogia areng on peamine põhjus uute laiendatud kollektiivse litsentsi rakendamise valdkondade tekkimisele. Selleks, et vähendada seadusandja vajadust pidevalt täiendada autoriõiguse seadust²⁴⁴, lisas Taani 2008. aastal oma autoriõiguse seadusesse huvitava ja veelgi kaugemale arendatud üldist laiendatud kollektiivse litsentsi reeglit sisaldava sätte.²⁴⁵ Seni sisaldas Taani autoriõiguse seadus sarnaselt muude Põhjamaadega laiendatud

²⁴⁰ V. Verronen (viide 107), lk 1151.

²⁴¹ J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 28-29.

²⁴² M. Ficsor (viide 118), lk 61.

²⁴³ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 474.

²⁴⁴ J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 34.

²⁴⁵ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 476.

kollektiivse litsentsi reegleid, mis määratlesid laiendatud kollektiivse litsentsi kasutamiseks lubatud valdkonnad. 2008. aastal toimunud autoriõiguse seaduse reformi käigus lisaski Taani autoriõiguse seadusesse kõnealuse laiendatud kollektiivse litsentsi üldreegli.²⁴⁶

Taani autoriõiguse seaduse²⁴⁷ § 50 lg 2 kohaselt võib laiendatud kollektiivse litsentsi rakendamist taotleda kasutaja, kes on sõlminud mingis määratletud valdkonnas litsentsilepingu kollektiivse esindamise organisatsiooniga, mis esindab olulist arvu samas kategoorias Taanis kasutatavatest teoste autoritest. Samas, see säte ei rakendu, kui autor on selgelt keelanud oma teoste kasutamise mis tahes lepingupooltel.²⁴⁸

Laiendatud kollektiivse litsentsi üldreegel erineb konkreetsete valdkondadega piiritletud laiendatud kollektiivse litsentsi reeglitest selle poolest, et see lubab üldreegli alusel lepingus „laiendava efekti“ rakendamise valdkonnad lepingupooltel omavahel määrata. Selle üldreegli alusel sõlmitud laiendatud kollektiivse litsentsi lepingutega võib hõlmata kõiki tüüpi teoseid ja kasutamisi.²⁴⁹ Seega, laiendatud kollektiivse litsentsi üldreegli põhjal võib õiguste kasutaja pidada kollektiivse esindamise organisatsiooniga läbirääkimisi ning kui mõlemad pooled niimoodi otsustavad, siis võivad nad läbirääkimiste objektiks olnud lepingule lisada „laiendava“ kollektiivse litsentsi sätte.²⁵⁰

Laiendatud kollektiivse litsentsi üldreegli kehtestamiseni viis vajadus leida lahendus orpsteoste (*orphan works*) probleemile seoses kultuuripärandi digitaliseerimisega raamatukogudes, muuseumides ja Taani avalik-õiguslikus ringhäälinguorganisatsioonis. Nii rakendatigi laiendatud kollektiivse litsentsi üldreegel, mida on võimalik kasutada valdkondadega piiritletud laiendatud kollektiivse litsentsi reeglite täiendusena. Laiendatud kollektiivse litsentsi üldreegel on muutnud laiendatud kollektiivse litsentsi rakendamise kataloogi täiesti avatuks ja jätab laiendatud kollektiivse litsentsi rakendamise täielikult kollektiivse esindamise organisatsioonide ja õiguste kasutajate otsustada. Muidugi on seetõttu põhimõtteliselt olemas

²⁴⁶ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 303.

²⁴⁷ Consolidated Act on Copyright 2010 (Consolidated Act No. 202 of February 27th, 2010). Arvutivõrgus: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=191420 (05.05.2013).

²⁴⁸ Taani autoriõiguse seaduse § 50 lg 2 inglise k: *Extended collective license may also be invoked by users who, within a specified field, have made an agreement on the exploitation of works with an organisation comprising a substantial number of authors of a certain type of works which are used in Denmark within the specified field. However, this does not apply, if the author has issued a prohibition against use of his work in relation to any of the contracting parties.*

²⁴⁹ J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 34.

²⁵⁰ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 303.

oht, et laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguga hõlmatakse kõik valdkonnad, kus kasutatakse suurt hulka õiguste omajate õigusi.²⁵¹

Tuleb rõhutada, et laiendatud kollektiivse litsentsi üldreeglit saab rakendada ainult selliste kasutusviiside korral, kus autoriõiguse kasutamise luba ei ole individuaalselt võimalik hankida²⁵² ja tegemist on teoste määratletud valdkonna piires kasutamisega. Kõige olulisem on see, et üldreeglite alusel sõlmitavate litsentsilepingute „laiendava efekti“ valdkonnad ja neid lepinguid sõlmida soovivad kollektiivse esindamise organisatsioonid peavad olema pädeva ameti (Taanis kultuuriministri) poolt heaks kiidetud.²⁵³

Taanis juurutatud laiendatud kollektiivse litsentsi üldreegliga seoses on käsitletud ka küsimust selle sätte vastavusest „kolme-astmelise-testi“ tingimustele. Üldreegel tekitab küsimusi peamiselt põhjusel, et selle kohaselt otsustavad laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu rakendamise „erijuhtumi“ kollektiivse esindamise organisatsioonid ja õiguse kasutajad. Samas nõuab „kolme-astmelise-testi“ esimene tingimus nende „erijuhtumite“ sätestamist seaduses. Taanis kasutusele võetud laiendatud kollektiivse litsentsi üldreegel sisaldab ka *opt-out* võimalust ja selle elemendi olemasolu tõttu peaks ka laiendatud kollektiivse litsentsi üldreegel vastama „kolme-astmelisele-testile“. Kui laiendatud kollektiivse litsentsi üldreegel ei sisaldaks *opt-out* võimalust, siis oleks „kolme-astmelisele-testile“ vastamine küll problemaatilisem, aga ei saa kindlalt väita, et sellisel juhul oleks üldreegel ilmtingimata vastuolus „kolme-astmelise-testi“ tingimustega.²⁵⁴ Siinjuures tuleb veel kord rõhutada, et laiendatud kollektiivse litsentsi üldreegli väärkasutuste vältimiseks ja kõrvalolijate õiguste kaitseks on üldreegli rakendamisel võrdselt *opt-out* võimaluse olemasoluga tähtis, et pädev amet kinnitaks laiendatud kollektiivse litsentsi üldreegli alusel sõlmitavate litsentsilepingute valdkonnad ja neid sõlmima õigustatud kollektiivse esindamise organisatsioonid.²⁵⁵

Laiendatud kollektiivse litsentsi üldreegli eelised seisnevad selles, et see on paindlik ja seda on võimalik ilma seadust muutmata rakendada iga kord, kui on vaja hankida luba suurelt hulgalt õiguste omajatelt. Samuti võib selline üldreegel olla kasulik olukorras, kus

²⁵¹ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 476-477.

²⁵² T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 304.

²⁵³ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 477.

²⁵⁴ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 488.

²⁵⁵ J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 34.

kasutusvaldkonnas laiendatud kollektiivse litsentsi reegel küll eksisteerib, aga selle tingimused on liiga piiravad mõne praktilise probleemi lahendamisel.²⁵⁶

Kokkuvõtvalt saab tõdeda, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem on olnud Põhjamaades äärmiselt kasulik ja tõhus vahend, lahendamaks ka kõige keerulisemaid masskasutusega kaasneva autoriõiguse probleeme.²⁵⁷

4.2. Laiendatud kollektiivne litsents Eesti õiguskorras

Mõistes Põhjamaade kogemust laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamisel, on parem analüüsida selle süsteemi positsiooni Eesti õiguskorras.

Eestis on eelistatud rakendada masskasutustega kaasneva kõrvalolijate probleemi lahendamiseks kas mittevabatahtlikke litsentse või õiguste kohustuslikku kollektiivset teostamist.

Näiteks rakendatakse mittevabatahtlikku litsentsi trükitud teoste reprograafilisel reprodutseerimisel isiklikel ja hariduslikel eesmärkidel. AutÕS § 27¹ lg 1 kohaselt on autoril ja kirjastajal õigus saada õiglast tasu teose reprograafilise reprodutseerimise eest käesoleva seaduse § 18 1. lõikes²⁵⁸ ja § 19 punktis 3²⁵⁹ nimetatud juhtudel.

Õiguste kohustusliku kollektiivse teostamise regulatsioon on sätestatud AutÕS § 76 lg-s 3, mille kohaselt on õiguste teostamine kollektiivse esindamise organisatsiooni kaudu kohustuslik teose ja autoriõigusega kaasneva õiguse objekti taasedastamisel kaabellevivõrgus ja käesoleva seaduse § 13³ 7. lõikes²⁶⁰, § 14 6. ja 7. lõikes, §-des 15²⁶¹ ja 27²⁶² ning § 68 4. lõikes nimetatud juhtudel.

²⁵⁶ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 303.

²⁵⁷ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 496-497.

²⁵⁸ AutÕS § 18 lg 1 kohaselt on autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta lubatud õiguspäraselt avaldatud teost füüsilisel isikul reprodutseerida ja tõlkida isikliku kasutamise eesmärkidel tingimusel, et selline tegevus ei taotle ärilisi eesmärke.

²⁵⁹ AutÕS § 19 p 3 kohaselt on autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta, kuid kasutatud teose autori nime, kui see on teosel näidatud, teose nimetuse ning avaldamisallika kohustusliku äranäitamisega on lubatud õiguspäraselt avaldatud teose reprodutseerimine õppe- ja teaduslikel eesmärkidel motiveeritud mahus haridus- ja teadusasutustes, mille tegevus ei taotle ärilisi eesmärke.

²⁶⁰ AutÕS § 13³ lg 1 kohaselt on raamatukogul õigus autori, esitaja ja fonogrammitootja nõusolekuta koju laenutada teost ja teose helisalvestist, kuid nimetatud isikutel on õigus saada kojulaenutamise eest tasu.

Kehtiva regulatsiooni kohaselt on ühes valdkonnas – nimelt teoste ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti taasedastamisel kaabellevivõrgus – rakendatud kohustuslikku laiendatud kollektiivse litsentsi reeglit. Laiendatud kollektiivse litsentsi reegli kohustuslik aspekt tuleneb kahe autoriõiguse seaduse paragrahvi koosmõjust. AutÕS § 76 lg 3 kohaselt on õiguste teostamine kollektiivse esindamise organisatsiooni kaudu kohustuslik teose ja autoriõigusega kaasneva õiguse objekti taasedastamisel kaabellevivõrgus. AutÕS § 79 lg 1 kohaselt, kui kaabellevivõrgu kaudu taasedastamise õiguse teostamiseks ei ole õiguse omaja sõlminud lepingut kollektiivse esindamise organisatsiooniga, on õiguste omajat volitatud esindama organisatsioon, kes esindab sama kategooria õiguste omajaid.

Samuti ühes valdkonnas on kehtiva regulatsiooni kohaselt rakendatud laiendatud kollektiivse litsentsi reeglit: laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguid on lubatud sõlmida teose ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti satelliidi kaudu edastamisel. AutÕS § 79¹ lg 1 kohaselt kohaldatakse satelliidi kaudu teose edastamisele käesoleva seaduse § 79 juhul, kui televisiooni- või raadioteenuse osutaja edastab teost üldsusele satelliidi kaudu ja samal ajal ka maapealse süsteemi kaudu.

Autor leiab, et AutÕS § 79 lg-s 1 kehtestatud laiendatud kollektiivse litsentsi reegel ei vasta laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi põhimõtetele. Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem seab teadupärast laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguid sõlmima õigustatud kollektiivse esindamise organisatsioonidele esinduslikkuse nõude, mille kohaselt on nende litsentsilepingute sõlmimiseks õigustatud ainult selline kollektiivse esindamise organisatsioon, kes esindab olulist hulka sama kategooria õiguste omajaid. AutÕS § 79 lg 1 kohaselt on aga laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguid õigustatud sõlmima sisuliselt iga

Audiovisuaalse teose kojulaenutamine on lubatud vaid juhul, kui filmi esmasalvestuse tootja on andnud selleks loa; AutÕS § 13³ lg 7 kohaselt makstakse audiovisuaalse teose autorile ning teose helisalvestise autorile, heliteose esitajale ja fonogrammitootjale tasu teda esindava kollektiivse esindamise organisatsiooni kaudu.

²⁶¹ AutÕS § 15 lg 1 kohaselt on algupärase kunstiteose autoril õigus saada pärast teose omandiõiguse esmakordset võõrandamist müügihinnal põhinevat autoritasu teose igakordse müügi puhul.

²⁶² AutÕS § 27 lg 1 kohaselt maksavad käesoleva seaduse §-s 26 nimetatud tasu salvestusseadmete ja salvestuskandjate tootja, importija, müüja; isik, kes toob salvestusseadmeid ja -kandjaid Euroopa Ühenduse tolliterritooriumilt EÜ Nõukogu määruse 2913/92/EMÜ ühenduse tolliseadustiku kehtestamine (EÜT L 302, 19.10.1992, lk 1–50) mõistes Eestisse; AutÕS § 26 lg 1 kohaselt on autori nõusolekuta lubatud reprodutseerida audiovisuaalset teost või teose helisalvestist kasutaja enda isiklikeks vajadusteks (teaduslikuks uurimistööks, õppetööks jms). Autoril, aga samuti teose esitajal ja fonogrammitootjal, on õigus saada õiglast tasu teose või fonogrammi sellise kasutamise eest (§ 27).

kollektiivse esindamise organisatsioon, kes esindab vähemalt ühte sama kategooria õiguste omajat. Kehtiv regulatsioon seab autori hinnangul kollektiivse esindamise organisatsiooni repertuaari esinduslikkusele põhjendamatult madala läve. Autor leiab, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi edasiarendamisel tuleks AutÕS § 79 lg-t 1 täiendada selliselt, et laiendatud kollektiivse litsentsi lepingute sõlmimise õigus oleks kollektiivse esindamise organisatsioonidel, kes esindaks olulist osa sama kategooria õiguste omajaid.

AutÕS § 79 lg 1 kohaselt ei ole nõutud laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguid sõlmima õigustatud kollektiivse esindamise organisatsioonide kinnitamine ja heakskiitmine pädeva ameti poolt. Autor on seisukohal, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi edasiarendamisel tuleks see kollektiivse esindamise organisatsioonide kinnitamise nõue kehtestada. Autor leiab, et kollektiivse esindamise organisatsioonide kinnitamise volitus peaks olema Justiitsministeeriumil.

Satelliidi kaudu edastamise õigusega on loodud mitteesindatud õiguste omajatele *opt-out* võimalus. AutÕS § 79¹ lg 2 kohaselt on õiguse omajal, keda kollektiivse esindamise organisatsioon esindab käesoleva seaduse §-s 79 sätestatud korras, igal ajal õigus nõuda sellise esindamise lõpetamist ja teostada oma õigusi individuaalselt või kollektiivselt. Kaabelvõrgu kaudu taasedastamise õiguse teostamisel õiguste omajatel sellist *opt-out* võimalust ei ole ja selline erisus tuleneb satelliididirektiivi nõuetest. Tõenäoliselt tuleks käsitleda AutÕS § 79¹ lg-t 2 esindusõiguse lõppemise alusena TsÜS § 125 lg 1 tähenduses.²⁶³ Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi *opt-out* võimaluse põhimõtte kohaselt peaks olema õiguste kasutajal keelatud kõrvalolija õiguste ja teoste kasutamine peale *opt-out* võimaluse rakendamist. AutÕS § 79¹ lg 2 kohaselt on aga mitteesindatud õiguse omajal õigus nõuda seadusjärgse esindusõiguse lõpetamist. Samas on kollektiivse esindamise organisatsiooni poolt enne *opt-out* võimaluse kasutamist seadusjärgse esindusõiguse alusel sõlmitud laiendatud kollektiivse litsentsi leping õiguspärane. On küsitav, kas AutÕS § 79¹ lg 2 keelab enne esindusõiguse lõppemist sõlmitud laiendatud kollektiivse litsentsilepingu alusel kõrvalolija õiguste ja teoste kasutamise. AutÕS § 79¹ lg 2 kehtestatud *opt-out* võimaluse regulatsioon vajab põhjalikumalt analüüsi, kuid see pole käesoleva magistritöö piiratud mahtu arvestades võimalik.

²⁶³ TsÜS § 125 lg 1 kohaselt lõpeb seadusjärgne esindusõigus seadusega ettenähtud alustel ja korras.

AutÕS § 79 lg 3 kohaselt on käesoleva paragrahvi 1. lõike alusel esindataval õiguste omajal samad õigused ning kohustused kui sellel õiguste omajal, keda kollektiivse esindamise organisatsioon liikmelepingu või muu vastava lepingu alusel esindab. Võib eeldada, et AutÕS § 79 lg 3 peaks tagama mitteesindatud õiguste omajale ka õiguse nõuda individuaalse tasu väljamaksmist, kuid magistritöö autor on seisukohal, et kehtiv regulatsioon on puudulik ja mitteesindatud õiguste omajate huvide kaitseks ebapiisav. Autori hinnangul on AutÕS § 79 lg 3 peamiseks puuduseks, et see ei anna mitteesindatud õiguste omajale *expressis verbis* õigust nõuda igal juhul individuaalse tasu väljamaksmist.²⁶⁴ Autor leiab, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi edasiarendamisel on oluline täiendada AutÕS § 79 lg-t 3 selliselt, et mitteesindatud õiguste omajal oleks igal juhul tasu väljamaksmise nõudeõigus.

Samuti ei pea autor põhjendatuks AutÕS § 79 lg-s 3 kasutatud terminit „kohustused“. Sellest võib järeldada, et mitteesindatud õiguste omajal on seadusest tulenevalt kohustused kollektiivse esindamise organisatsiooni ees. Sellist põhimõtet ei saa pidada mõistlikuks. Kollektiivse esindamise organisatsiooni liikmetel võib olla kollektiivse esindamise organisatsiooni suhtes erinevaid kohustusi. Näiteks võivad sellisteks kohustusteks olla aruannete esitamise- või liikmemaksukohustus. Kui õiguste omaja ei ole kas tahtlikult või tahtmatult liitunud õiguste kollektiivse teostamise süsteemiga, looks laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi poolt mitteesindatud õiguste omajale kollektiivse esindamise organisatsiooni ees kohustuste tekitamine vastuolulise olukorra. Lõppastmes ei erineks sellisel juhul mitteesindatud õiguste omaja positsioon õiguste kohustuslikust kollektiivsest teostamisest. Autor on seisukohal, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi edasiarendamisel tuleks AutÕS § 79 lg-t 3 muuta ja kehtestada uues sõnastuses, mis ei sisaldaks terminit „kohustused“.

On ka küsitav, kas AutÕS § 79 lg 3 faktiliselt tagab mitteesindatud õiguste omajale samad õigused kui kollektiivse esindamise organisatsiooni liikmele. Näiteks MTÜS § 18 lg 1 kohaselt on mittetulundusühingu kõrgeimaks organiks selle liikmete üldkoosolek ning üldkoosolekul võivad osaleda kõik mittetulundusühingu liikmed, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Autori hinnangul ei anna AutÕS § 79 lg 3 mitteesindatud õiguste omajale

²⁶⁴ Näiteks võib eeskujuks võtta Taani autoriõiguse seaduse. Vt Taani autoriõiguse seaduse § 51 lg 2 inglise k: *Unrepresented authors may claim an individual remuneration although such a right appears neither from the agreement with the user nor from the organisation's rules on remuneration. The claim for individual remuneration shall be directed to the organisation only. If agreement can not be made on the size of remuneration, each party is entitled to bring the dispute before the Copyright License Tribunal, cf. § 47.*

õigust osaleda sarnaselt kollektiivse esindamise organisatsiooni liikmetele kollektiivse esindamise organisatsiooni üldkoosolekul. Autor ei pea sellist õigust ka vajalikuks, kuid leiab, et AutÕS § 79 lg 3 sõnastus on ebatäpne ja vajab seetõttu muutmist.

AutÕS §-id 79²⁶⁵ ja 79¹ kehtestati²⁶⁶ uute sätetena autoriõiguse seaduse harmoniseerimisel satelliididirektiiviga. Laiendatud kollektiivse litsentsi reegel ongi tulnud Euroopa Liidu õigusesse ning omaks võetud ja tunnustatud *acquis communautaire* poolt satelliididirektiivi ja infoühiskonna direktiivi kaudu. See kinnitab muu hulgas veel kord, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem vastab ainuõiguste teostamise nõuetele ja nendega seotud rahvusvahelistele autoriõiguse reeglitele ning *acquis communautaire*'le.²⁶⁷

Kaabellevivõrgu kaudu taasedastamise õiguse teostamisega seonduv kohustuslik laiendatud kollektiivse litsentsi reegel tuleneb satelliididirektiivi artikkel 9 lg-test 1 ja 2.²⁶⁸ Seega sisaldab satelliididirektiiv artikkel 9 lg-e 2 kujul sätet, mis lahendab kõrvalolijate probleemi üsna sarnaselt laiendatud kollektiivse litsentsi reegluga. Erinevalt Põhjamaadest, kus laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamisel oli peamiseks põhjuseks masskasutuse litsentseerimisega kaasnevate kõrgete tehingukulude probleemi lahendamine, oli sellise satelliididirektiivi sätte põhjuseks kinnipidamise²⁶⁹ (*hold-up*) probleemi lahendamine.²⁷⁰ Põhjamaades leiti juba 1980-ndate lõpus, et tele- ja raadioprogrammide taasedastamisel kaabellevivõrgu kaudu on kõige mõistlikum õiguste kollektiivne teostamine. Kuigi paljud riigid on lahendanud selle küsimuse, taandades õiguste omajate ainuõiguse õiguseks õiglasele tasule, on Põhjamaades õiguste omajatel säilinud ainuõigus teoste kaabellevivõrgu kaudu

²⁶⁵ Autoriõiguse seaduse, haldusõigusrikkumiste seadustiku, kriminaalkoodeksi, tarbijakaitseseaduse ja tolliseaduse muutmise ja täiendamise seadus (21.01.1999). – RT I 1999, 10, 156; Vt Seletuskiri autoriõiguse seaduse, haldusõigusrikkumiste seadustiku, kriminaalkoodeksi, tarbijakaitseseaduse ja tolliseaduse muutmise ja täiendamise seaduse eelnõule. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=982590021 (05.05.2013).

²⁶⁶ Autoriõiguse seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus (09.12.1999). – RT I 1999, 97, 859; Vt Seletuskiri autoriõiguse seaduse muutmise seaduse eelnõu 174 SE I juurde. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=992600016 (05.05.2013).

²⁶⁷ M. Ficsor (viide 118), lk 62.

²⁶⁸ Satelliididirektiivi artikkel 9 lg 1 kohaselt tagavad liikmesriigid, et autoriõiguse omanikud ja autoriõigusega kaasnevate õiguste valdajad kasutavad oma õigust lubada või keelata kaabellevioperaatoril kaabli kaudu taasedastamine ainult kollektiivse esindamise organisatsioonide vahendusel; Satelliididirektiivi artikkel 9 lg 2 kohaselt, kui õiguste omanik ei ole andnud oma õiguste haldamist üle kollektiivse esindamise organisatsioonile, loetakse, et sama kategooria õigusi haldav kollektiivse esindamise organisatsioon on volitatud haldama kõnealuse omaniku õigusi.

²⁶⁹ *Supra*, lk 24-25.

²⁷⁰ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 477–478.

taasedastamise korral, mida on toetatud ilma *opt-out* võimaluseta laiendatud kollektiivse litsentsi reeglita.²⁷¹

Satelliidi kaudu edastamise õiguse teostamisega seonduv laiendatud kollektiivse litsentsi reegel tuleneb satelliididirektiivi artiklist 2 ja artikkel 3 lg-test 1 ja 2.²⁷² Satelliididirektiivi artikkel 3 lg 1 sätestab, et satelliidi kaudu edastamise õiguse teostamine peab toimuma lepingulistel alustel. See tähendab, et liikmesriikidel ei ole lubatud rakendada mittevabatahtlikke litsentse.²⁷³ Need sätted võimaldavad Euroopa Liidu liikmesriikidel rakendada laiendatud kollektiivse litsentsi reeglit. Samas on laiendatud kollektiivse litsentsi reeglid õigustatud ainult nendes valdkondades, kus ta on ainuvõimalik õiguste teostamise moodus ning kus õiguste omajad tavaliselt ei teosta oma õigusi individuaalselt.²⁷⁴

Palju tugevam toetus laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamisele tuleb infoühiskonna direktiiviga.²⁷⁵ Infoühiskonna direktiivi preambula punkti 18 kohaselt ei mõjuta infoühiskonna direktiivi kohaldamine liikmesriikide tegevust nimetatud õiguste, näiteks laiendatud kollektiivlitsentside reguleerimisega.²⁷⁶ Selliselt määratleb infoühiskonna direktiiv laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi kui „tegevust nimetatud õiguste reguleerimisel“ ja jätab sellise süsteemi kohaldamise liikmesriikide otsustada.²⁷⁷ Tarja Koskinen-Olsson leiab, et infoühiskonna direktiivi preambula punktis 18 sätestatud tuleks pidada peamiseks seisukohaks, et see ei kehti mitte ainult juba olemasolevate laiendatud kollektiivse litsentsi reeglite suhtes, vaid annab liikmesriikide vabaduse rakendada neid ka uutes valdkondades.²⁷⁸

²⁷¹ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 301.

²⁷² Satelliididirektiivi artikli 2 kohaselt sätestavad liikmesriigid autori ainuõiguse lubada autoriõigusega kaitstud tööde edastamist üldsusele satelliidi kaudu, võttes arvesse käesoleva peatüki sätteid; Satelliididirektiivi artikkel 3 lg 1 kohaselt tagavad liikmesriigid, et artiklis 2 osutatud loa võib omandada ainult lepinguga; Satelliididirektiivi artikkel 3 lg 2 kohaselt võib liikmesriik näha ette sätteid, mille kohaselt kollektiivse esindamise organisatsiooni ja ringhäälinguorganisatsiooni vahelist kollektiivlepingut, mis käsitleb teatavat teoste kategooriat, võib laiendada sama kategooria õiguste omanikele, keda kollektiivse esindamise organisatsioon ei esinda, tingimusel, et satelliidi kaudu üldsusele edastamine toimub samal ajal, kui sama ringhäälinguorganisatsiooni edastus maismaavõrgus, ja esindamata õiguste omanikul on igal ajal võimalik arvata oma teosed kollektiivlepingu laiendusalt välja ja teostada oma õigusi individuaalselt või kollektiivselt.

²⁷³ J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 53.

²⁷⁴ M. Ficsor (viide 118), lk 63.

²⁷⁵ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 478.

²⁷⁶ Infoühiskonna direktiivi preambula punkt 18 inglise k: *This Directive is without prejudice to the arrangements in the Member States concerning the management of rights such as extended collective licences.*

²⁷⁷ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 478.

²⁷⁸ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 303.

Autori hinnangul on selle ühe laiendatud kollektiivse litsentsi reegli kehtestamine autoriõiguse seaduses pigem formaalsus Euroopa Liidu õigusega kooskõla tagamiseks, mitte Eesti Vabariigi seadusandja teadlik õiguspoliitiline otsus ja valik. Autor on seisukohal, et kuna Eestis siiski on juba rakendatud teoste ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide satelliidi kaudu edastamise õiguse teostamisel laiendatud kollektiivse litsentsi reeglit, siis annab see fakt Eestile võimaluse kooskõlas rahvusvaheliste autoriõiguse reeglite ja Euroopa Liidu õigusega arendada selles plaanis autoriõigust edasi ja rakendada laiendatud kollektiivse litsentsi reegleid ka uutes valdkondades. Autor leiab, et Eestis peaks seda võimalust kasutama ja tõsiselt kaaluma laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamist sarnaselt Põhjamaadega ning arendama autoriõiguse seadust selles suunas sisulise õiguspoliitilise valikuna.

Magistritööstki nähtub, et kuigi lisaks laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemile eksisteerib ka muid õigustehnilisi lahendusi, tagamaks masskasutuste korral autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutajatele õiguskindlust, on just laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem tõestanud oma sobivust ja paindlikkust erinevate probleemide lahendamisel.²⁷⁹ Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemil on masskasutuste korral täislitsentside tagamisel ja kõrgete tehingukulude probleemi lahendamisel mitmeid eelised, võrreldes selliste alternatiivsete lahendustega nagu sundlitsentsid ja õiguste kohustuslik kollektiivne teostamine. Laiendatud kollektiivsed litsentsid põhinevad läbirääkimistel ja lepinguvabadusel ning mitteesindatud õiguste omajad saavad astuda igal ajal *opt-out* võimalust kasutades sellest süsteemist välja. Vabade läbirääkimiste olemasolu on eelis ka mitteesindatud õiguste omajale, sest kollektiivse esindamise organisatsiooni poolt läbiräägitava tasu määr on tõenäoliselt kõrgem kui sundlitsentsi puhul.²⁸⁰ Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi kasuks räägib ka fakt selle hästi toimimisest, mida kinnitab muu hulgas asjaolu, et *opt-out* võimalust on kasutatud väga harvadel juhtudel.²⁸¹ Thomas Riis ja Jens Schovsbo toovad laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi eelistamise argumendina asjaolu, et kuigi laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem muudab masskasutuste litsentseerimise oluliselt efektiivsemaks kui individuaalne või traditsiooniline õiguste kollektiivne teostamine, on laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi oluliseks positiivseks

²⁷⁹ T. Koskinen-Olsson (viide 2), lk 284.

²⁸⁰ J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 53.

²⁸¹ H. Olsson (viide 50).

omaduseks see, et ta pakub selliste olukordade lahendamiseks ideoloogilises plaanis vastuvõetavaid lahendusi.²⁸² Johan Axhamn ja Lucie Guibault on Põhjamaade praktika põhjal leidnud, et kuigi laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi juurutamise eesmärk oli kasutajate huvide kaitse, on see mudel suutnud saavutada tasakaalu õiguste kasutajate ja õiguste omajate huvide vahel.²⁸³ Samale asjaolule juhib tähelepanu ka Pirkko-Liisa Haarmann, öeldes, et Soome seadusandja tegevusest laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi arendamisel võib järeldada, et seadusandja peab seda süsteemi õnnestunuks nii õiguste omajate kui ka kasutajate seisukohast.²⁸⁴ D. Gervais toob välja ka argumendi, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem on muutnud õiguste kollektiivse teostamise tõhusamaks ja kasvatanud õiguste omajatele väljamakstavaid tasusid.²⁸⁵

Autori hinnangul on laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi ideoloogilised eelised sundlitsentside ja õiguste kohustusliku kollektiivse teostamise ees olulised põhjendused, miks Eestis peaks senisest enam rakendama kõrvalolijate probleemi ja masskasutuste kõrgete tehingukulude lahendamisel laiendatud kollektiivse litsentsi reegleid. Autor leiab, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem kaitseb võrdselt nii õiguste kasutajate kui ka õiguste omajate huvisid ja peab seda oluliseks argumendiks laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi edasiarendamiseks ja selliselt rakendamiseks, et seda oleks võimalik kasutada ka uutes valdkondades. Magistritöö autori hinnangul on kõikide autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õigustega seotud huvigruppide ootusi ja soove arvestav õigussüsteem vajalik Eesti loomemajanduse ja laiemalt kogu kultuuri jätkusuutlikkuse tagamiseks. Ka Elise Vasamäe peab põhjendatuks kaaluda laiendatud kollektiivse litsentsi mudeli laiaulatuslikumat rakendamist seetõttu, et see arvestab kõikide autoriõigusega seotud huvigruppide huvide ja õigustega.²⁸⁶

Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem on huvitav lahendus selliste riikide jaoks, kus ühelt poolt on õiguste omajad küllaltki hästi organiseerunud ning teiselt poolt oluline osa kasutatavatest ja litsentseerimist vajavatest teostest tuleb välisriikidest. Viimast põhjusel, et välisriikide õiguse omajate lubasid on oluliselt raskem ja aeganõudvam hankida. Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem muudab autoritasude kogumise operatiivsemaks ning see

²⁸² T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 472.

²⁸³ J. Axhamn, L. Guibault (viide 52), lk 27.

²⁸⁴ P.-L. Haarmann (viide 59), lk 229-230.

²⁸⁵ D. Gervais (viide 115), lk 45.

²⁸⁶ E. Vasamäe (viide 7), lk 534.

süsteem võib olla ka tõhus vahend orbeetidega seonduvate probleemide lahendamiseks.²⁸⁷ D. Gervais on väitnud, et laiendatud kollektiivne litsents on kõige sobivam lahendus, kindlustamaks autoriõiguste teostamise edukuse digitaalajastul.²⁸⁸

Magistritöö autori hinnangul kuulub suur osa Eestis kasutatavatest autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objektidest välisriikide õiguste omajatele. Eestis on küll olemas küllaltki hästi õiguste kollektiivse esindamise organisatsioonide kaudu organiseerunud õiguste omajad ja sellega on ka täidetud laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamise ja edasiarendamise oluline eeltingimus, kuid mitmed Eestis asutatud kollektiivse esindamise organisatsioonid on tegutsenud suhteliselt lühikest aega. Seetõttu leiab autor, et laiendatud kollektiivse litsentsi rakendamisel uutes valdkondades on oluline pöörata tähelepanu ka kollektiivse esindamise organisatsioonide tegevuse reguleerimisele. Sellele asjaolule on juhtinud ka tähelepanu T. Riis ja J. Schovsbo, öeldes, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamiseks ei piisa ainult laiendatud kollektiivse litsentsi reeglite kehtestamisest. Riisi ja Schovsbo hinnangul on sama oluline tegeleda kollektiivse esindamise organisatsioonide tegevuse kujundamisega. Nad leiavad, et oleks vaja kehtestada õigusaktidesse norme, mis sätestaksid õiguste omajate parema kaitse nende organisatsioonide vastu.²⁸⁹

Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamisel on kahtlemata oluline autoriõigust reguleerivate rahvusvaheliste reeglite ja riigisiseste õigusnormide analüüs, kuid alahinnata ei tohi ka kultuurilist konteksti. Sellest johtuvalt on oluline kaaluda laiemalt ka sotsiaalseid ja kultuurilisi aspekte. Põhjamaades on laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem olnud edukas just tänu sealsetele traditsioonidele.²⁹⁰ Põhjamaade ühiskonnakorralduse ja õigusliku süsteemi kaubamärgiks on kõikide puudutatud poolte kaasatus. Seal ollakse harjunud kaasama probleemide lahendamiseks kõiki huvitatud osapooli ning lahendused leitakse kokkuleppe põhjal.²⁹¹ Erilist tähelepanu tuleb laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi juurutamisel pöörata mitteesindatud õiguste omajate huvide kaitsmisele.²⁹²

²⁸⁷ D. Gervais (viide 14), lk 21-22.

²⁸⁸ D. Gervais (viide 51), lk 7.

²⁸⁹ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 496.

²⁹⁰ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 497.

²⁹¹ T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 495.

²⁹² T. Riis, J. Schovsbo (viide 4), lk 492.

Magistritöös läbi viidud analüüsi tulemusel asub magistriöö autor seisukohale, et Eestis on võimalik ja põhjendatud rakendada laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi ka uutes autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutamise valdkondades.

Eestis laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi uutes valdkondades rakendamise esimene samm oleks autoriõiguse seadusele laiendatud kollektiivse litsentsi reegleid koondava paragrahvi lisamine. Nimetatud paragrahvi koondatavate normide aluseks oleks põhjendatud võtta AutÕS §-des 79 ja 79¹ kehtestatud sätteid. Kogu regulatsiooni kujundamisel võiks eeskujuks võtta kas näiteks Taani autoriõiguste seaduse §-id 50-52, Rootsi autoriõiguse seaduse²⁹³ peatüki 3 a (§-id 42a-42f)²⁹⁴ või Soome autoriõiguse seaduse²⁹⁵ § 26.

Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi elemendid peaksid olema loetletud paragrahvis, mis sisaldab järgmisi põhimõtteid: (i) laiendatud kollektiivne litsents kohaldub ainult kollektiivse esindamise organisatsiooni ja õiguste kasutaja vaheliste läbirääkimiste tulemusel sõlmitud lepingule, (ii) kollektiivse esindamise organisatsioon peab esindama olulist hulka sama kategooria õiguste omajaid, lähtudes pädeva riikliku ameti poolt määratud kriteeriumidest, (iii) laiendatud kollektiivse litsentsi leping annab kasutajale õiguse kasutada kõiki, sealhulgas mitteesindatud õiguste omajate avaldatud teoseid, kuid ainult kokkulepitud autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste valdkonnas, (iv) mitteesindatud õiguste omajatel on alati õigus nõuda individuaalse tasu väljamaksmist, (v) mitteesindatud õiguste omajatel on isiklik õigus väljuda igast laiendatud kollektiivse litsentsi lepingust (*opt-out*).²⁹⁶

Magistritöö autor on seisukohal, et kehtestada tuleks regulatsioon, mille kohaselt annab lõplikult kollektiivse esindamise organisatsioonile õiguse laiendatud kollektiivse litsentsi lepingute sõlmimiseks Justiitsministeeriumi kinnitus. Samuti leiab autor, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemiga seonduva teabe kogumiseks tuleks asutada avalik andmekogu.

²⁹³ Act on Copyright in Literary and Artistic Works (Act 1960:729, of December 30, 1960, as amended up to April 1, 2009). Arvutivõrgus: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=241513 (05.05.2013).

²⁹⁴ D. Gervais (viide 51), lk 41.

²⁹⁵ Tekijänoikeuslaki. 8.7.1961/404. Arvutivõrgus: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404> (05.05.2013).

²⁹⁶ D. Gervais (viide 51), lk 41.

Seadusandja võib autoriõiguse seaduse või siis mingisuguse eeskirja kaudu määratleda need valdkonnad, kus laiendatud kollektiivse litsentsi lepingut on lubatud rakendada. D. Gervais peab aga ranget õiguslikku piiritlemist riskantseks, sest iga eluline muudatus selles valdkonnas nõuaks õigusakti muutmist. Samuti leiab ta, et kuigi mingisugune eeskiri võimaldab suuremat paindlikkust, siis ei pruugi ka see olla parim võimalus reageerida nendele muudatustele. Sellest johtuvalt on Gervais seisukohal, et laiendatud kollektiivse litsentsi rakendamine mingil konkreetsel juhtumil ei tohiks olla mitte poliitiline, vaid halduslik otsus. Gervais arvab, see otsus peab põhinema ratsionaalsel analüüsil ja asjaolude hindamisel, kus lähtutakse objektiivsetest näitajatest ning kaalutakse, millist kasu õiguste omajad ja õiguste kasutajad selles valdkonnas laiendatud kollektiivse litsentsi reegli rakendamisest võivad saada. Gervaisi seisukoht on, et sellise analüüsi tegemine võiks olla mõne asjakohase ameti pädevuses, pakkudes selleks välja sama organisatsiooni, kes kinnitab laiendatud kollektiivseid litsentsi lepingu sõlmiseks õigustatud kollektiivse esindamise organisatsioonid. Sellest johtuvalt tuleks seadusega anda sellele ametile volitus määrata, millistes valdkondades laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguid rakendada.²⁹⁷

Magistritöö autor peab Gervaisi seisukohta mõistlikuks ja nõustub sellega. Autor leiab, et Eestis oleks põhjendatud kehtestada laiendatud kollektiivse litsentsi regulatsioon, mis oleks laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamise valdkondade määramisel paindlik. Selliselt kehtestatav laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem oleks kasutatav erinevates autoriõiguslikes ja autoriõigusega kaasnevates suhetes, sealhulgas ka uutes, tänu tehnoloogia arengule tulevikus veel tekkida võivates suhetes.

²⁹⁷ D. Gervais (viide 51), lk 28-29.

KOKKUVÕTE

Autor uuris magistritöös Põhjamaades välja töötatud laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi ja analüüsis selle mudeli edasise rakendamise võimalusi Eestis.

Magistritöö eesmärk oli vastata küsimustele, kuidas peab toimima autoriõiguse ja autoriõigustega kaasnevate õiguste kollektiivne teostamine laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemis; kuidas lahendab laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem täislitsentsi tagamise küsimuse rahvusvaheliste autoriõiguse reeglite kontekstis; kas ja kuidas aitab laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem kaitsta autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate õigusi ning millistel tingimustel on laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi võimalik rakendada.

Autor eeldas seejuures, et Eesti autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kollektiivse teostamise süsteem on võimalik viia kooskõlla laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamise põhimõtetega; laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem tagab autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutajatele õiguskindluse kooskõlas rahvusvaheliste autoriõiguse reeglitega; laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem võimaldab kehtestada autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate õiguste kaitset tagavad reeglid ning laiendatud kollektiivse litsentsi reeglid on Eestis rakendatavad ka uutes autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutamise valdkondades.

Esimeses peatükis käsitles magistritöö autor autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kollektiivse teostamise olemust. Vaatluse all olid laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi poolt täiendavalt kollektiivse esindamise organisatsioonidele kehtestatavad nõuded. Välja kujunenud ja hästi toimiv autoriõiguse ja autoriõigustega kaasnevate õiguste kollektiivse teostamise struktuur loob võimaluse laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi edukaks rakendamiseks. Autor tuvastas, et Eestis tegutsevad kollektiivse esindamise organisatsioonid kõikides peamistes autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate kategooriates. Enamik Eestis tegutsevatest kollektiivse esindamise organisatsioonidest on suhteliselt lühikese ajalooga ning seetõttu vajaks siinsete kollektiivse esindamise organisatsioonide haldus- ja finantsvõimekus laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamisel täiendavat järelevalvet. Autor leidis, et laiendatud kollektiivse litsentsilepingu sõlmimiseks peaks kollektiivse esindamise organisatsiooni Eestis kinnitama ja heaks kiitma Justiitsministeerium.

Üheks tähtsamaks kinnitamise eeltingimuseks peaks olema esinduslikkuse nõue kollektiivse esindamise organisatsiooni repertuaarile – see tähendab, et organisatsioon peab esindama olulist osa asjakohase kategooria autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajatest. Kehtestada tuleks ka riiklik järelevalve kollektiivse esindamise organisatsioonide tegevuse üle ja määrata selle teostajaks samuti Justiitsministeerium. Autor jõudis järeldusele, et kollektiivse esindamise organisatsiooni esinduslikkuse nõue koostoimes kinnitamise nõude ja riikliku järelevalve teostamisega tagaks Eestis laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi stabiilse toimimise ja täidaks selliselt ühe laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamise eelduse.

Teises peatükis vaatles autor laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi tekkimise põhjusi ning uuris, milliseid autoriõiguslikke probleeme ja milliste meetoditega see lahendab. Samuti käsitles autor laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rahvusvaheliste autoriõiguse reeglite kontekstis. Üks peamisi masskasutusega seotud takistusi autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutajate õiguskindluse tagamisel on kõrvalolijate probleem. Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem on õiguslik mudel täislitsentsi garanteerimiseks, olles seega suunatud kõrvalolijate probleemi lahendamisele ning õiguste kasutajatele õiguskindluse tagamisele. Autori hinnangul tagab laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutajatele täislitsentsi ja aitab tõhusalt lahendada kõrvalolijate probleemi. Seejuures leidis autor, et erinevalt alternatiivsetest lahendustest säilitab laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate ja kasutajate lepinguvabaduse. Peamine laiendatud kollektiivse litsentsi reeglite kohaldamise tingimus on lepingu olemasolu kollektiivse esindamise organisatsiooni ning autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutaja vahel. Litsentsilepingu tingimused lepitakse kokku õiguste kasutaja ja kollektiivse esindamise organisatsiooni vaheliste vabade läbirääkimiste tulemusel. Seadusandja laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu sisu ei mõjuta. Alles litsentsileping annab loa mitteesindatud autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutamiseks. Autor leidis, et selline lahendus oleks kooskõlas Eesti õiguskorraga. Kõrvalolijate seisukohast on laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemil sundlitsentsi ja õiguste kohustusliku kollektiivse teostamise mudeliga sarnane lõpptulemus. Sellest tulenevalt analüüsis autor, kas laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem on autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste piirang ning kas see mudel on kooskõlas rahvusvaheliste autoriõiguse reeglitega. Autor jõudis järeldusele, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi ei ole autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste piirang ja

võimaldab garanteerida õiguste kasutajale täislitsentse kooskõlas rahvusvaheliste autoriõiguse reeglitega. Sellest johtuvalt kaitseb laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem tõhusalt autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutajate huve.

Kolmandas peatükis pööras autor tähelepanu autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate õiguste kaitse aspektidele laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemis. Kuna laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem riivab eelkõige kõrvalolijate õigusi, siis on laiendatud kollektiivse litsentsi rakendamisel tähtis kehtestada täiendavaid meetmeid kõrvalolijate õiguste kaitseks. Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem sisaldab kahte selle eesmärgilist elementi. Kõrvalolijatel on õigus valida, kas keelata oma õiguste kasutamine laiendatud kollektiivse litsentsi lepingu alusel (*opt-out* võimalus) või nõuda kollektiivse esindamise organisatsioonilt individuaalse tasu väljamaksmist. Kõrvalolijad, kes on teadlikult otsustanud õiguste kollektiivse teostamise süsteemiga mitte liituda, saavad *opt-out* võimalust kasutades astuda laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemist välja ja taastada seeläbi oma positsioon. Kõrvalolijad, kes ei soovi kasutada *opt-out* võimalust ega liituda kollektiivse esindamise organisatsiooniga, saavad nõuda kollektiivse esindamise organisatsioonilt igal juhul individuaalse tasu väljamaksmist.

Autor leidis, et *opt-out* võimaluse kasutamine peaks olema vormiliselt lihtne ning selleks sobivaim oleks kirjalikku taasesitamist võimaldav vorm. Autori hinnangul peaks jätma kollektiivse esindamise organisatsioonidele aega kuus kuud *opt-out* võimaluse realiseerimise korral asjakohaste teoste kõrvaldamiseks oma repertuaarist. Kollektiivse esindamise organisatsioonid peavad tegema mõistlikke pingutusi kõrvalolijate leidmiseks ja neile tasude väljamaksmiseks. Kuna laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi tingimustes võib kõrvalolija saada oma nõudeõiguse tekkimisest teada oluliselt hiljem pärast selle nõude sissenõutavaks muutumist, leidis autor, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamisel võiks olla kõrvalolijate individuaalse tasu väljamaksmise nõude aegumise tähtaeg seadusest tuleneva nõude kohaselt kümme aastat.

Autor asus seisukohale, et tagamaks kõrvalolijatele reaalselt võimalust individuaalse tasu väljamaksmise nõudeõiguse ja *opt-out* võimaluse realiseerimiseks, tuleks luua laiendatud kollektiivse litsentsi lepingute infosüsteem. Selle kaudu oleks kõrvalolijatel võimalik tuvastada oma õiguste kasutamise fakt. Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemiga luuakse võimalus selle mudeli kasutamisest tulenevate erimeelsuste kohtuväliseks lahendamiseks.

Kasutatakse lepitus- või vahekohtumenetlusel põhinevaid mudeleid. Kohtuväline menetlus on mõeldud nii autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajatele kui ka kasutajatele. Eestis on praegu kasutusel lepitusmenetlus ja see ei ole kohustuslik kohtueelne menetlus. Edasist uurimist vajaks küsimus, kas asendada lepitusmenetlus spetsialiseerunud vahekohtuga ja kas tegemist peaks olema kohustusliku kohtueelse menetlusega. Autor jõudis järeldusele, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem võimaldab kehtestada regulatsiooni, kus autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajatele on tagatud otsustusvabadus oma õiguste teostamise suhtes. Seeläbi kaitseb laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem tõhusalt ka autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate huve.

Neljandas peatükis käsitles autor laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamise võimalusi ja põhimõtteid. Selle mõistmiseks uuris autor Põhjamaade sellealast kogemust, mis näitab, et laiendatud kollektiivse litsentsi süsteem on olnud autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutajatele täislitsentside tagamiseks tõhus vahend väga erinevat viisi masskasutuste korral. Autori hinnangul on tendentsiks järjest uute valdkondadega laiendatud kollektiivse litsentsi reeglite kehtestamine. Kõige kaugemale on laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamisel läinud Taani, kes on lisanud oma autoriõiguse seadusesse väga paindliku laiendatud kollektiivse litsentsi üldreegli. See üldreegel jätab laiendatud kollektiivse litsentsi rakendamise valdkonna kollektiivse esindamise organisatsiooni ja õiguste kasutaja määrata. Lõplikult on rakendamise valdkond pädeva ameti otsustada, kes peab selle valdkonna kinnitama.

Eestis on seni rakendatud laiendatud kollektiivse litsentsi reeglit autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguse objekti satelliidi kaudu edastamise korral. Autori hinnangul on selle ühe laiendatud kollektiivse litsentsi reegli kehtestamise põhjuseks pigem autoriõiguse seaduse Euroopa Liidu õigusega harmoneerimise vajadus, mitte Eesti seadusandja teadlik õiguspoliitiline otsus ja valik. Autor leiab, et kehtivas regulatsioonis sätestatud laiendatud kollektiivse litsentsi reegel erineb Põhjamaades väljatöötatud laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi põhimõtetest ja need normid vajaksid laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi edasiarendamisel muutmist ja täiendamist.

Autor jõudis järeldusele, et Eestis oleks põhjendatud eelistada autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutajatele täislitsentside tagamiseks senisest enam laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi. Kehtivat regulatsiooni oleks võimalik täiendada selliselt, et

laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi saaks rakendada ka uutes autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutamise valdkondades.

Magistritöös läbi viidud analüüsi tulemusena jõudis autor lõppjärel dusele, et autoriõiguse seaduses on võimalik kehtestada laiendatud kollektiivse litsentsi reeglid selliselt, et kollektiivse esindamise organisatsioonidel oleks õigus sõlmida uutes valdkondades autoriõiguse ja autoriõigustega kaasnevate õiguste objektide kasutamiseks laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguid. Laiendatud kollektiivse litsentsi süsteemi rakendamine ka uutes valdkondades on põhjendatud, sest laiendatud kollektiivse litsentsi regulatsiooniga on võimalik paremini kaitsta autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate ning õiguste kasutajate huve.

Magistritöö peamiseks järelduseks ja ettepanekuks on muuta autoriõiguse seadust, lisades sellele kõiki laiendatud kollektiivse litsentsi reegleid koondav paragrahv. Autoriõiguse seadusele lisatava paragrahviga kehtestatav regulatsioon peaks võimaldama rakendada laiendatud kollektiivse litsentsi lepinguid ka uutes autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutamise valdkondades.

EXTENDED COLLECTIVE LICENSE IN COPYRIGHT AND RELATED RIGHTS RELATIONS

Abstract

A small country like Estonia needs to look after its cultural continuity. It is obvious that legislation cannot be used to force anyone to create; however, in a state based on the rule of law, it is the legal system's obligation to develop an environment which is suitable for ensuring cultural continuity.

Such an environment should meet the main expectations of three interest groups. An author has to have an opportunity to make a living with his or her creative work. Everyone must be given easy access to cultural achievements. A cultural undertaking uniting an author and a consumer of culture has to be ensured legal certainty in order to invest in the outcomes of creative work.

Seeing what goes on around us, one cannot help but notice developments in information technology which also affect the cultural sphere. Consumption of culture has dramatically changed; mass use of cultural achievements is unfathomable. This factual reality also presents new challenges for copyrights.

One of the main problems in copyright related to mass use is the question of how to ensure legal certainty for those exercising rights, and how to guarantee a license, with reasonable transaction costs, for using all objects of copyright and related rights. The only reasonable way to grant a license for mass use is collective management of copyright and related rights. The system of collective management of rights is effective if it can issue blanket licenses for the use of all objects of copyright and related rights. However, in reality no collective management organisation represents every single owner of rights in the world. Those owners of rights not represented by collective management organisations are called outsiders. Mass use gives rise to an outsider problem because a person exercising rights may, out of ignorance, violate an outsider's copyright.

To solve the outsider problem arising from mass use, Estonia has applied mostly limitations on copyright and related rights (compulsory licenses) and mandatory collective management of rights. These methods help to solve the outsider problem, but thereby infringe upon the

rights of owners of copyright and related rights. The author of the Master's thesis sees a problem in that, and wishes to explore whether there are alternatives to compulsory licenses and mandatory collective management of rights that would protect equally the interests of owners of copyright and related rights and those of users.

The Nordic countries²⁹⁸ have cooperated with each other in the field of copyright for a long time now and they all have enacted similar legislation. To solve the outsider problem and to guarantee blanket licenses to persons exercising rights, a new legal solution called the extended collective license was developed in the Nordic countries in the beginning of the 1960s. One of the main motives for introducing such a solution was the wish to find a balance between the interests of owners of copyright and related rights and those of persons exercising the rights. To make it simple, the extended collective license is a model established by law which under certain conditions grants collective management organisations the right to conclude with persons exercising rights license agreements with an “extending effect”. The “extending effect” means that the license agreement grants permission to exercise also the rights of those owners of rights who are not represented by any collective management organisation. The most important characteristic of the extended collective license system is that the exercise of copyright and related rights is agreed upon in a contract concluded as a result of free negotiations between a collective management organisation and a user. The legislator does not interfere in the furnishing of such contractual terms and conditions.

In Estonia, the extended collective license rule has been applied so far in the case of broadcasting programmes by satellite. This extended collective license rule has been applied in Estonia in connection with the European Council Directive 93/83/EEC of 27 September 1993 on the coordination of certain rules concerning copyright and rights related to copyright applicable to satellite broadcasting cable retransmission.

In the Master's thesis, the author explores more thoroughly the nature of the extended collective license system developed in the Nordic countries, and analyses the possibilities for its further application in Estonia.

²⁹⁸ Denmark, Finland, Norway, Sweden and Iceland.

The objective of the Master's thesis is to identify how the collective management of rights should work in the extended collective license system, and how the extended collective license settles the matter of guaranteeing a blanket license and how it solves the outsider problem in the context of international copyright rules. The goal is also to arrive at an answer to the question of whether and how the extended collective license system protects the rights of owners of copyright and related rights, and under which conditions it is possible to apply the extended collective license system.

The Master's thesis set an hypothesis that it is possible and reasonable to add to the Estonian Copyright Act the regulatory framework of the extended collective license in such a form that would better protect the interests of owners of copyright and related rights and those of persons exercising the rights, and enable collective management organisations to enter into extended collective license agreements for using objects of copyright and related rights also in new fields.

To analyse and solve the problem at hand, the systematic, analytical, logical, qualitative, comparative and historical methods of research have been applied in the Master's thesis. The author has mainly used legal literature, international conventions and agreements regulating copyright and related rights, European Union law and national legislation.

According to the problems being explored, the Master's thesis has been divided into four chapters.

In the first chapter, the author explores the general principles of collective management of copyright and related rights. The chapter focuses on the nature of collective management organisations in the exercise of copyright and related rights in a broader context, and on their role in the extended collective license system. The established and well-functioning structure of the collective management of rights creates an opportunity for successful application of the extended collective license system. The author discovered that in Estonia, collective management organisations operate in all main categories of owners of copyright and related rights. The author feels that in order to enter into an extended collective license agreement, the collective management organisation in Estonia should be confirmed and approved by the Ministry of Justice. One of the most important preconditions of approval is the requirement of sufficient representation as regards the collective management organisation's repertoire; that

means the organisation must represent a significant part of the owners of rights in a corresponding category. State supervision over the activities of collective management organisations should also be established and the Ministry of Justice should be appointed as the authority exercising supervision. The author reached the conclusion that the requirement of sufficient representation imposed on a collective management organisation in conjunction with the requirement of approval and exercise of state supervision would guarantee the stable functioning of the extended collective license system in Estonia and would thereby fulfill one precondition of the application of the extended collective license system.

The second chapter looks at the substance of the extended collective license system. The author reveals the nature of the extended collective license system, and explores what copyright-related problems and with what methods it solves. The author also addresses the extended collective license system in the context of international copyright rules. In the author's assessment, the extended collective license system guarantees a person exercising rights a blanket license, and helps to effectively solve the outsider problem. Whereas, unlike alternative solutions, the extended collective license system maintains the freedom of contract for the represented owners of rights and persons exercising the rights. The author finds that such a solution complies with the Estonian legal order. From the outsiders' point of view, the outcome of the extended collective license system is similar to that of the compulsory license and mandatory collective management of rights model. Based on that, the author analyses whether the extended collective license system is a limitation on copyright and related rights, and whether this model complies with the international copyright rules. The author reached the conclusion that the extended collective license system is not a limitation on copyright and related rights, and it enables a person exercising rights to be guaranteed blanket licenses in accordance with international copyright rules. Consequently, the extended collective license system effectively protects the interests of persons exercising copyright and related rights.

The third chapter focuses on the protection of the rights of owners of copyright and related rights in the extended collective license system. Since the extended collective license system infringes the rights of outsiders, the author addresses the main elements used in the extended collective license system for the protection of the rights of owners of copyright and related rights. The outsiders have the right to choose whether to prohibit the exercise of their rights under an extended collective license agreement (opt-out) or to claim payment of an individual remuneration from a collective management organisation. The author finds that in order to

guarantee the outsiders a real opportunity to carry out the right to claim payment of an individual remuneration or to opt out, an extended collective license agreements information system should be established. Through the information system it would be possible for the outsiders to ascertain the fact whether their rights have been exercised. The author reached the conclusion that the extended collective license system enables a regulatory framework to be established, whereby owners of copyright and related rights are guaranteed discretion as to the exercise of their rights. The extended collective license system thereby effectively also protects the interests of owners of copyright and related rights.

The fourth chapter discusses issues related to the application of the extended collective license system. The author explores the principles of the application of the extended collective license system in the Nordic countries, and analyses the system's current position as well as possibilities for further development in the Estonian legal order. The Nordic experience shows that the extended collective license system has been an effective tool for guaranteeing blanket licenses to persons exercising copyright and related rights in the case of very different methods of mass use. In the author's assessment, there is a tendency to establish the extended collective license rules in more and more fields. The country that has gone the furthest in the application of the extended collective license system is Denmark, which has established in its Copyright Act a very flexible general rule of extended collective license. This general rule lets the field of application of the extended collective license be decided by a collective management organisation and a person exercising rights. The final decision concerning the field of application is made by a competent authority, which is required to confirm the field. The author finds that the extended collective license rule provided for in the Estonian Copyright Act differs from the principles of the extended collective license system developed in the Nordic countries. The author reached the conclusion that in Estonia it would be justified to prefer, more than to date, the extended collective license system to guarantee blanket licenses to persons exercising copyright and related rights. The Estonian Copyright Act should be amended so that it would also be possible to apply the extended collective license system in new fields where copyright and related rights are exercised.

As a result of the analysis conducted in the Master's thesis, the author reached the final conclusion that it is possible to establish in the Estonian Copyright Act the extended collective license rules in such a way that collective management organisations would have the right to enter into extended collective license agreements for using objects of copyright

and related rights in new fields. The application of the extended collective license system in new fields is also justified because the regulatory framework of the extended collective license enables to protect better the interests of owners of copyright and related rights and those of persons exercising the rights.

The main conclusion and proposal of the Master's thesis is to amend the Estonian Copyright Act by adding a section which includes all the extended collective license rules. The regulatory framework to be established by the section to be added to the Copyright Act should also enable the application of extended collective license agreements in new fields of application of copyright and related rights.

Priit Kala [allkirjastatud digitaalselt] [Tartus, 06.05.2013]

allkiri

kuupäev

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seaduse eelnõu 15.02.2013 versioon. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=58013/Autori%F5iguse+seaduse+eeln%F5u.pdf> (05.05.2013).
2. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seaduse eelnõu ja seletuskirja esialgne lähtematerjal. Versioon 19.02.2013. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=58012/Autori%F5iguse+anal%FC%FCs.pdf> (05.05.2013).
3. Axhamn, J., Guibault, L. Cross-border extended collective licensing: a solution to online dissemination of Europe's cultural heritage? Final Report prepared for EuropeanaConnect. – Amsterdam: Universitet van Amsterdam 2011. Arvutivõrgus: http://www.ivir.nl/publicaties/guibault/ECL_Europeana_final_report092011.pdf (05.05.2013).
4. Bruun, N. Intellectual Property Law in Finland. Haag: Kluwer Law International 2001.
5. Dreier, T. Satellite and Cable Directive. – M. M. Walter, S. von Lewinski (ed). European Copyright Law. A Commentary. New York: Oxford University Press 2010.
6. Drexler, J., Lewinski, S. von. The Digitising of Literary and Artistic Works. – Electronic Journal of Comparative Law 2007/11.3. Arvutivõrgus: http://www.ejcl.org/113/article_113-19.pdf (05.05.2013).
7. Ficsor, M. Collective Management of Copyright and Related Rights from the Viewpoint on International Norms and the *Acquis Communautaire*. – D. Gervais (ed). Collective Management of Copyright and Related Rights. Second Edition. The Netherlands: Kluwer Law International 2010.
8. Ficsor, M. Collective Management of Copyright and Related Rights in the Digital, Networked Environment: Voluntary, Presumption-Based, Extended, Mandatory, Possible, Inevitable? – D. Gervais (ed). Collective Management of Copyright and Related Rights. The Netherlands: Kluwer Law International 2006.
9. Ficsor, M. Collective Management of Copyright and Related Rights. Geneva: WIPO 2002.
10. Ficsor, M. The Law of Copyright and The Internet. New York: Oxford University Press 2002.
11. Gervais, D. Application of an Extended Collective Licensing Regime in Canada: Principles and Issues Related to Implementation. Study Prepared for the Department of

- Canadian Heritage. – *Sine loco*: University of Ottawa 2003. Arvutivõrgus: http://aix1.uottawa.ca/~dgervais/publications/extended_licensing.pdf (05.05.2013).
12. Gervais, D. Collective Management of Copyright: Theory and Practice in the Digital Age. – D. Gervais (ed). Collective Management of Copyright and Related Rights. Second Edition. The Netherlands: Kluwer Law International 2010.
 13. Gervais, D. The Changing Role of Copyright Collectives. – D. Gervais (ed). Collective Management of Copyright and Related Rights. The Netherlands: Kluwer Law International 2006.
 14. Gervais, D. The Evolving Role(s) of Copyright Collectives. – C. B. Graber, jt (ed). Digital Rights Management: The End of Collecting Societies. Berne: Staempfli Publishers 2005.
 15. Guide to the Rome Convention and to the Phonograms Convention. *Sine loco*: WIPO Publication 1981 (1999).
 16. Haarmann, P.-L. Tekijänoikeus ja lähioikeudet. Helsinki: Talentum 2005.
 17. Handbook on the implementation of the Services Directive. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities 2007. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/internal_market/services/docs/services-dir/guides/handbook_en.pdf (05.05.2013).
 18. Karnell, G. Extended Collective License Clauses and Agreements in Nordic Copyright Law. – 10 Columbia - VLA Journal of Law & The Arts 73, 1985-1986.
 19. Kelli, A. Intellektuaalse omandi kodifitseerimine: vajadused, võimalused ja töökorraldus. – Juridica 2012/7.
 20. Koskinen-Olsson, T. Collective Management in the Nordic Countries. – D. Gervais (ed). Collective Management of Copyright and Related Rights. Second Edition. The Netherlands: Kluwer Law International 2010.
 21. Kull, I. Lepinguvabaduse põhimõte Euroopa ühtlustuvas tsiviilõiguses ja Eesti tsiviilõiguse reform. – Riigikogu Toimetised 2, 2000.
 22. L. Guibault, L., Gompel, S. van. Collective Management in the European Union. – D. Gervais (ed). Collective Management of Copyright and Related Rights. Second Edition. The Netherlands: Kluwer Law International 2010.
 23. Lewinski, S. von. International Copyright Law and Policy. New York: Oxford University Press 2008.
 24. Nemvalts, K. Mõningaid autoriõiguse seaduse ajakohastamise aspekte: teose vaba kasutamise regulatsioon. – Juridica 2012/7.

25. Olsson, H. The Extended Collective Licence as Applied in the Nordic Countries. Presentation by Henry Olsson at Kopinor 25th Anniversary International Symposium. Oslo, May 20, 2005. Arvutivõrgus: <http://www.kopinor.no/en/copyright/extended-collective-license/documents/the-extended-collective-license-as-applied-in-the-nordic-countries> (05.05.2013).
26. Pisuke, H. Autoriõiguse alused ja muusikateoste kasutamise. *Sine loco*: Eesti Kirikute Nõukogu 2006.
27. Pisuke, H. Autoriõiguse seaduse eesmärk ja ülesanded. – *Juridica* 2012/7.
28. Ricketson, S., Ginsburg, J. C. International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond. Second edition. Volume 1. New York: Oxford University Press 2006.
29. Riis, T. Intellectual Property Law in Denmark. *Sine loco*: Kluwer Law International 2000.
30. Riis, T., Schovsbo, J. Extended Collective Licenses and the Nordic Experience - It's a Hybrid but is it a VOLVO or a Lemon? – *Columbia Journal of Law & the Arts* 2010/33.
31. Schierholz, A. Collective Rights Management in Europe - Practice and Legal Framework. – M. M. Walter, S. von Lewinski (ed). *European Copyright Law. A Commentary*. New York: Oxford University Press 2010.
32. Seletuskiri autoriõiguse seaduse muutmise seaduse eelnõu 174 SE I juurde. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=992600016 (05.05.2013).
33. Seletuskiri autoriõiguse seaduse, haldusõigusrikkumiste seadustiku, kriminaalkoodeksi, tarbijakaitseseaduse ja tolliseaduse muutmise ja täiendamise seaduse eelnõule. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=982590021 (05.05.2013).
34. Sterling, J. A. L. *World Copyright Law*. Third Edition. London: Sweet & Maxwell 2008.
35. Vasamäe, E. Kollektiivse esindamise organisatsioonide esindusõiguse ulatus. – *Juridica* 2012/7.
36. Verronen, V. Extended Collective Licence in Finland: A Legal Instrument for Balancing the Rights of the Author with the Interests of the User. – *Journal, Copyright Society of the U.S.A.* 1143, 2001-2002/49.
37. Woods, T. Multi-territorial Licensing and the Evolving Role of Collective Management Organizations. – D. Gervais (ed). *Collective Management of Copyright and Related Rights*. Second Edition. The Netherlands: Kluwer Law International 2010.

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

38. Act on Copyright in Literary and Artistic Works (Act 1960:729, of December 30, 1960, as amended up to April 1, 2009). Arvutivõrgus: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=241513 (05.05.2013).
39. Autoriõiguse seadus. – RT I 1992, 49, 615; RT I, 28.12.2011, 5.
40. Autoriõiguse seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus (09.12.1999). – RT I 1999, 97, 859.
41. Autoriõiguse seaduse, haldusõigusrikkumiste seadustiku, kriminaalkoodeksi, tarbijakaitse seaduse ja tolliseaduse muutmise ja täiendamise seadus (21.01.1999). – RT I 1999, 10, 156.
42. Avaliku teabe seadus. – RT I 2000, 92, 597; RT I, 19.12.2012, 5.
43. Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooniga ühinemise seadus. – RT II 1994, 16/17, 49.
44. Consolidated Act on Copyright 2010 (Consolidated Act No. 202 of February 27th, 2010). Arvutivõrgus: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=191420 (05.05.2013).
45. Eesti Vabariigi Maailma Kaubandusorganisatsiooni Asutamislepinguga (Marrakeši lepinguga) ühinemise protokolliga ratifitseerimise seadus. – RT II 1999, 22, 123.
46. Euroopa Liidu lepingu konsolideeritud versioon. – ELT C 83, 30.03.2010.
47. Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioon. – ELT C 83, 30.03.2010.
48. Euroopa Nõukogu direktiiv 93/83/EMÜ, 27. september 1993, teatavate satelliitlevile ja kaabli kaudu taasedastamisele kohaldatavaid autoriõigusi ja sellega kaasnevaid õigusi käsitlevate eeskirjade kooskõlastamise kohta. – EÜT L 248, 06.10.1993.
49. Euroopa Parlamendi ja Euroopa Nõukogu direktiiv 2001/29/EÜ, 22. mai 2001, autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas. – EÜT L 167, 22.06.2001.
50. Euroopa Parlamendi ja Euroopa Nõukogu direktiiv 2006/123/EÜ, 12. detsember 2006, teenuste kohta siseturul. – ELT L 376, 27.12.2006.
51. Justiitsministeeriumi põhimääruse kinnitamise määrus. – RT I 1997, 1, 7; RT I, 25.03.2013, 2.
52. Konkurentsiseadus. – RT I 2001, 56, 332; RT I, 27.06.2012, 11.

53. Law of the Administration of Copyright and Neighboring Rights (Copyright Administration Law) (Text of September 9, 1965, as last amended by the Law of May 8, 1998). Arvutivõrgus: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=126251 (05.05.2013).
54. Lepituseadus. – RT I 2009, 59, 385.
55. Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni autoriõiguse lepingu ratifitseerimise seadus. – RT II 2006, 14, 39.
56. Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni esitus- ja fonogrammilepingu ratifitseerimise seadus. – RT II 2006, 14, 40.
57. Meediateenuste seadus. – RT I, 06.01.2011, 1; RT I, 25.04.2012, 4.
58. Mittetulundusühingute seadus. – RT I 1996, 42, 811; RT I, 18.12.2012, 30.
59. Tekijänoikeuslaki. 8.7.1961/404. Arvutivõrgus: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404> (05.05.2013).
60. Teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvahelise konventsiooniga ühinemise seadus. – RT II 1999, 27, 165.
61. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216; RT I, 06.12.2010, 12.
62. Tööstusomandi õiguskorralduse aluste seadus. – RT I 2003, 18, 98; RT I 28.12.2011, 46.
63. Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 81, 487; RT I, 05.04.2013, 4.

MUUD KASUTATUD ALLIKAD

64. Kokkuvõtte Euroopa Komisjoni otsusest, 16. juuli 2008, juhtumi nr COMP/C-2/38.698-CISAC. – ELT C 323, 18.12.2008.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina PRIIT KALA
(sünnikuupäev: 06.09.1975)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

LAIENDATUD KOLLEKTIIVNE LITSENTS AUTORIÕIGUSLIKES JA AUTORIÕIGUSEGA KAASNEVATES SUHETES

mille juhendaja on *Ph.D. ALEKSEI KELLI,*

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **06.05.2013**